МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

КАФЕДРА МІСЬКОГО БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ВПЛИВ ПРОЦЕСУ УРБАНІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК МІСТА І МЕТОДІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВОЇ АРХІТЕКТУРИ В МІСТОБУДУВАННІ»**

Внконав(ла): магістрант(ка) 2 курсу, група 8.1923- мопа спеціальності 192 Будівництво та цивільна інжгверія освітньо-професійної програми «Містобудування та об'ємно-просторова архітектура» Ковальова Н. Г.

Керівннк: доцент кафедри міського булівништа і архітектури» канд. техн. наук Банах А. В.

Рецензент: професор кафедри промислового та цивільно-го будівництва» докт. техн, наук Банах В. А.

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні

афедра міського будівництва і архітектури
вень вищої освіти магістр
пеціальність 192 Будівництво та цивільна інженерія
світньо-професійна програма Містобудування та архітектурне проектування

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
«03» 09 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ(КИ)

Ковальовій Наталії Георгіївни

Тема роботи: Вплив процесу урбанізації на розвиток міста та методи удосконалення обсяго-планувальної архітектури в містобудуванні
рівник роботи Іванов А.В. к.т.н. доц.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
тверджені наказом ЗНУ від «30» 09 2024 року № 1486/с
Строк подання роботи: 02.12.24 рок
Вихідні дані до роботи: літературні джерела, інтернет джерела для цієї роботи.)

Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить зробити)*: Вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел

Перелік графічного матеріалу**: Презентація у форматі PowerPoint

овнюється відповідно до завдань кваліфікаційної роботи
що таблиць, рисунків або діаграм більше ніж 5, вказується тільки їхня загальна кількість

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали керівника	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
вступ	Банах А.В		
розділ 1	Банах А.В		
розділ 2	Банах А.В		
розділ 3	Банах А.В		
висновки	Банах А.В		

7. Дата видачі завдання: 02.09.24 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання	Примітка
1	постановка задачі	02.09.24	Банах
2	Огляд літ. джерел „Розділ 1„	25.09.24	Банах
3	Розробка „Розділ 2„	20.10.24	Банах
4	Опрацювання „Розділ 3„	20.11.24	Банах
5	Оформлення висновків	25.11.24	Банах
6	Оформлення роботи	29.11.24	Банах
7	Підготовка презентації	02.12.24	Банах
8			
9			
10			

Магістрант _____ (підпис) Ковальова І.Г (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ (підпис) Банах А.В (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ (підпис) Гребенюк І.В (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Ковальова Наталія. Вплив процесів урбанізації на розвиток міста та методи вдосконалення об'ємно-просторової архітектури в містобудуванні.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра вищої освіти за спеціальністю «Міське будівництво і господарство», науковий керівник - Банах А.В., Запорізький національний університет. Провідна установа - Інженерний навчально-науковий інститут ім.. М. Потебні, кафедра міського будівництва та архітектури, 2024 р.

Стаття розглядає теоретичні аспекти та практичні рекомендації щодо впливу урбанізації на розвиток міст. Проведено аналіз наукових праць щодо удосконалення трансформації поглядів на розвиток міст. Розглянуто зарубіжний та український досвід розвитку міських структури. Аналізуються різні тенденції в міському середовищі. Обґрунтовано оптимальні методи формування простору архетектури міського середовища. Запропоновано різні методи удосконалення містобудування.

Ключові слова: вплив урбанізації, міста, міське середовище, міське населення, ріст міських поселень, сучасна архітектура, інфраструктура, інновації, удосконалення міського середовища, міська архітектура, міський розвиток, містобудування, житлово-комунальне господарство.

ABSTRACT

Natalia Kovaleva. The impact of urbanisation processes on urban development and methods of improving volumetric and spatial architecture in urban planning.

Qualification work for the degree of Master of Higher Education in the speciality "Urban Construction and Management", supervisor - Banakh A.V., Zaporizhzhia National University. Leading institution - M. Potebnyi Engineering Education and Research Institute, Department of Urban Construction and Architecture, 2024.

The article considers theoretical aspects and practical recommendations on the impact of urbanisation on urban development. The analysis of scientific works on improving the transformation of views on urban development is carried out. The foreign and Ukrainian experience in the development of urban structures is considered. Various trends in the urban environment are analysed. The optimal methods of forming the space of urban environment architecture are substantiated. Various methods of improving urban planning are proposed.

Keywords: impact of urbanisation, cities, urban environment, urban population, growth of urban settlements, modern architecture, infrastructure, innovations, improvement of the urban environment, urban architecture, urban development, urban planning, housing and communal services.

ЗМІСТ

ВСТУП……6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УРБАНІЗАЦІЇ ТА ЗАДОВОЛЕННЯ ОСНОВНИХ ПОТР1ЕБ ЛЮДІНИ. РОЛЬ МІСТА ТА АРХІТЕКТУРИ В НЬОМУ 9
1.1 Урбанізація, переваги та недоліки на різних етапах розвитку сус пільства, вплив на міське середовище 9
1.2 Вплив урбанізації на якість життя міського населення 20
1.3 Нові тенденції сучасної архітектури та містобудування у рамках сучасності ..... **Ошибка! Закладка не определена.**28
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ УРБАНІЗАЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ У РАМКАХ ПРЕДМЕТУ ДОСЛІДЖЕННЯ……45
2.1 Аналіз міського середовища на різних етапах суспільного розвитку Укра їни…….45
2.2 Порівняльний аналіз міського середовища міста Києва……59
2.3 Різні темпи урбанізації на територіях різних країн світу ……...76
2.4 Аналіз міського середовища та об'ємно-просторової архітектури одного з найкращих за рівнем життя міст, на прикладі європейського Відня……..85
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ УРБАНІЗАЦІ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ ……100
3.1 Еволюція міжнародних підходів щодо формування та реалізації державної політики розвитку убанізаційних процесів ……..100
3.2 Сучасні стратегії розвитку міст, європейська концепція сталого розвитку ……..…...109
3.3 Стратегічне планування розвитку міста та аналіз міського простору .. 115
3.4 Тренди провідних українських та світових проєктних організацій .. …130
ВИСНОВКИ..... …1534
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..…156

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нині більша частина населення Землі проживає в містах, мегаполісах, міських агломераціях, оскільки саме вони є розвитком прогресу і створюють умови для всебічного розвитку людини. Розвиток урбанізованих міст, показує, що саме ця форма розселення людей є найбільш привабливою в сучасних розвинених державах.

Урбанізація змінила умови життя людства, стала поштовхом до розвитку технологій, інновацій, поклала початок новій ері добробуту та економічного зростання, з одного боку, а з другого, стала причиною та наслідком багатьох ризиків і загроз для безпеки окремих територій, мешканців, систем національної безпеки загалом.

Швидка урбанізація в умовах перехідної економіки сприяє інтенсифікації використання території міст, що є передумовою ряду якісних та кількісних змін у міському середовищі. У багатьох міст накопичилася низка значних критичних проблем, які ускладнюють нормальний розвиток і функціонування міського середовища з архітектурно-містобудівною інфраструктурою. Поряд із благами цивілізації, міські жителі зазнають негативного впливу наслідків урбанізації, що прослідковується у різних сферах життєдіяльності суспільства - екологічній, гуманітарній, інфраструктурній, соціальній, економічній, політичній тощо, та прямо або побічно становлять небезпеку для здоров'я, комфорту і життєдіяльності людини, що є вищою соціальною цінністю, за умов розбудови соціальної держави.

Проблема з надлишком людей у містах глобально впливає на якість життя, збільшуються території міст, виникають проблеми з житлом, транспортом, інфроструктурою тощо. А отже, на сьогодні вплив урбонізації на міське середовище є дуже актуальне питання для кожної країни.

Мета роботи: Дослідити зарубіжні та вітчизняні теоретичні та практичні аспекти, методи прямого впливу урбанізації за різних підходів у ро-

звитку міського простору. Вивчити опубліковані та описані матеріали, зробити порівняльний аналіз, запропонувати методи поліпшення міського середовища.

Досягнення мети передбачає розв’язання таких *завдань:*

- оцінити сучасний стан розвитку урбанізованих територій та виявити ключові проблеми, які має вирішити.

- проаналізувати тенденції урбанізаційних процесів в Україні та світі;

- провести аналіз архітектурно-містобудівної інфраструктури на прикладі Києва та инших міст Україні, а також зарубіжних міст;

- удосконалити прцеси убанізації в міському середовищі;

- визначити напрями еволюційних підходів міжнародної спільноти до формування та реалізації розвитку різних стратегій міст.

Об'єкт дослідження: є урбанізаційні процеси, їхні зміни та вплив на міське середовище на прикладі українських та іноземних міст

Предметом дослідження: є особливості урабанізаційних процесів та їхній вплив на розвиток міст, а також особливості методів удосконалення об'ємно-просторової архітектури в містобудуванні

Методи дослідження. Під час вивчення, систематизації та узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду аналіз і підходи: аналіз результатів опублікованих та описаних матеріалів; інфраструктурні наслідки урбанізації та їхній вплив на безпеку життєдіяльності містян; метод та вплив на розв'язання різноманітних завдань з удосконалення архітектурного міського середовища, що відображають сутність системи; порівняльний аналіз міських моделей; розгляд особливостей та формування міського середовища на різних етапах; прогнозування кількості частки людей, які мешкають у містах, і визначення найкращого середовища з них.

Наукова новизна: Визначено поняття «урбанізація та її вплив на розвиток міста». Урбанізація - це вкрай важливий процес, який ніколи не зупиняється, навіть у сучасному світі. Удосконалення, нові шляхи, переходи

та різноманітні процеси в розвитку міського середовища впливають на якість життя людини.

Практичне значення одержаних результатів. Вивчення різних розроблених наукових систем, методи та пропозиції, що сформували концепції удосконалення різних шляхів розвитку в містобудуванні.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається з вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Робота викладена на 164 сторінках, 12 таблиць, 64 рисунка. Для написання даної роботи використано 82 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УРБАНІЗАЦІЇ ТА ЗАДОВОЛЕННЯ ОСНОВНИХ ПОТР1ЕБ ЛЮДІНИ. РОЛЬ МІСТА ТА В НЬОМУ АРХІТЕКТУРИ

1.1 Урбанізація, переваги та недоліки на різних етапах розвитку суспільства, вплив на міське середовище

Урбанізація є невід'ємним процесом розвитку людської цивілізації та одним із найважливіших світових трендів у XXI ст., що сприяє глобалізації, розвитку технологій, а також зумовлює демографічні зміни. Уперше за всю історію людства, світ, після 2007 року, став урбанізованим, тобто більша частина світового населення мешкає в містах, і це незворотньо [1 с. 5].

Існує різні сучасні підходи до визначення урбанізації. Так, А. Буряченко додержується думки, що урбанізація є надто складним процесом, тому його не можна зводити лише до зростання міст і збільшення чисельності міського населення. Урбанізацію варто розуміти як новий етап розвитку суспільства, який характеризується концентрацією економічного, демографічного та політичного потенціалу, який дає змогу концентрувати та контролювати значні обсяги фінансових ресурсів, створювати нові технології, нові види послуг, здійснювати інноваційну діяльність [2 с. 87].

Я. Верменич під урбанізацією розуміє процес підвищення ролі міст у розвитку суспільства, а її найголовнішими проявами є зростання міських поселень, концентрація населення в них, поширення міського способу життя на сільські поселення. У поняття «урбанізація» включають і якісні зміни в житті суспільства – перетворення його переважно у міське за характером праці, способом життя, розвитком культури [3 с. 257-258.]

І. Гукалова і Н. Омельченко вважають, що урбанізація – це всебічний процес підвищення значимості міст у житті суспільства, результатом якого є відносне збільшення міського населення і формування ієрархічної системи міських поселень як центрів поширення міських способу, умов життя населення і міської культури у конкретних суспільно-географічних умовах. При

цьому міська культура – це дуже значимий компонент урбанізації, саме вона має свою специфіку на рівні типів країн, окремих країн та їх частин. Вона охоплює багато аспектів – від технологічних та економічних особливостей способу виробництва і способу життя до особливостей міського «ландшафту» [4 с. 104].

Міста - ключові центри просторових змін, які поширюються на зовнішню територію регіонів, держав, континентів. Деякі з них стають епіцентрами розповсюдження культурних інновацій, фокусами концентрації нових ідей, технологій, економічного та соціального капіталу, міграції креативних людей і реалізують сучасні стратегії оновлення та модернізації міського простору. Інші, навпаки, ніби зупиняючись у часі, зберігають характерні риси попередніх епох. Кожне місто знаходить свою нішу в складних ієрархіях і розподіленнях. Світові міста та невеликі робітничі поселення, центри постійної ділової активності та сезонні курортні селища, віддалені екомістечка, міста з кварталами масового житла та хмарочосами, що постійно зростають, та місцеві адміністративні центри, що подекуди навіть у центральній частині нагадують сільські поселення, - усі вони формують складну структуру просторового міського розселення [5 с. 5].

Отже, сучасне місто виконує промислові, організаційно-господарські, управлінські, культурні, транспортні та інші, крім сільськогосподарських, функції, для нього характерні концентрація виробництва та підвищена компактність переважно багатоповерхової забудови. Населення міста веде своєрідний – міський спосіб життя [6].

Міське середовище є складною багаторівневою системою, що включає будівлі та споруди, призначені для життєдіяльності населення, характеристики цих будівель досить різноманітні. Воно створювалося в процесі еволюційного розвитку цивілізації. Міські поселення, що виникли спочатку з метою захисту від несприятливих природних факторів, поступово перетворювалися

на міста. Рушійною силою еволюції розвитку міських архітурних споруд є безперервне піднесення рівня науково-технічного розвитку суспільства [7].

За останні 10 000 років людство перетворилося в усе більш потужну силу, що впливає на все навколо себе. З появою сільського господарства 8000 років тому назад ми навчилися обробляти землю.

Недавнє збільшення чисельності населення світу посилило наслідки нашої сільськогосподарської та економічної діяльності. А саме, в той час як чисельність населення світу подвоюється, чисельність міського населення світу збільшується втричі. У найближчі кілька років більше половини населення світу проживатиме в міських районах.

У давнину з зв'язку розвитком сільського господарства виникли території, що притягували людей: долина Нілу, Індо-Гангська низовина, Велика Китайська рівнина. З початком розвитку промисловості утворилися великі осередки підвищеної густоти населення в Європі та на сході Північної Америки. Тепер все частіше господарство тяжіє до морських шляхів, які визначають економічні зв'язки між більшістю країн сучасного світу. Тому й густота населення зростає у цих районах.

Перші мегалополіси з'явились близько 5000 років назад у Месопотамії, дещо пізніше – у Єгипті, потім – у Індії. Спеціалісти до сих пір сперечаються відносно того, чи виникли перераховані вище старовинні міські цивілізації незалежно один від одного чи дещо пізніше зародки урбанізації в долині Ніла і на Індостані відчули безпосередню дію месопотамських традицій. Відповідно в старовинних мегалополісах розвивались ремесла, до них вели торгівельні шляхи, туди поспішали народ для обміну, продажу. В кінці кінців це призвело до розростання як самих мегалополісів, так і чисельності населення, що не може не впливати на подальший розвиток стародавніх міст.

Перші міста звісно не були схожі на сучасні. Потребувались тисячоліття історичного розвитку, щоб до XIX століття стали складатися контури сучасної мережі великих міст. На початку XIX століття самим значним містом світу став Лондон (865 тис. жителів); другим у Європі був Париж (550 тис.), третім

Неаполь (340 тис.). Між Лондоном і Парижем за величиною – знаходились азіатські міста Пекін, Кантон (по 800 тис. жителів) і Константинополь (570 тис. жителів). Концентрація населення у містах, збільшення їх ролі в житті суспільства відбувались на протязі всієї історії. Але тільки на початку XIX століття спостерігається значне посилення цього процесу. З 1800 по 1900 роки при загальному рості населення землі у 1,7 рази міське населення збільшилось в 4,4, рази, в XX столітті – відповідно в 3,7 і 13,3 рази [8].

Урбанізація (від латинської urbs - місто) – історичний процес виникнення, збільшення народонаселення і кількості міст, концентрації в них економічного потенціалу. Урбанізація супроводжується підвищенням ролі міст в житті суспільства, розповсюдженням міського способу життя і формування систем розселення.

Традиційно урбанізація визначена як специфічний історичний етап розвитку суспільства, що характеризується інтенсивним формуванням міст як особливого типу поселення з великим населенням, зосередженим на відносно невеликій площі. Під урбанізацією розуміють також історичний процес міського розвитку, яким є зростання міст, зростання міського населення та розширення міського способу життя. Сьогодні розуміння цього процесу як зміни частки міського населення щодо сільського та міського способу життя не є задовільним. Процес набагато складніший, глибший за своєю соціальною природою і багатовимірний у своїх глобальних перспективах розвитку.

Людство вступило у XX ст., уже маючи уявлення про містобудівний бум, про тяжкі наслідки концентрації населення у великих містах, про їхню патологію.

У розвинених країнах почався інтенсивний відтік населення з великих міст у приміські зони, які їх оточують. Швидкими темпами формувалися передмістя. Цей процес, що отримав найменування субурбанізації. Однак приміські зони, ставши важливим резервом розвитку міст і доповнивши їх,

зовсім не зменшили їхнього значення. Великі центри залишилися вузлами територіальної структури країни, головними соціально-економічними фокусами території, генераторами прогресу.

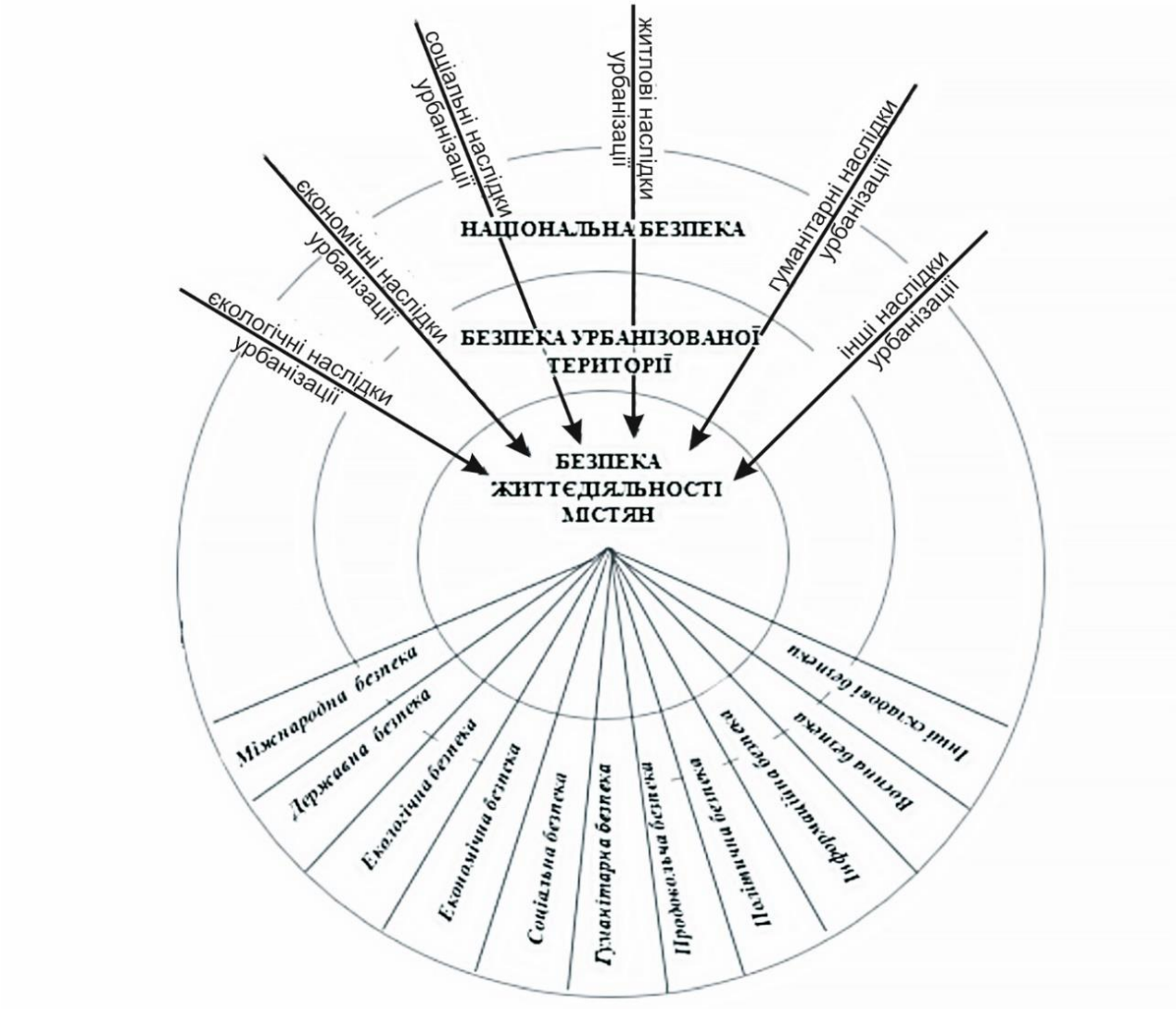

Рисунок 1.1 – Урбанізаційні процеси та їх наслідки

Урбанізаційні процеси та їхні наслідки, (рис. 1.1) [1 с. 230], є загрозами для безпеки урбанізованих територій і національної безпеки та їхніх складових загалом, що обґрунтовується у такому:

- екологічна безпека як складова системи національної безпеки та безпеки урбанізованої території, забезпечення належного рівня якої, безпосеред-

ньо впливає на якість, комфорт, здоров’я та життя жителів урбанізованих територій.– соціальній, екологічній, політичній, гуманітарній, військовій, інформаційній, міжнародній тощо;

- соціальна безпека як складовий елемент системи національної безпеки та безпеки урбанізованого середовища, відображає рівень соціальної захищеності різних суспільних груп, врахування їх соціальних потреб, інтересів, дотримання прав та свобод в неоднорідному урбанізованому просторі. Дана складова актуалізується в сучасних умовах російсько-української війни, коли перед органами публічної влади постає завдання не лише щодо соціального захисту громадян, а і необхідності забезпечення нормальних умов життєдіяльності, зокрема, окремих соціально вразливих груп – дітей, жінок, пенсіонерів, тих, хто мають особливі потреби, та таких, які проживають на територіях, де ворог руйнує критичну інфраструктуру – системи теплопостачання, електроенергії, водопостачання тощо.

- питання продовольчої безпеки є основоположним для безпеки життєдіяльності суспільства, його базовою потребою у існуванні;

- у контексті гуманітарних загроз для безпеки урбанізованої території, а також національної безпеки загалом, доцільно виокремити загрози, пов’язані із доступом містян до освіти, охорони здоров’я, наукової діяльності, інформації та культури, забезпечення потреб у сфері духовного розвитку.

- інформаційна безпека, особливо в сучасних умовах мережевого суспільства, є надважливим викликом для системи національної безпеки та безпеки урбанізованої території.

З позицій безпеки життєдіяльності зазначені складові урбанізованої території виявлятимуться у трансформації відповідного середовища життєдіяльності кожного мешканця такої території - екологічного, економічного, соціального, гуманітарного, інформаційного, політичного тощо. Встановлені вище загрози урбанізації та їхній тісний взаємозв'язок зі складовими системами безпеки урбанізованої території та національної безпеки загалом є стандартними,

однак у контексті розроблення стратегії розвитку та забезпечення безпеки урбанізованої території, формування відповідної державної політики і здійснення публічно-управлінського впливу доцільно враховувати, що такі загрози за умови конкретизації урбанізованої території матимуть особливості й різні властивості, що, своєю чергою, вимагає розробки стратегії [1 с.230-232].

Зростання населення в містах, дисбаланси в міських доходах проблеми з житлом, пов'язані з його кількістю, відсутністю доступного житла в міських жителів. Незважаючи на те, що рівень доходів міських жителів, як правило, вищий порівняно з сільською місцевістю, вартість житла теж вища, у разі його обмеженої кількості, збільшення попиту на житло, вартість збільшуватиметься, що призводить до низки проблем. По-перше, обмежений доступ містян до житла або ж його відсутність зумовлює проблему розвитку та існування бідних районів у містах. По-друге, попит на житло призводить до хаотичної забудови зростаючих кварталів у містах [9].

Наслідки урбанізації в контексті невідповідності інфраструктури наявним потребам жителів міста проявляються у такому: неефективності системи житлово-комунального господарства; проблемі доступу до медичних, освітніх та інших послуг соціальної інфраструктури; проблемі планування міського простору та містобудівної діяльності; проблемі міських теплових мереж.

Неефективність системи житлово-комунального господарства, яка проявляється в частині неефективності або невідповідності сучасним нормам санітарно-технічних систем міст, що, своєю чергою, уособлюють системи водопостачання, водовідведення, очищення стічних вод тощо. Зокрема, на сьогодні, багато проблем на урбанізованих територіях загалом та у містах зокрема, стосується доступу до якісної та в належному обсязі води, в тому числі питної [10].

Що стосується урбанізації в розвинених країнах, то не завжди негативно позначаються міська інфраструктура, екологія і спосіб життя, освіта. Саме у великих містах і мегаполісах зосереджена велика кількість академій і універ-

ситетів, які дають можливість здобувати освіту, а згодом бути в професії, реалізовуватися і отримувати гідну оплату. Завдяки великій кількості великих і малих підприємств кожен може знайти відповідну сферу діяльності. Це не скасовує безробіття, але за кількістю можливостей місто в цьому відношенні набагато перевищує сільську місцевість. Також є багато можливостей для саморозвитку. Крім того, мегаполіси - концентрація капіталу і споживачів, і таким чином, підвищуються шанси на відкриття успішного підприємства. Кваліфікована допомога, різноманітність медичних центрів дозволяє своєчасно доглядати та консультувати. Суспільство в мегаполісі різноманітне. Це дозволяє знаходити однодумців і розвивати цікаві для себе (а може й інші) напрямки. Доступ до різних послуг і розваг. Розвинена інфраструктура міст - можливість відвідати цікаві місця (музеї, виставки, конференції), скористатися найкращими сервісами доставки, таксі, супермаркети та багато інших. У місті у людини набагато більше можливостей для роботи, розвитку та відпочинку. Працюють цілодобові магазини, ресторани, розважальні заклади та всілякі салони, що обслуговують різні сфери життя. Урбанізовані території є основними двигунами економіки як країни загалом, так і окремих регіонів, адже там зосереджені значний обсяг капіталу, людських, фінансових, технологічних, інформаційних, інноваційних та інших видів ресурсів.

Сучасний стан міського простору України є результатом тривалого і складного процесу урбанізації. Відбулися значні структурні зміни у співвідношенні сільського та міського населення: частка останнього зростає і нині становить майже 70 %. Цей процес набув стихійного характеру, що породжує багато проблем економічного, соціального та екологічного характеру.

Складні суспільні трансформації в Україні, часті зміни в органах влади не дають змоги говорити про усвідомлення суті гостроти проблем розвитку міських поселень, про які йдеться в рішеннях світових самітів [10].

У колишньому радянському минулому держава визначала містобудівну політику через Держплан, а також міністерства та інші центральні загальносоюзні органи влади. Саме тому, система розселення, яка склалася в Україні до

1917 року, зазнала суттєвих змін за роки радянської влади. У незалежній Україні необхідність чіткої послідовної державної політики у сфері просторового розвитку міст як центрів розбудови території ще не отримала визнання на рівні вищих органів влади [11 с. 44].

Швидкий промисловий розвиток XIX століття, що стимулював швидке зростання міст, призвів до негативних наслідків. До них належить надмірно швидке формування населення з переважно сільських мігрантів. Необхідність будівництва нових промислових і житлових районів змусила міста розтягнути свої території та комунікації. Будівництво нових кварталів споживало левову частку коштів, залишаючи їх явно недостатніми для реконструкції та просто утримання старого міста, навіть його центрів.

Водночас на якість міст України сильно вплинули особливості радянської урбанізації, такі як центральне значення індустріалізації. Типовою була хронічна нестача коштів, виділених на розвиток соціальної сфери в містах, їх технічне оснащення та вдосконалення.

Урбанізаційні процеси в Україні період 1989-1992 року, мали незакінчений, однобічний характер, що було наслідком формування урбанізації як побічного продукту індустріалізації, зневажання потребами людей у місті, соціальній сфері та ін. При цьому якість міського середовища була низькою, зростали екологічні проблеми міст. Процесу урбанізації були притаманні асиметричність міського розселення, деформація функціональної структури міст, переважання монопрофільних вузькоспеціалізованих центрів. Незавершеність культурної модернізації призвела до створення проміжного типу особистості з багатьма архаїчними рисами традиційного суспільства, зокрема частково консервування рис сільського менталітету у нового міського населення. Не все міське населення було включене у міський спосіб життя за характером зайнятості, рівнем обслуговування, відпочинку та ін. Значні обсяги міграцій сільського населення доповнювалися частими змінами у адміністративно-територіальному устрої, адміністративним перетворенням сільських населених пунктів у міські, а нові міста та селища хоча й швидко зростали, проте не мали

ні фінансів, ні нормального міського середовища, що перетворювало їх у міські населені пункти тільки за назвою, а не суттю, збереження селищного характеру багатьох міст, особливо промислових.

Щорічний притік населення до столиці та регіональних центрів призводить до надмірної концентрації населення в них, подорожчання вартості житла та ускладнення соціальної й екологічної ситуації, що спричиняє явище субурбанізації (формування компактних котеджних поселень міських мешканців на приміській території). Зростання частки столичного населення та населення регіональних центрів ускладнюється зростанням соціальних протиріч, поляризує якість життя населення великих міст та прилеглих територій. Крім того, підвищення ролі та значення регіональних центрів у розвитку регіонів є своєрідною відповіддю системи розселення на процеси глобалізації.

Реалізація принципів сталого розвитку в Україні тільки починається. Практично неминучим для всіх міст України є подальше поглиблення просторової поляризації і сегрегації населення як наслідок соціально-економічних перетворень і розвитку нової моделі розміщення населення в просторі міста [12].

Можна сказати, що в Україні також почалося формування нової моделі розселення. Ця модель характеризується територіальною консолідацією соціальних груп у просторі міста, формуванням системи міської сегрегації, що відображає нову соціальну стратифікаційну ієрархію. Зростає соціальна гомогенність населення окремих «комірок» в територіальній організації міста, тоді як значення демографічних чинників у розміщенні населення знижується. Слід зазначити і підвищення значущості чинника екологічної чистоти міських територій у процесі перерозподілу населення [13].

Україна приєдналася до програми сталого розвитку під егідою ООН 2019 року. Серед національних цілей, визначених до 2030 року, - забезпечення доступного житла, збереження культурної та природної спадщини, зменшення забруднення, формування та впровадження міських стратегій [12].

Сталий розвиток – всебічно збалансований розвиток суспільства, мета якого задовольняти потреби сучасних поколінь, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. На сучасному етапі переходу до сталого розвитку створюються умови, що забезпечують можливість спільного, внутрішнього збалансованого функціонування: природа–мешканці–господарство. Для успішної реалізації принципів сталого розвитку насамперед потрібно сформувати у мешканців позитивне бачення розвитку міст та спрямувати всі зусилля на розв'язання своїх соціально-економічних та екологічних проблем [14 с. 53].

Місто - дуже розгалужена форма територіальної організації життя, яка приймає всі особливості, притаманні суспільству. Не випадково місто визначають як модель суспільства, яке його створило. Місто проектується і будується століттями. Мета справжнього міста - сприяти прогресу.

Високий інтелектуальний потенціал робить місто духовною майстернею людства. Ця здатність міста бути аналітичним центром пов'язана з його особливим міським середовищем, яке слід розглядати як один з основних ресурсів міста.

Зусилля багатьох поколінь, що живуть у місті, створили духовну складову довкілля. Можна говорити про дух міста, його атмосферу. Структурна складність і складність динаміки міста пов'язані з такими властивостями, як суперечність, проблема, парадокс. Місто є суперечливою формою територіальної організації товариства. Протиріччя йому притаманні від початку, містяться в самій його суті. Вони можуть бути ослаблені навмисним регулюванням, і можуть посилюватися помилками і прорахунками менеджерів, архітекторів, і дизайнерів. Але корінь проблем і протиріч - лише частково в діях людей. Протиріччя і проблеми створюють саме місто.

Ресурси міста використовуються різними функціями, між якими існують протиріччя - своєрідна конкуренція функцій. Виникає протистояння старої та

нової галузей. Різні верстви населення мають різні вимоги до організації міського середовища, намагаються формувати його за своїми функціями, часто не набували міського вигляду, не змінювали спосіб життя своїх мешканців.

Очевидно, що урбанізація - це процес, який має відчутний вплив на всі сфери життя сучасного суспільства і на людство в цілому. При цьому деякі аспекти цього впливу можуть бути як позитивними, так і негативними. Світ стрімко урбанізується, вже сьогодні більше половини жителів світу живе в містах, і в більшості випадків поштовхом до переїзду в місто є непогане сільське життя або вимушене переміщення через військові конфлікти або техногенні, природні катаклізми, а саме - переваги урбанізації.

1.2 Вплив урбанізації на якість життя міського населення

У постіндустріальну або інформаційну еру зі зростаючою урбанізацією та стрімким зростанням населення у великих і найбільших містах ускладнюється середовище життєдіяльності людини. Як свідчать прогнози, більша частина населення землі житиме в містах [15 с.4].

Таким чином, більшості людей доведеться проводити час у середовищі, де частка штучних елементів значно вища за природні. Це саме по собі створює психологічні проблеми і певною мірою змінює основи людського життя, яке раніше тисячоліттями протікало в природному середовищі. Однак, незважаючи на цілу низку негативних чинників, верховенство урбаністичної тенденції в розвитку цивілізації триватиме [16].

Стає очевидним, що якими б не були об'єктивні причини розростання міст, необхідно обов'язково зуміти зробити місто "людяним, гуманним" незалежно від його розмірів, транспорту, величини будівель. Людина має повсюдно в усіх сферах життєдіяльності міського середовища задовольнити свої основні потреби:

- утилітарні (біологічні);
- фізико-фізіологічні;

- духовні, естетичні;

- психологічні;

- соціокультурні [15 с. 52].

Учені довели, що простір міста і його архітектура можуть впливати на ментальне здоров'я мешканців: що різноманітніша архітектура і більше в місті зелених зон, то комфортніше і щасливіше люди почуваються. І навпаки – «погані» архітектурні рішення та неправильна організація міського простору можуть спричинити психологічні проблеми і навіть заганяти містян у депресію. Висока щільність людей в містах, обумовлюючи емоційний стрес, спричиняє поряд з іншими факторами вплив на серцево-судинні захворювання, хвороби нервової системи та інші патологічні стани [17].

Можливість фізичного існування в місті для людини за наявних: достатнього життєвого простору, чистого повітря і питної води, розмаїття тваринного і рослинного світу, забезпечується біологічними потребами. Збільшуючись у розмірах, міста зменшують і знищують життєвий простір. Там, де раніше були річки й озера, приміські ліси й луки, з'явилися численні промислові підприємства та звалища, що належать до різних галузей. У тих приміських зонах, де збереглося здорове довкілля, ділянки відводяться під житлове будівництво.

Суперечності урбанізації полягають і в тому, що, з одного боку, триває розвиток суспільних відносин, а з іншого - ускладнюється екологічна ситуація. Однотипні будівлі, схожі деталі на їхніх фасадах, похмуре забарвлення міських споруд, де переважає монотонний сірий колір асфальту і бетону в основних будівельних конструкціях. Для природи характерні різноманіття і більш сприятливі для очей кольори.

Задоволення біологічних потреб людини можливе лише, за умов створення більш екологічного міського середовища і підтримання його стану, близького до природного.

Стихійна урбанізація призвела до того, що навколишнє середовище людини поступово стало агресивним для її рецепторів, адаптованих до природних умов. Міське середовище поступово стає дедалі менш придатним як для повсякденного життя, так і для відпочинку. Воно спричиняє часто стресовий стан для містян, а тим паче для сільських жителів. За цих умов пошук науково-обґрунтованих підходів до оптимізації міського середовища з архітектурно-містобудівною інфраструктурою видається найреальнішим із позицій поєднання системного підходу, що забезпечує комплексне врахування всіх аспектів взаємодії містобудівних об'єктів із середовищем, та аналізу можливих економічних механізмів реалізації тих чи інших моделей удосконалення середовища життєдіяльності [18].

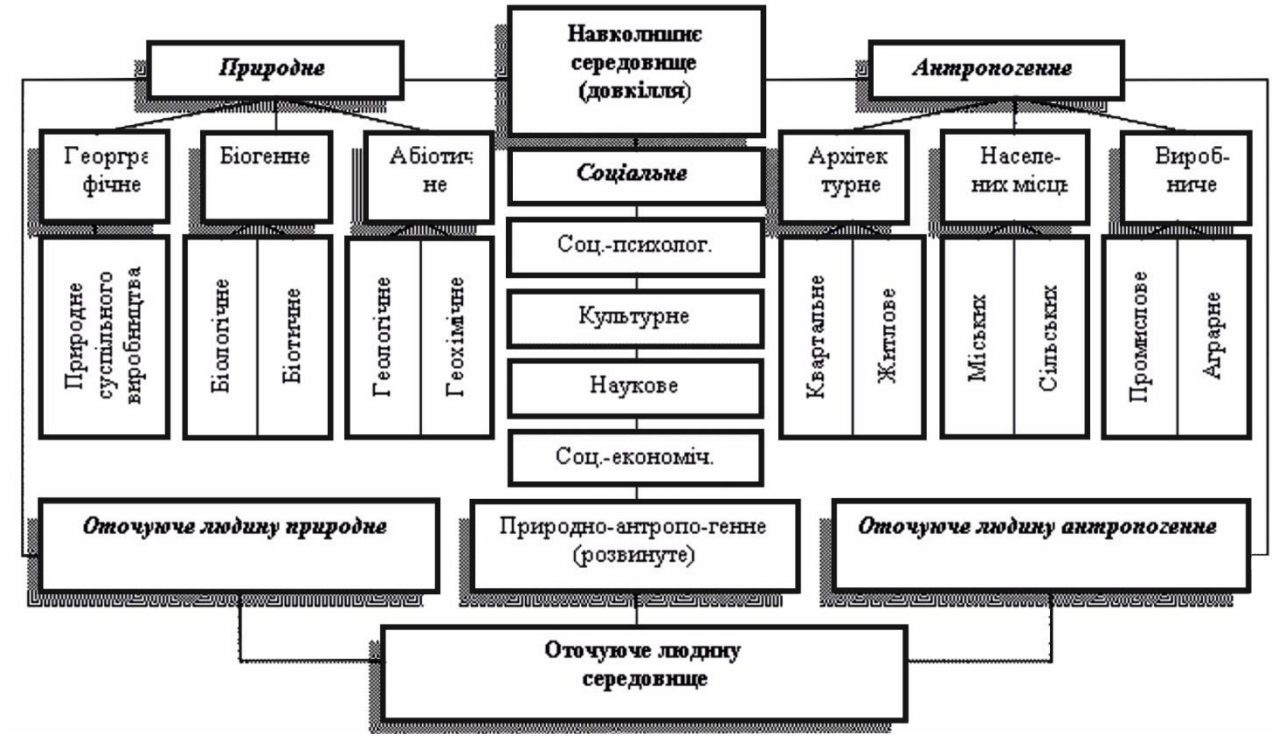

Рисунок 1.2 – Навколишнє середовище

Антропогенне середовище за своєю структурою є найскладнішим порівняно з іншими типами довкілля. Це пов'язано з величезним різноманіттям форм діяльності людини в навколишньому середовищі. У його складі широко

вживані підтипи: архітектурний (внутрішньоквартальний і житловий), населених місць (міських і сільських), а також виробничий (промисловий і аграрний). Усі вони разом складають навколишнє антропогенне середовище, що оточує людину, яке іноді називають також техногенним середовищем.

Штучне міське середовище шкідливо впливає на здоров'я населення через забруднення атмосферного повітря, дефіцит сонячного проміння, води, а також стресових чинників, зумовлених напруженим ритмом життя, скупченістю населення, недостатністю зелених насаджень. Прискорений ритм життя, шуми, забруднене повітря, яскраве світло і великий масштаб навколишніх будівель формують постійне вороже тло, відповідальне за значну частку стресових ситуацій і появу в міських мешканців мегаполісів різних психофізіологічних захворювань[20].

Розглянемо специфічні особливості взаємодії каналів зв'язку людини з навколишнім предметно-просторовим середовищем та аналітичні моделі, що характеризують цей процес.

Різноманітність структур, що оточують людину, визначають, виходячи з 4-х основних систем людського контрасту (5-та - смакова, цю систему виключено через відсутність наукових обґрунтувань її застосування в даній концепції), які, так чи інакше, визначають особливості перебігу фізіологічних і психологічних процесів.

Зорові (впливають: колір, форма, лінії). Зорове сприйняття є одним із найпотужніших чинників розвитку людської психіки. З перших годин життя дитина починає пізнавати світ, керуючись своїми зоровими відчуттями і враженнями. Будь-який зоровий образ проникає у свідомість людини, залишаючи той чи інший досвід, формуючи передумови для подальшого розвитку. Колір, форма, лінії та текстура сприйманого об'єкта або простору мають великий вплив на такі психологічні характеристики, як формування свідомості, настрій, увага, пам'ять та інші.

Таким чином, міське середовище має насамперед відповідати просторовим потребам і мати комфортний колірний колорит, відповідні об'єми будівель, їхню структуру у вигляді ліній.

Колір як один із найважливіших компонентів середовища проживання людини в проєктній практиці організовується відповідно до конкретних умов з урахуванням психофізіології, психології та естетики. Завдання, що вирішуються за допомогою кольору, можна розділити на три групи:

- колір як фактор психофізіологічного впливу;
- колір як фактор емоційно-естетичного впливу;
- колір у системі засобів візуальної інформації [21].

Тактильні (впливають: форма, текстура). Тактильні відчуття також є дуже важливим чинником у формуванні в людини образу світу, чуттєвої основи світосприйняття, особливо на ранніх етапах розвитку. Від того, з якими формами і текстурами взаємодіє людина, пізнаючи навколишній світ, може залежати й те, якими особистісними якостями та фізичними характеристиками вона володітиме в майбутньому.

Слухові (впливають: шуми, звуки, музика). Світ звуків для людини є особливою реальністю, в якій формується її психіка, і від сприйняття якої залежить її емоційний стан, настрій, енергетичний заряд. Темп, ритм, тональність, частота звуків і мелодій у навколишньому просторі, - усе це має безумовний вплив на психологію людини. Тому ніколи не варто забувати про звуковий супровід міського простору, різноманітні мелодії, природні шуми, езотеричні предмети, що видають звуки, - все це допоможе вам створити потрібну атмосферу та настрій.

Нюхові (впливає: запах). Різні запахи також відіграють свою роль у формуванні настроїв та емоційних станів. Існує величезна безліч різних запахів, які можуть викликати радість і ейфорію або, навпаки, заспокоювати й розслабляти, якісь запахи підвищують апетит, інші сприяють швидкому засинанню, треті - піднімають фізичний тонус і т. д. Тому, наприклад, у рекреаційному середовищі можна створювати ту обстановку, яка необхідна.

Таким чином, основою життєдіяльності людини в міському середовищі є канали зв'язку та просторові потреби.

Усі основні потреби за допомогою каналів зв'язку із середовищем мають відповідні характеристики і залежать від вікових демографічних груп населення будь-якого міста.

Вони також визначають композиційні характеристики міського середовища. Ці потреби у своїй сукупності визначають вимоги людини до середовища її життєдіяльності. Багато з цих потреб мають певні кількісні показники, а також якісні показники.

Відповідність міського середовища всім основним потребам людини, як правило, визначають поняттям комфортності, яке в наукових дослідженнях фактично не має чіткого визначення [15 с. 48].

Якість і організація міського середовища багато в чому визначають рівень розвитку основних сфер життя міста. Якість міського середовища визначається якістю його складових, а саме: антропогенного, природного та соціального середовищ. Під якістю міського середовища розуміють рівень задоволення фізіологічних, матеріальних та духовних потреб населення міста. Кількість і якість таких послуг сьогодні здебільшого визначається нормативними документами. Проте міське середовище, створене на основі нормативів, не повністю задовольняє потреби мешканців міста до тих чи інших елементів міського середовища [22].

У процесі життєдіяльності (Рис. 1.3) людина перебуває під складним впливом матеріальних умов навколишнього середовища, які багато в чому визначають її активність, працездатність і стан здоров'я. Активність життєдіяльності людини, її працездатність і стан здоров'я багато в чому визначаються властивостями навколишнього середовища. Вплив чинників довкілля, звісно, явище комплексне, що являє собою нерозривно пов'язане ціле. Чинники можуть або нівелюватися, взаємно компенсуватися з погляду фізіології та психології, або накладатися один на інший, взаємно посилюючи один од-

ного. Основне завдання гуманізації міського середовища - виокремити негативні чинники, що мають негативне значення для оптимального стану людини, і знівелювати їх, використовуючи всі необхідні засоби.

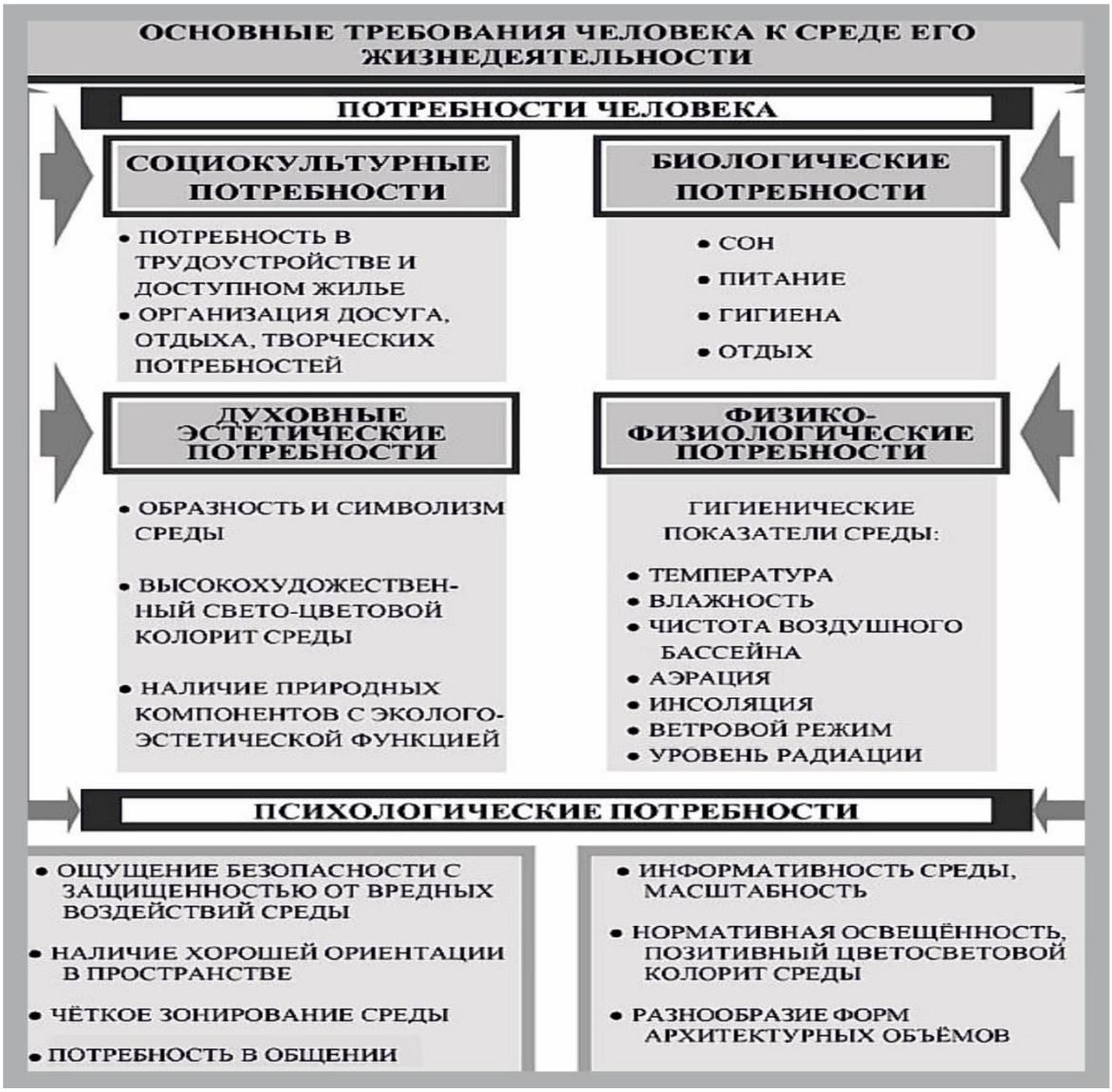

Рисунок 1.3 - Основні потреби людини в навколишньому середовищі її життя

Таким чином, комфорт міського середовища як показник засобу його гуманізації визначається сукупністю кількох характеристик міського середовища з урахуванням просторових потреб людини. Комфорт міського середовища в цьому аспекті є інтегрованим показником з якісними та кількісними характеристиками [23].

Він має визначатися за формулою:

К интег = $Эк_1$+Фк+$Эк_2$+Ск, где:

$Эк_1$ – екологічний комфорт повинен відповідати фізичним і фізичним потребам особистості.

Фк – функціональний комфорт. Концепція функціонального комфорту була розроблена в ергономіці для роботи і була теоретичною основою для її оптимізації.

$Эк_2$ – естетичний комфорт повинен забезпечити позитивний емоційний вплив на індивіда через сприйняття тривимірних об'єктів, розташованих в міському середовищі.

Ск – соціальний комфорт - повинен забезпечувати цілий ряд умов життя в міському середовищі. Це інтегрована концепція, яка залежить від багатьох особливостей міського середовища [15 с. 53].

Необхідно також враховувати специфіку життєдіяльності людини в системі "праця - побут - відпочинок - дозвілля", тому що саме вони визначають якість життя в будь-якому місті та його просторові характеристики (промислова інфраструктура, житлова інфраструктура, ландшафтно-рекреаційна інфраструктура).

Візуальне середовище може або радувати око, приносити естетичне задоволення, або викликати, що, своєю чергою, може збагатити людину духовно або призвести до захворювання. Зараз гостро стоїть питання психології середовища тому, що людина більшу частину часу змушена перебувати в штучному візуальному середовищі. Зовнішність сучасного великого міста сильно відрізняється від звичного образу міста, а саме: збільшується висота і кількість будівель, збільшується кількість людей на вулицях міста, з'явилися рекламні щити, з'являються нові види додаткового освітлення (реклама з підсвічуванням), графіті стає невід'ємною частиною міст. Зорове сприйняття предметного середовища (в даному випадку - міського середовища) має значний вплив на емоційну сферу людини, мотивацію її вчинків, що має прямий вплив на психічне, а потім і фізичне здоров'я людини [15 с. 57].

Соціальний комфорт - має забезпечити цілу низку умов життєдіяльності в міському середовищі. Отже, гуманізація міського середовища з архітектурно-містобудівною інфраструктурою - це вдосконалення з урахуванням основних потреб людини: біологічних, фізико-фізіологічних, психологічних, духовноестетичних і соціокультурних за допомогою каналів зв'язку із середовищем: зорових, тактильних, слухових, нюхових. Канали зв'язку із середовищем забезпечують основні процеси життєдіяльності людини.

1.3 Нові тенденції сучасної архітектури та містобудування у рамках сучасності

У другій половині XIX ст. почалось активне формування системи наукового знання, яке спеціально зосереджувалося на дослідженні форм міських поселень і того способу життя, яке в них виникає. Урбанізаційні процеси є особливими явищами, які характеризують розвиток суспільства вже тисячі років, зважаючи на роль та значення міст у різні історичні періоди [1 с.11].

Слід зазначити, що кожен етап історичної еволюції супроводжувався розвитком формування архітектурно-містобудівної інфраструктури міста. Причини виникнення середовища життєдіяльності з урахуванням потреб людини виникли ще в період первісно-общинного ладу. На стадії розвитку середовища життєдіяльності з'являються деякі зачатки планувальних елементів майбутніх міст. Насамперед це межі.

Початковими критеріями формування міського середовища стали фізичні розміри - займана площа з чітким позначенням меж, які в процесі історичного розвитку постійно змінювалися. Ця межа стала називатися міською межею. Для історичного міста з поетапними еволюційними змінами вона характеризується як відносна константа.

Від простого використання природних умов для створення комфортного середовища, використання житла як основної межі поселення, створення умовного кордону у вигляді каналів для стікання води до створення складної

системи оборони зі стін та балок як кам'яних, так і дерев'яних. Особливості формування довкілля життєдіяльності з урахуванням природного чинника поступово видозмінювалися.

Територію будь-якого міста характеризують два основні показники: природна основа, створене в процесі містобудування планування і забудова. Поєднання цих чинників формує міське середовище. На всіх етапах розвитку цивілізації прагнули сформувати комфортне міське середовище для життєдіяльності населення, насамперед, з урахуванням потреб людини.

У XIX ст. архітектурно-містобудівна інфраструктура міського середовища видозмінюється. Вона формується за системою "праця - побут - відпочинок". Промисловість активно включається в структуру міста, створюючи місця докладання праці та створюючи промислову інфраструктуру. Побут стали здійснювати міські селища для робітників із низькими санітарно-гігієнічними показниками та аристократичні квартали з високим рівнем комфорту. Відпочинок став уособлювати час дозвілля. У міському середовищі з'являється система рекреаційних об'єктів.

Постіндустріальний період розвитку здійснюється наприкінці XX - початку XXI ст. Сучасне постіндустріальне місто являє собою просторову форму існування суспільства, речово і соціально організоване середовище життя. Найбільші міста нині є точками тяжіння. Відбувається збільшення щільності населення, розширення меж міст або злиття прилеглих у величезні мегаполіси. Міське середовище стало поділятися на історичне середовище життєдіяльності, створене до XX століття, і сучасне, створене після цього періоду. Міське середовище проживання як історичне, так і сучасне формує людину і суспільство загалом на всіх етапах життєдіяльності та відповідає за її фізичне, психічне і моральне здоров'я. Наша цивілізація переходить у нову стадію свого розвитку - постіндустріальну і висуває нову доктрину взаємодії людини та її оточення, включно з природним. На перше місце ставиться екологічний підхід

до навколишнього середовища. Поліпшення стану міського середовища характеризує процес його гуманізації, тобто відповідність основним потребам людини (утилітарним, психофізіологічним, естетичним тощо).

Загалом середовище життєдіяльності на кожному етапі історичного розвитку видозмінювалося насамперед з урахуванням його архітектурно-містобудівної інфраструктури, і на кожному етапі історичного розвитку змінювався характер взаємозв'язків «місто - природне середовище – людина».

Ступінь естетичної привабливості є для городянина однією з важливих властивостей міського зовнішнього середовища. У навколишньому середовищі люди вбачають не лише ресурси природи, необхідні для їхнього фізичного існування, а й джерело естетичної насолоди. Краса, гармонія пейзажів завжди вважалися як благо. Сучасне місто має бути зручним і красивим, а ландшафти природні та створені людиною не повинні його пригнічувати. Спостерігаючи навколо прекрасне, відчуваючи, споглядаючи, вдихаючи його, людина відчуває почуття захоплення, духовний і тілесний катарсис.

Сучасна архітектура вражає своєю красою і нестандартністю. Футуристичні споруди привертають увагу своєю незвичністю і відмінністю від традиційних будівель. Модерні технології та нові матеріали дають змогу архітекторам реалізувати неймовірні ідеї, створюючи вражаючі архітектурні споруди [24].

Міста - це не тільки місця, де ми живемо, працюємо і відпочиваємо. Архітектура, будівництво та краса будівель можуть перетворити звичайні місця на захопливі локації, що приголомшують своєю неперевершеною архітектурою та неймовірними формами. Відомості про ці чудові споруди можуть захопити кожного, хто цікавиться архітектурою та шукає незвичність у будівлях.

Міське середовище проживання включає природні комплекси і штучні, створені людиною. Раціонально вибудуваний міський ландшафт - найважливіша умова збереження психічного, фізіологічного і морального здоров'я населення, що сприяє гармонійному розвитку взаємовідносин в ура-

банізаційній екосистемі. Відповідні природні умови, екологічно чисте, комфортне, тобто таке, що відповідає вимогам ергономіки, житло, архітектурне розмаїття - ці та інші фактори часто ігнорують у планах містобудування і в процесі самого будівництва. Наслідки такого ставлення до міського середовища від влади, незадоволеність соціальними умовами для більшості городян [1, 25].

Предметно-просторове середовище в системі відкритих архітектурних просторів досить різноманітне. Його структуроформувальними елементами є:

- будівлі та споруди (громадські, промислові, житлові);

- засоби ландшафтного дизайну: рослинність, геопластика, водні пристрої, малі архітектурні форми, декоративне покриття;

- засоби декоративно-прикладного мистецтва: пам'ятники, обеліски, стели, панно, декоративна скульптура тощо; Предметно-просторове середовище в системі відкритих архітектурних просторів досить різноманітне.

- засоби світлотехнічного дизайну (статичне та динамічне):

- прожектори, світильники, ліхтарі, торшери, світлові орнаменти, світлокольорова скульптура.

Сучасна архітектура і дизайн міста– це злиття і взаємодія різних стилів і напрямків (рис.1.4), що видозмінюється залежно від тенденцій, які виникають в мистецтві, світогляді і загальному стилі життя людини.

Важливо зазначити, що архітектура сучасності розширила свої кордони, і будівлі стали виконувати задачі не лише естетичні та функціональні, а ще й екологічні функкції. Новими тенденціями пронизані усі напрямки архітектури: містобудування, спортивні та культурні центри, паркі, дизайн, і навіть використання промислові об'єкти.

Архітектура, як специфічна форма суспільного буття, як процес пізнання і перетворення суспільством середовища життєдіяльності людини відповідно до її матеріальних і духовних потреб, найяскравіше відображає всі

стадії суспільства. Формування міського середовища з урахуванням різноманітних потреб різних соціальних груп населення стало основоположним в архітектурному та містобудівному проектуванні.

Рисунок 1.4 - Стилі міської архітектури

На жаль, дуже мало уваги приділяється гуманістичному і художньому аспекту формування матеріально-просторового оточення сучасної людини, що включає всі об'єкти архітектурно-містобудівної інфраструктури: транспортно-пішохідної, промислової, житлової та ландшафтно-рекреаційної. І це незважаючи на те, що з цими об'єктами і проблемами формування архітектурного середовища городянин стикається щодня.

Архітектура це цілісна єдність архітектурного середовища, що втілене в будинках, спорудах та їх комплексах, а також архітектурної діяльності (наука,

проектування, будівництво та ін.), які перебувають у складному поєднанні. Архітектурна діяльність перетворює оточуючий людину матеріальний світ — природне середовище його життя. Результатом цього перетворення є штучне (архітектурне) середовище, котре, як об'єктивна реальність, стає невід'ємною частиною природного оточення, тобто вихідним пунктом, визначальною умовою і об'єктом архітектурної діяльності. Нові якісні технології і розчарування постмодерної свідомості породжують архітектуру, що стала предметом дискусій професіоналів. Разом з тим, філософія розробляє концепції нової цілісності, до якої тяжіє людина в своїх культурно-психологічних установках. XXI століття, використовуючи надбання кінця століття XX, ставить на меті зрозуміти подальший розвиток культури і віднайти місце архітектури в ній.

Архітектурно-містобудівна інфраструктура міста є середовищем життєдіяльності, що сформована певним предметним наповненням із природними та антропогенними складовими.

Ця матеріальна складова має якісні характеристики та властивості впливати на людину за допомогою її каналів зв'язку із середовищем - зорових, слухових, нюхових, тактильних тощо.

У наш час акцент буде зроблений на нових технологіях, міцних архітектурних елементах і свідомому споживанні. Слід також зазначити, що архітектура сьогодні є своєрідним відображенням соціальних тенденцій. Люди вже давно зрозуміли, що світ не буде таким. Як і наші будинки. Тому на першому плані буде використання перероблених матеріалів, альтернативних джерел енергії та максимальна увага до навколишнього середовища.

Останні кілька років архітектори активно працювали над втіленням максимально наближених до природи ідей. Сформувався справжній симбіоз активного використання "природних" рішень і свідомого ставлення до довкілля. В архітектурі новобудов це проявилося в активному розвитку технологій озеленення фасадів із використанням житлових рослин як у вертикальній, так і в горизонтальній площинах, у використанні перероблених і натуральних ма-

теріалів в оздобленні й будівництві, а також переведенні виробництва на екологічно чистіші технології, сировину та обладнання. Сформувалися нові стилі; еко-стиль, новий мінімалізм, індустріальний стиль тощо.

Еко Стиль (рис.1.5). Останні кілька років архітектори активно працювали над втіленням максимально наближених до природи ідей. Сформувався справжній симбіоз активного використання «природних» рішень і свідомого ставлення до навколишнього середовища.

Рисунок 1.5 – Еко Стиль

Екостиль у дизайні має цілу низку переваг: екологічність - використання натуральних і перероблених матеріалів; гармонія з природою, створює атмосферу спокою і затишку; здоровий мікроклімат - відсутність синтетичних матеріалів сприяє поліпшенню якості повітря [27].

Зараз дуже популярно озеленювати корпуси новобудов живими рослинами, причому такі рішення використовуються для перетворення як покрівель, так і вертикальних поверхонь, наприклад, фасадів (рис.1.6).

Рисунок 1.6 - Еко Стиль - корпус будівлі новобудов з живими рослинами

Інший яскравий прояв екостилю - повернення популярності натуральних і перероблених матеріалів у будівництві та оздобленні будівель. Також дедалі більше забудовників і девелоперів у прагненні мінімізувати шкоду навколишньому середовищу замислюється про перехід на екологічно чисті технології, натуральну сировину, зокрема переглядаючи бізнес-логістику.[28]

Новий мінімалізм (рис.1.7). У світлі тенденцій цілком логічно звернути пильну увагу на архітектуру мінімалізму, тут ідеться про відмову від надмірностей, химерності, надмірного нагромадження елементів. Цікаво, що напрямок активно розвивався ще в 50-60-х роках минулого століття, але піку досяг, здається, зараз. У 2020-2021 роках він отримав новий виток популярності завдяки своїм особливостям - прагненню до функціональності та гармонії всіх елементів. Мінімалізм 2021 яскраво проявляється в строгих, переважно

кубічних формах, відкритих терасах і верандах навколо будівлі, низьких фундаментах, скляних перегородках і стінах, однотонному оздобленні цоколя та світлих нейтральних тонах, близьких до натуральних - білому, бежевому, сірому, золотисто-коричневому, натуральному зеленому. Зверніть увагу і на матеріали для зовнішнього оздоблення - бетон, камінь, метал, скло, керамічна плитка. Що стосується вікон, вони мають бути панорамними і без решіток, вітражів і лиштви [28].

Рисунок 1.7 - Мінімалізм

Індустріальний стиль у сучастий час став гнучкішим, тому його легко адаптувати до приватних будинків будь-якого розміру. Сучасні тенденції до лаконічності та екологічності дозволили таким житловим будинкам стати одними з найпопулярніших. Їх вирізняють чіткі лінії та незграбні форми, ідеальна симетрія та рівний дах, широкі панорамні вікна, наявність балконів,

терас, зон відпочинку, гаражів, натуральні матеріали для оздоблення фасаду - цегла, бетон, скло, метал, дерево, камінь [27].

Рисунок 1.8 - Індустріальний стиль

Реконструкція старовинних будівель (рис.1.9). Хоч тенденція вже далеко не революційна, архітектори приділяють їй максимум уваги. Реставрація старих і занедбаних житлових і промислових будівель дає змогу розв'язати актуальні проблеми в сучасному світі. Серед них: зниження темпів забудови житлових масивів, збереження культурної цінності та архітектурного коду міста, зниження рівня забруднення довкілля. До речі, фахівці не раз наголошували на надійності, цікавих і зручних плануваннях будівель минулих десятиліть і століть, а їхня реставрація дає змогу забезпечити багатьох красивим і надійним житлом.

Рисунок 1.9 - Реконструкція старовинних будівель

Рисунок 1.10 - Єнергозберігаючий будинок

Енергоощадні технології (рис.1.10) - це дійсно ультрасучасний тренд в архітектурі. Їхня велика перевага в тому, що такі житлові будинки прагнуть максимально знизити споживання енергії, насамперед завдяки зниженню тепловтрат будівлі. Досягти такого ефект можете застосувати такі прийоми: ефективний і якісний утеплювач, компактність і збалансованість зовнішніх і внутрішніх пропорцій будівлі, ефективне зонування ретельно продумане планування будівлі. Геометрію будівлі необхідно правильно розрахувати, враховуючи зонування, сторони світу та інші фактори. Більшу частину вікон розміщують, як правило, з південного боку, а північну частину будинку захищають від холодного повітря. Насправді, передбачається, що тепло в такому будинку забезпечують люди і побутова техніка, а збалансовані архітектурні рішення забезпечують охолодження. Величезний плюс у тому, що він не вимагає витрат на охолодження і нагрівання повітря до комфортної температури.

Автентичність (рис.1.11) найкращий архітектор ─ час. Він дає матеріалам «другу шкіру», наділяє будівлю справжністю, яку не купиш і не підробиш.

Рисунок 1.11 – Автентичність

Тенденція перевтілювати архітектурні об'єкти існує на ринку давно. Приклад, яким можна захоплюватися, ─ проект Kanaal бельгійського архітектора Акселя Вервордта. Він перетворив стару фабрику на «місто»: зернові елеватори поступилися місцем квартирам, просторі цехи ─ офісам і галереям. Якщо описувати проект у двох словах ─ це автентичність і масштабність. Нові технології і матеріали підкреслили історичну спадщину, розкрили характер приміщень, зберігши цінні прикмети часу. Незважаючи на масивність, настрій архітектури спокійний. У той же час, щоб створити таку «простоту», потрібна немислима кількість сил [29].

Повітря і світло відкриті простори, природне світло, легкість скляних форм ─ в архітектурному світі це тренди, які ніколи себе не вичерпають. Додайте сюди концептуальний підхід ─ і отримаєте крутий результат. Не перший рік доводити SANAA відоме японське архітектурне бюро. У своїх об'єктах японська студія грає на формах. Тут і вигнуті скляні пластини від підлоги до стелі, і "серпантиновий" дах на тонких опорах. Павільйон лондонської галереї Serpentine (рис. 1.12) нагадував хмару диму, яка розчинилася в Гайд-парку. Алюмінієвий дах відображав у собі небо і навколишню природу. Метою архітекторів було створити повітряну будівлю, пронизану світлом і, звісно, таку, що стирає кордони з навколишнім середовищем. У цій сфері архітектурний світ швидко розвивається. З'являються інноваційні матеріали, орієнтовані на екологічність і скорочення витрат. Відкриваються нові можливості та конфігурації.

Знаменитий музей сучасного мистецтва Нью-Йоркський МоМА (рис.1.13) змінюється залежно від точки спостереження завдяки нашаруванню об’ємів. В екстер'єрі складної структури, як правило, мінімум образотворчих засобів. Зовнішня оболонка не повинна відволікати від змісту. Будинки не агресивні до ландшафту, а навпаки ─ зливаються з ним.

Рисунок 1.12 - Літній павільйон галереї Серпентайн 2009 рік

Фаворити сьогодні ─ бетон, сталь, скло і дерево. Ця четвірка подібна до універсального коду, який використовують архітектори всього світу.

Одним із популярних зараз матеріалів є бетон. З ним складно змагатися в міцності й довговічності. Багатьох лякає простота матеріалу, але вона лише показна. Звичайні бетонні бокси можна перетворити на справжній шедевр, правильно розставивши акценти ─ на контраст обсягів або нестандартне розташування.

Монотонність матеріалу робить його всеїдним у плані поєднань. Тут будуть доречними найсміливіші варіанти. Також можна вибрати класику, наприклад, бетон і сталь ─ це завжди безпрограшний варіант.

Скло ─ інструмент, за допомогою якого архітектор управляє світлом і нейтралізує тяжкість будови. Скляні двері, перегородки, великі вікна в підлогу стирають кордони будівлі, розширюючи простір.

Рисунок 1.13 - Нью-Йоркський музей сучасного мистецтва 1929 рік

Міське середовище формується під впливом прагнення людини до соціалізації. Місто дає саме таку можливість, об'єднуючи у своїх межах маси людей, пов'язаних єдиним життєвим простором і єдиним ритмом життя. З цього погляду урбаністичне середовище є привабливим для людини - міста стають місцями локального проживання та активної взаємодії мас людей, які поступово втрачають замкнутість в особистому просторі [29].

Архітектура сьогодення має бути технологічною та багатофункціональною - це вимога часу, яку неможливо ігнорувати. Сьогодні рідко можна зустріти просто житловий будинок з одними лише квартирами - зазвичай житлові будинки поєднують із різними сервісами, магазинами, паркінгом і навіть спортивними центрами. Конструкції самих будинків стали складнішими, адже тепер до них більше вимог на відміну від історичної архітектури, яку часто створювали лише з одного матеріалу [30].

Для оптимізації міського середовища важливим напрямком є збереження культурних ландшафтів садів, парків, пам'яток архітектури, будівництво міських об'єктів з урахуванням національних особливостей населення, що проживає. Це поліпшить образ міста, додасть йому привабливості для розвитку туризму, соціальної сфери, економіки та безумовно підвищить якість життя городян.

Одне з головних завдань для ландшафтних архітекторів - планування забудови екологічно безпечних міст. Безсумнівно, що це завдання важке, оскільки метою його вирішення є створення сприятливих умов існування населення міст. Проблема зачіпає всі сторони життєдіяльності людини, з її розв'язанням пов'язана велика різноманітність завдань: медичних, санітарно-гігієнічних, географічних, економічних, соціальних і політичних.

Під час вибору місця будівництва, ухвалення планувальних рішень, забезпечення комфорту, мікроклімату, естетично виразного простору міста, що визначають увесь комплекс властивостей урбосистем, необхідно враховувати ландшафтно-екологічні умови. Створення відносно керованої та регульованої міської екосистеми можливе лише на основі принципів раціоналізму, яких необхідно дотримуватися як на етапі вибору місця забудови, так і в процесі самого будівництва.

Нагальна потреба сьогодення - моделювання надскладних взаємозв'язків людей і природи в умовах урбоекосистеми, в якій біологічні та соціальні потреби людини спільно еволюціонують і змінюються згідно з концепцією сталого розвитку. Природне підґрунтя можливо зберігати не завдяки чи всупереч урбанізації, а на основі подолання конфліктів і суперечностей у поглядах на неї.

Зростання міст має відбуватися відповідно до програм задоволення особистих і суспільних потреб міського населення з одночасним збереженням природно-ресурсного потенціалу.

Це забезпечить їхнє стале зростання і відповідатиме головним цілям суспільного розвитку. Значну увагу слід приділяти освіті та вихованню майбутніх

поколінь містян на основі духовно-моральних цінностей, які необхідно орієнтувати на екологізацію міського середовища. Сталий розвиток міст потребує змін і в політиці державній та муніципальній, напрям якої - формування нового образу міста з якісно оновленими людськими потребами.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ УРБАНІЗАЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ У РАМКАХ ПРЕДМЕТУ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Аналіз міського середовища на різних етапах суспільного розвитку України

Міська проблематика була актуальною з моменту створення перших міст. Знання про міста, аспекти вивчення змінювалися і розширювалися відповідно до змін самих міст і суспільства. В умовах, що змінюються, необхідне відповідне розуміння цих трансформацій. Відповідно, необхідне й розроблення адекватних підходів до дослідження міської проблематики, аналізу того, що відбувається, територіальної та часової специфіки [31].

Міське середовище характеризується сукупністю природних, архітектурно-планувальних, екологічних та інших чинників, що формують середовище проживання на певній території та визначають комфортність проживання на цій території.

Зовнішній вигляд довкілля впливає на організацію, моделювання, вдосконалення і розвиток світу людини і суспільства.

В Україні міське середовище являє собою багаторівневу ієрархічну систему у зв'язку з тим, що місто є зосередженням економічної, управлінської, соціальної, енергетичної та іншей діяльності суспільства. У міському середовищі здійснюється інтеграція всіх видів діяльності та відповідних їм архітектурних об'єктів за допомогою архітектурно-містобудівної інфраструктури. Вона являє собою просторово-планувальну організацію житлових, промислових, ландшафтно-рекреаційних утворень шляхом транспортно-пішохідних комунікацій та їхнього об'єднання з міським центром, а також включає систему відкритих архітектурних просторів [24 с. 46].

Процес урбанізації на території України розпочався у XIX столітті. Особливо він прискорився після скасування кріпацтва в 1861 році та початку швидкого розвитку промисловості. Швидкий промисловий розвиток XIX

століття, який стимулював швидке зростання міст, призвів до негативних наслідків. До них належить надмірно швидке формування населення з переважно сільських мігрантів. Вчорашні жителі села - вони ще не стали міськими - насилу приймають міський спосіб життя. Необхідність будівництва нових промислових і житлових районів змусила місто розтягнути свою територію і комунікації. Будівництво нових кварталів споживає левову частку коштів, малу частку залишає для реконструкції та просто утримання старого міста, навіть його центрів [32].

Водночас на якість міст України сильно вплинули особливості радянської урбанізації. Типовою була хронічна нестача коштів, виділених на розвиток соціальної сфери в містах, їхнє технічне оснащення та вдосконалення. У колишньому радянському союзі діяла політика розвитку поліцентризму під сильним впливом держави, яка визначала містобудівну політику через Держплан, міністерства та інші центральні загальносоюзні органи влади. Саме тому, система розселення, яка склалася в Україні до 1917 року, зазнала суттєвих змін за роки радянської влади [33 с. 46].

У дослідженнях міста, що розвивалися в рамках радянської науки, можна виділити два основні напрями: 1) ідеологізований, в якому переважаючими темами були соціалістичний спосіб життя в містах, проблеми «зближення міста і села»; 2) практичний, спрямований на забезпечення ефективності соціально-економічного планування і раціональної організації розселення міст.

У цілому в теорії і практиці розвиток міст розглядався передусім як процес, необхідний для досягнення загальних цілей соціального і економічного розвитку країни і аналізувався головним чином в рамках соціально-економічної географії [34 с. 33].

Міське планування в Україні значно еволюціонувало після здобуття незалежності, але ще з радянських часів обтяжене спадком централізованої планової економіки, в якій містобудування було під державним контролем. В си-

стемі планування було запроваджено міжнародні стандарти — зокрема, оптимізацію процедур оформлення дозволів на будівництво; сприяння участі громадськості, а також розширення доступу до інформації з питань планування. Проте головна проблема залишається нерозв'язаною: приведення законодавства та практики роботи у відповідність до сучасних стандартів, що дадуть розробникам планів на місцевому рівні більший простір для маневру в управлінні розвитком. Внаслідок цього, місцева влада в Україні наразі не може повною мірою використати типові стратегії міського планування: залучення інвестицій, пожвавлення ринку житла, модернізацію інфраструктури, відродження центрів міст, що покликані покласти край [36 с. 115].

У 1989-1992 роках відбувається маштабний розвиток промисловості, яка потребувала нових робочих рук. Це прискорило урбанізаційні процеси. Обсяги міграцій сільського населення постійно були високими. Унаслідок цього міське населення у 1989 році становило 67%, а на 1 січня 1992 року - 68% від загальної чисельності населення України, а сільське населення зменшилося відповідно до 33% і 32%, що свідчило про остаточне перетворення України на урбанізовану країну. Кількість міст зросла до 435 у 1989 році, і 437 у 1990 році, при цьому все більше ставало великих міст, а п'ять міст були мільйонниками, тривало формування і розвиток агломерацій, перш за все промислових. В Україні було вже 19 міських агломерацій — моноцентричних, біцентричних і поліцентричних, з'явилися протоагломерації. Агломерації в Україні не стали адміністративними одиницями, а тільки категорією містобудування і повсякденного життя мешканців великих міст. В основі територіального зростання агломерацій було промислове, громадянське і житлове будівництво, що йшло майже до кінця 1980-х років. У 1980 році більш виразним став процес субурбанізації—зростання населених пунктів у приміських зонах.

Серед нових міст, які виникли в Україні у другій половині XX ст., найбільше було промислових міст, а також центрів місцевого значення та агропромислового комплексу (в основному центрів сільськогосподарських рай-

онів) та транспортних вузлів. При цьому у Донецько-Придніпровському економічному районі переважали нові міста з промисловими та транспортними функціями, а у Південно-Західному економічному районі — центри місцевого значення та агропромислові комплеси, транспортні вузли. У Південному економічному районі виникло найменше нових міст, що відбивало рівень економічного розвитку південних областей, недостатність людських і природних ресурсів.

Таблиця 2.1 Зміни чисельності міського населення та кількості міст України

Рік перепису населення	**Частка міського населення,%**	**Міські поселення**	
		Міста	Селища міського типу/містечка
1897	16,2	155	118
1926	19,2	184	328
1959	45,7	331	744
1970	55,1	385	857
1979	60,8	406	901
1989	66,7	434	926
2001	67,2	454	889

Демографічний аспект розвитку міст України найповніше фіксують переписи населення. Перший перепис населення, в якому була інформація про Україну 1897 року, зафіксував чисельність населення наприкінці XIX ст. Цим переписом підтверджено наявність 273 міських поселень, у яких проживало 16,2 % населення таблиця 2.1. Перша половина XX ст. з її революційними подіями 1905 і 1917 років, кількома війнами, зокрема Першою та Другою світовими, позначена складними й суперечливими процесами в розвитку міського простору України. Лише на початку 60-х років XX ст. закінчився процес

стабілізації суспільного розвитку і сформувався курс влади на інтенсивний розвиток багатьох регіонів України у зв'язку з будівництвом у них нових промислових об'єктів.

У 1959 році було проведено перший післявоєнний перепис населення радянського союза. Це був перший перепис населення України в сучасних її кордонах, здійснений за єдиною методикою і в один час. Він зафіксував зміни, пов'язані з Другою світовою війною та змінами державних кордонів. Саме тому його показники використано як базові в нашому дослідженні сучасних демографічних процесів у містах. Перепис 1989 роцку був останнім у радянському союзі [32 с. 46].

Соціально-політична та економічна ситуація в Україні різко змінилася зі здобуттям незалежності, що призвело до подальшої трансформації фахової містобудівної освіти, з урахуванням потреби постіндустріального суспільства; без залучення спеціалістів суміжних професій та активних верств населення до вирішення питань будівництва, реконструкції та благоустрою міського середовища.

За роки незалежності України відбувся один перепис населення, у 2001 році. Після нього органи державної статистики публікують результати лише поточних спостережень. Усі ці дані використано для виявлення особливостей розвитку демографічних процесів міського простору країни [33 с. 47].

У 1989 році 66% населення України мешкало в міських населених пунктах. У період із 1989 по 2001 рік сільське населення зменшилось із 17 млн осіб до 16 млн осіб (на 6%), тоді як міське – з 34 млн осіб до 33 млн осіб (тобто на 4%). Взаємодія цих тенденцій і призвела до підвищення коефіцієнту урбанізації України до 67% у 2001 році. У період із 2001 по 2011 рік сільське населення зменшилось ще більше до 14 млн осіб (тобто на 10%), тоді як міське – до 31 млн осіб (тобто на 4%). Внаслідок цього коефіцієнт урбанізації у 2011 році зріс до 68%. У середньому рівень урбанізації невпинно зростав приблизно на 0,15% на рік у період із 1989 року [34 с. 36].

Між регіонами впродовж останніх двох десятиліть спостерігаються певні відмінності в динаміці урбанізації. Рівень урбанізації Східного та Південного регіонів у 1989 році вже був високим: у містах проживало відповідно 84% та 70% населення цих регіонів. Упродовж 1989-2011 років рівень урбанізації в цих регіонах залишався більш-менш стабільним. Центральний і Західний регіони у 1989 році були найменш урбанізованими: у міських населених пунктах проживало відповідно 60% і 45% їхнього населення. У Центральному регіоні урбанізація тривала і досягла рівня 67% у 2011 році (тоді як у Західному регіоні рівень урбанізації залишається найнижчим серед усіх регіонів і становить 49%) [34 с. 37].

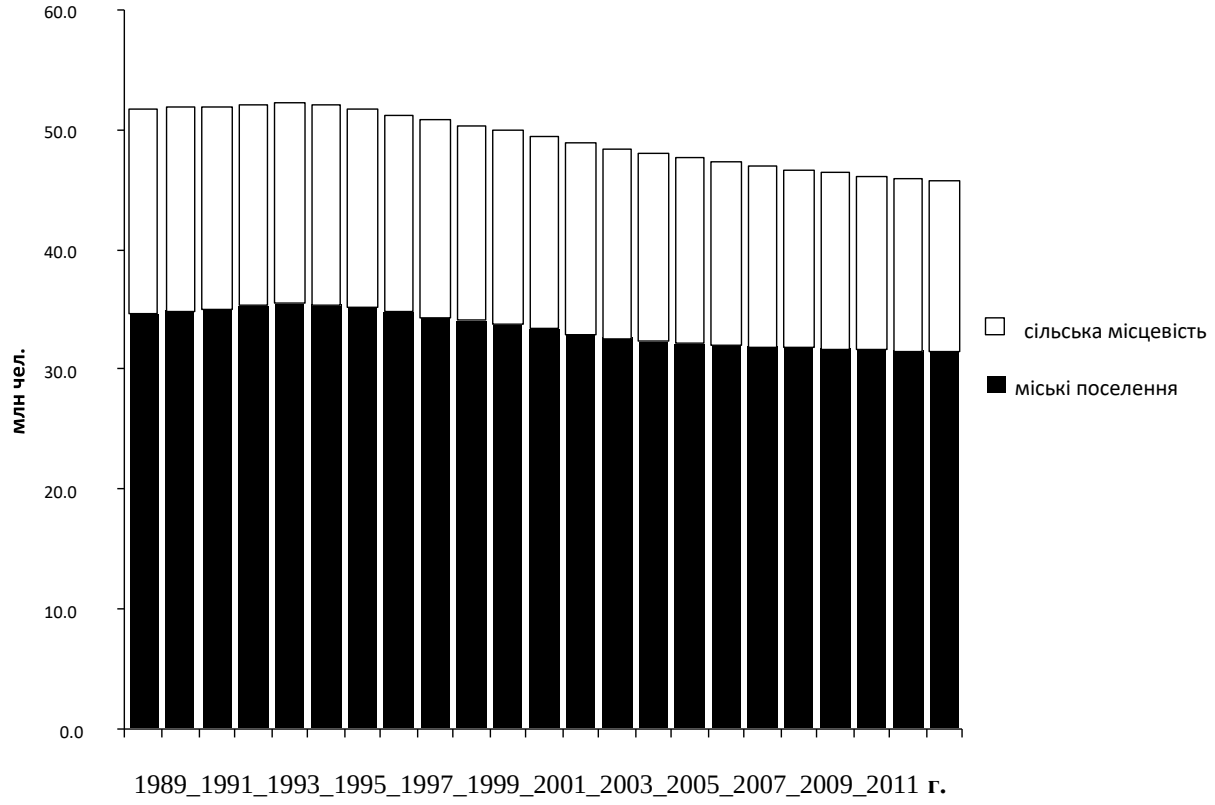

Рисунок 2.1 Чисельність населення України [36]

Спираючись на матеріали переписів населенняр (рис. 2.1), можна констатувати, що в Україні, як і в інших країнах світу, відбулися суттєві зміни у структурі населення та чисельності міських поселень. У 1897 році міське населення на території сучасної України (з урахуванням усіх відмінностей у територіаль-

ному устрої того часу) становило 16,2 %, яке мешкало у 273 міських поселеннях. У 2001 році міське населення вже становило 67,2 %, яке проживало в 1343 міських поселеннях.

Найвищий рівень урбанізації був 2019 році (рис. 2.2), у Донецькій, Дніпропетровській, Київській, Луганській, Харківській, Запорізькій областях, найнижчий — у Закарпатській, Тернопільській, Івано-Франківській, Чернівецькій областях.

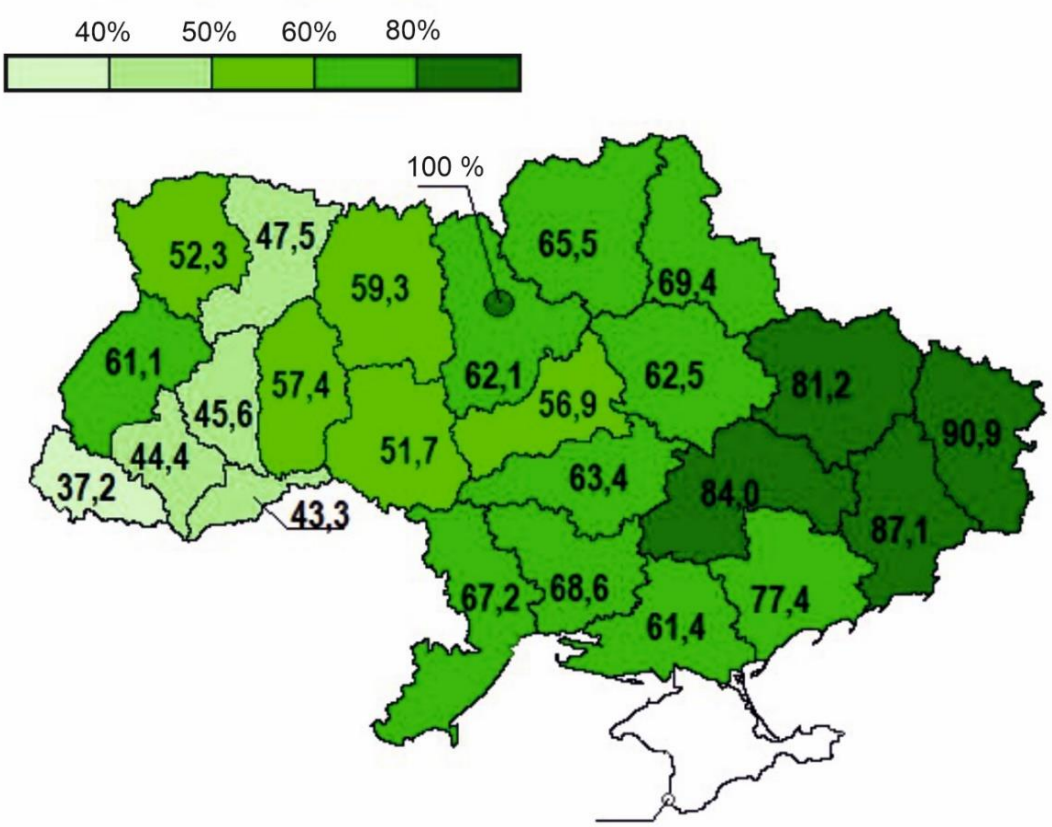

Рисунок 2.2 – Частка міського населення у відсотках по Україні 2019 рік

Урбанізовані території зазвичай сформувалися історично, в контексті певних природно-кліматичних умов і властивостей культурного середовища. Культурне середовище відіграє важливе значення у формуванні просторових властивостей міста, з одного боку, а з іншого - може використовуватися як інструмент «розхитування» соціальних конфліктів у містах.

Таблиця 2.2 - Загальні коефіцієнти міграційного приросту (скорочення) чисельності населення у 2001–2022 [37]

год	Міграційний приріст, скорочення (–) на 10000 осіб наявного населення		
	Усе населення	Міське населення	Сільське населення
2001	-31,3	-60,1	28,0
2002	-7,0	-2,8	-15,7
2003	-5,1	2,4	-20,5
2004	-1,6	11,6	-29,1
2005	1	17,4	-33,7
2006	3	15,2	-22,9
2007	3,6	13,8	-18,1
2008	3,2	12,9	-17,6
2009	2,9	9,5	-11,4
2010	3,5	6,8	-3,7
2011	3,7	6,8	-2,9
2012	13,5	20,9	-2,6
2013	7,0	12,7	-5,7
2014	5,3	6,6	2,2
2015	8,0	6,9	10,1
2016	4,6	-1,0	15,3
2017	15,2	18,7	8,7
2018	9,6	18,3	-7,1
2019	9,6	22,4	-15,4
2020	5,1	11,7	-7,7
2021	8,53	15,4	-4,9

Сучасний стан міського простору таблиця 2.2 України є результатом тривалого та складного процесу урбанізації. Відбулися значні структурні зміни у співвідношенні сільського та міського населення: частка останнього на 2021 рік становить майже 70 %. Цей процес набув стихійного характеру, що породжує багато проблем економічного, соціального та екологічного характеру [33. с. 45].

За оцінками з 2015 до 2020 року ступінь урбанізації в Україні становить близько 69,4% від загального населення, швидкість урбанізації має від'ємну динаміку -0,33% на рік. Основними центрами міського населення є міські агломерації Києва, Харкова, Одеси, Дніпра.

За інформацією Рейтингу країн світу за рівнем урбанізації, наприкінці 2021 року в Україні 69% людей жили в містах. Рівень урбанізації рахується за формулою: *Рівень урбанізації = кількість жителів міст / все населення країни*. Це співвідношення практично не змінювалося протягом останніх 30 років.

На сучасному етапі в Україні з'явилися й дезурбанізаційні процеси, найпомітнішими з яких є:

- зниження ролі міста як центру концентрації передових виробничих технологій, виробничих науково-дослідних установ, високопродуктивних підприємств;

- декваліфікація кадрового потенціалу, втрата досвіду висококваліфікованої праці;

- руйнація міських особливостей зайнятості населення, деформація міського способу життя;

- скорочення чисельності міського населення (депопуляційні процеси), зворотна міграція до сільської місцевості, скорочення міських територій за рахунок адміністративно-територіальних реорганізацій;

- децентралізація міста.

На 2021 рік, 34% міського населення зосереджено у восьми містах: Києві, Харкові, Одесі, Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі, Львові та Кривому Розі, кількість населення, що проживає у функціональній приміській зоні цих восьми міст, збільшилася і становить більшу частку міського населення України 62%, оскільки кожне із зазначених міст є ядром великої міської агломерації [34 с. 37].

Останніми роками в Україні розвиваються нові процеси в міському просторі. У різних класах міст вони мають свій характер (рис. 2.1-2.5). Розглянемо міста України за комфортом проживання та якістю міського середовища, за 5-

бальною шкалою, вересень 2020 року. У малюнках наведених нижче розглянуто такі аспекти:

- якість інфраструктури для відпочинку (парки, розважальні та спортивні комплекси, кафе, ресторани);
- розвиненість сфери торгівлі та послуг;
- стан житлово-комунальних господарств та інженерних мереж міста;
- стан вулиць і міських будівель (ремонт, чистота, освітлення);
- кількість і стан зелених насаджень (дерева, зелені зони);
- збереженість історичних будівель і місць;
- клімат.

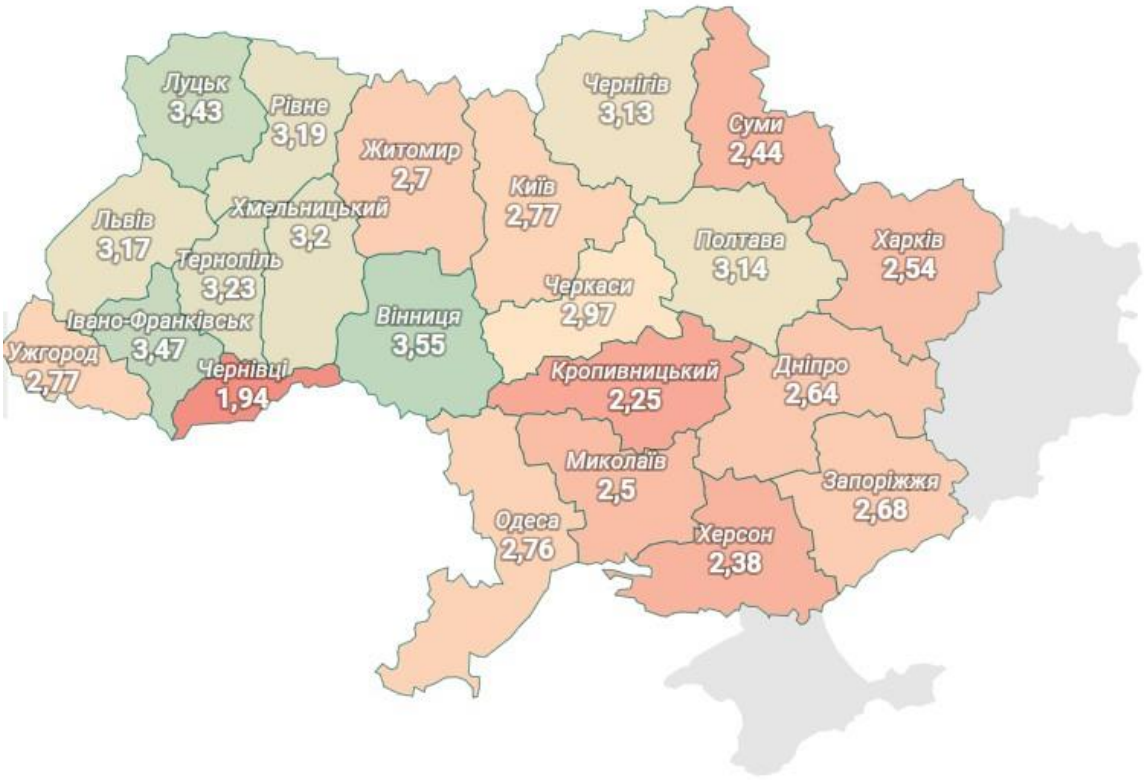

Рисунок 2.3 - Стан ЖКГ та інженерних мереж міста.

Перші позиції в рейтингу вийшли міста середнього розміру, потіснивши міста-мільйонники. Насамперед це стосується цін, зокрема на нерухомість, зручності пересування містом, екологічної ситуації.

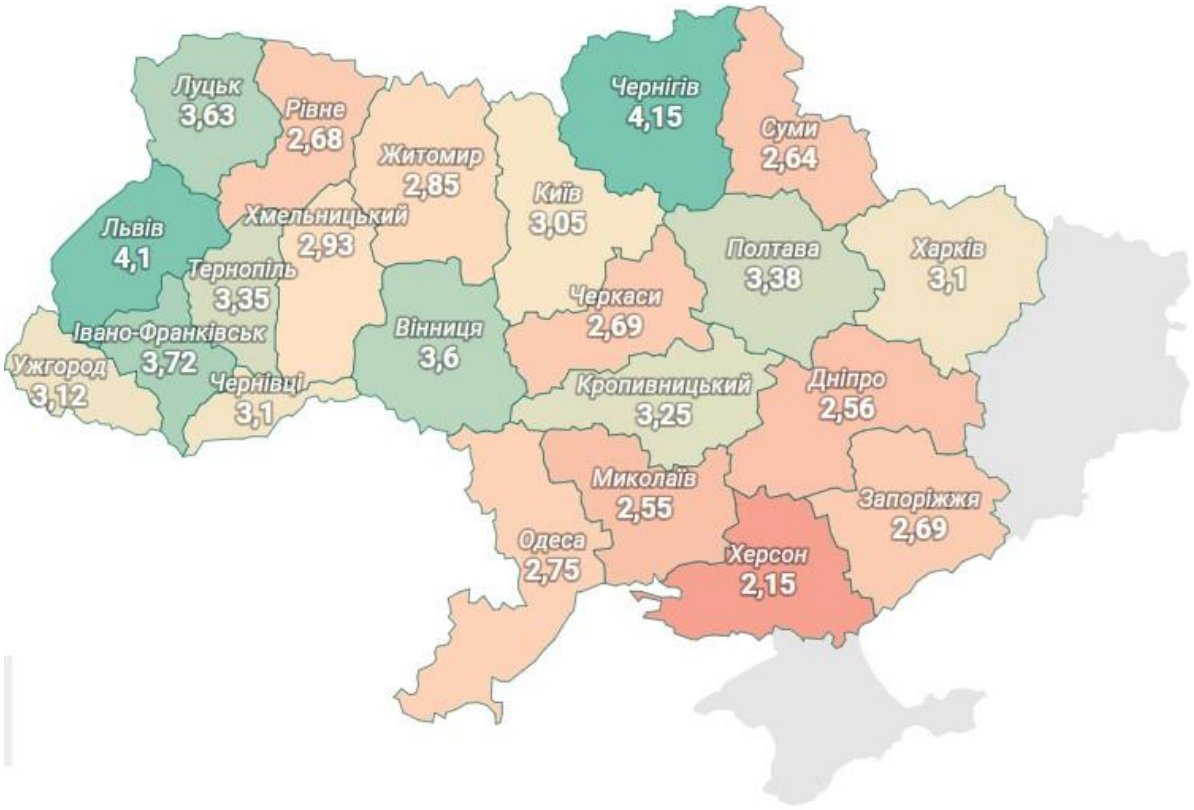

Рисунок 2.4 - Стан вулиць і міських будівель

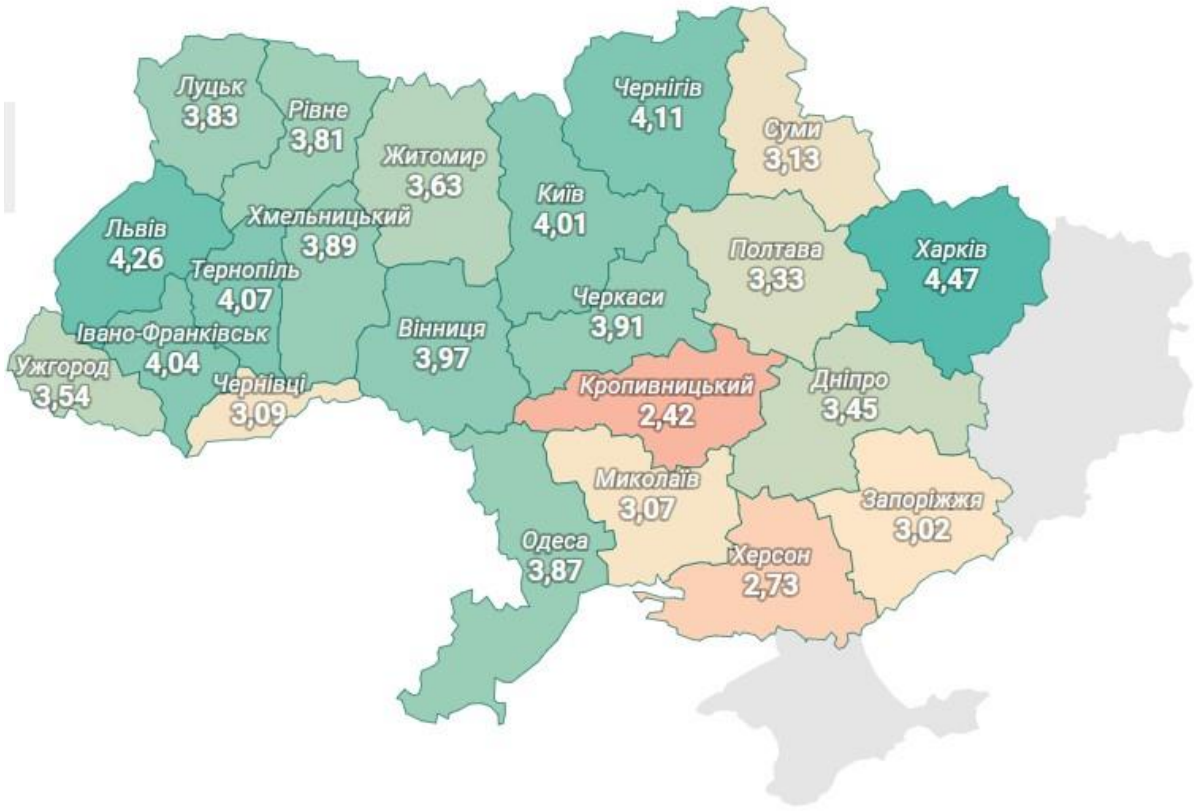

Рисунок 2.5 - Якість інфраструктури для відпочинку.

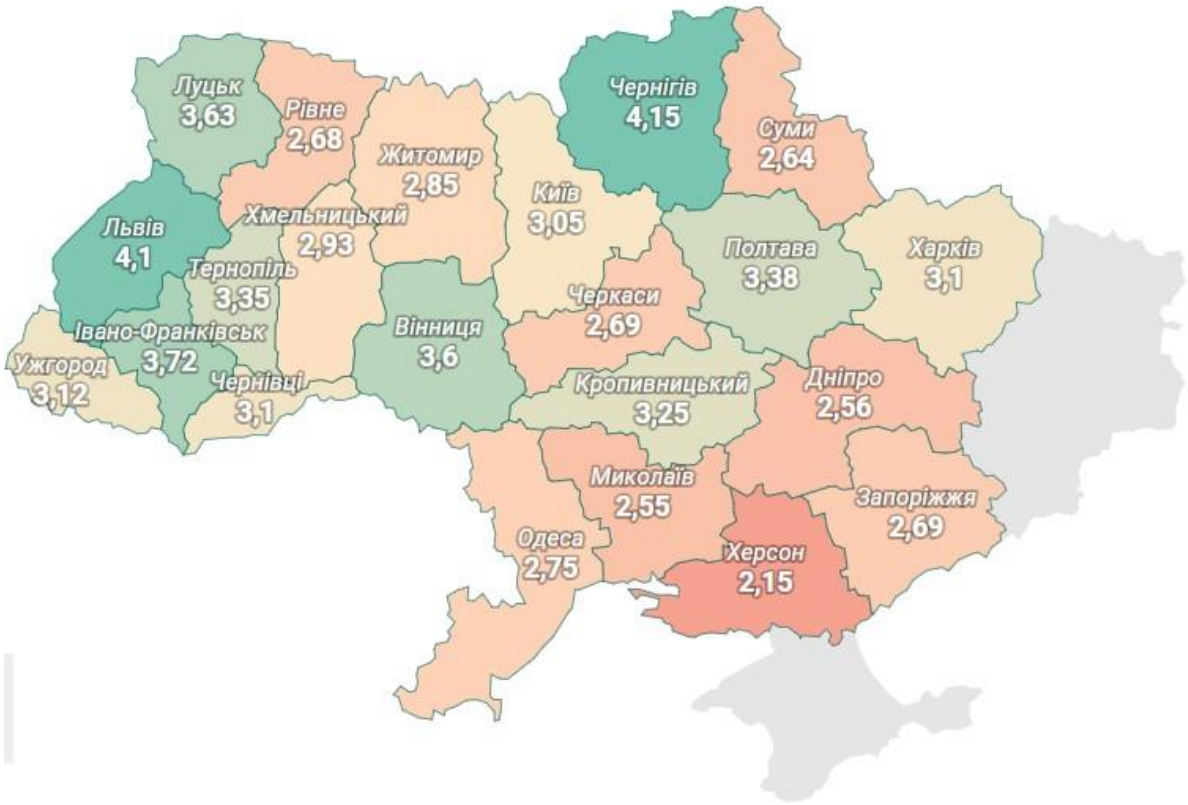

Рисунок 2.6 - Збереження історичних будівель і місць.

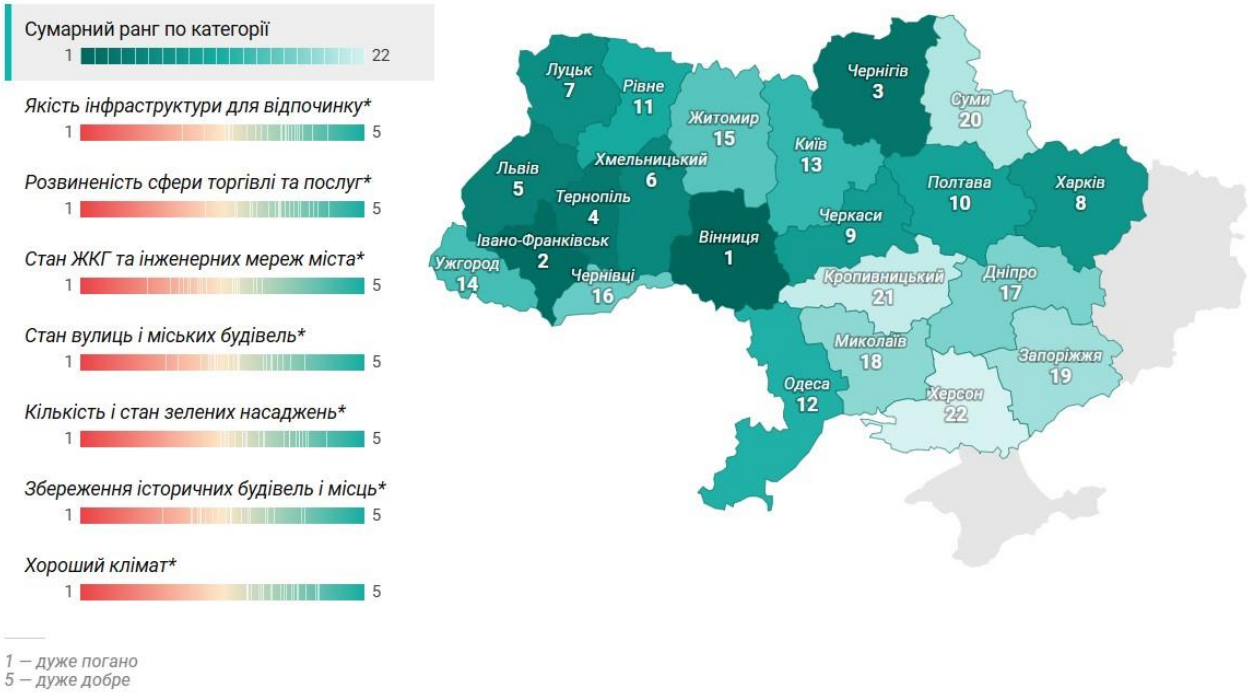

Рисунок 2.7 - Сумарний ранг по категорії

Найкомфортнішим містом можна назвати Вінницю — за всіма пунктами немає оцінки нижчої за 3,5. Київ у цій категорії посів лише 13-те місце. У нього низькі оцінки щодо стану ЖКГ та інженерних мереж, а також стану вулиць і будівель [38].

Муніципальне опитування міжнародного республіканського інституту IRI 2021рок, виокремило групу обласних центрів, більшість населення яких вважають, що їхні міста розвиваються у правильному напрямку.

73% вінничан вважають, що їхнє місто рухається у правильному напрямку. І це найвища частка підтримки серед усіх обласних центрів країни (крім окупованих і Херсона).

Друге і третє місце в категорії правильності напряму розвитку міста посіли Хмельницький і Харків, - 63% і 62% відповідно. Далі, згідно з даними опитування IRI, розташувалися Черкаси, Чернігів, Луцьк, Тернопіль, Івано-Франківськ, Львів та Кропивницький - у цих містах від 60% до 51% опитаних мешканців.

А ось серед киян частка задоволених напрямком справ у місті відчутно менша - лише 43%.

Менше задоволених людей тільки в Сумах, Миколаєві, Запоріжжі та Полтаві - від 41% до 29% [39].

Гострий дефіцит житла сформувався ще за часів «царської імперії», не був подоланий за радянських часів і естафетою перейшов до незалежної України. За кількістю житла на душу населення Україна відставала від країн Заходу у 2-3 рази. Відставала вона і від країн із порівнянним рівнем доходу. І це - незважаючи на подвиги героїчних п'ятирічок і раціоналізаторських чудес інженерів-будівельників.

Після Другої Світової війни у 1955 році розпочалося масове житлове будівництво. мікрорайони, які виникли внаслідок цього процесу, і досі становлять більшість житлового фонду в незалежній Україні (а саме — 81,1% міських домогосподарств мешкають у житлі, що було збудоване в період 1950-х-1980-х років (рис. 2.8) [58].

У 1939 році в Києві на одну житлову кімнату припадало в середньому по 3 людини. У польському Львові - 1,7 осіб. До 1991 року в містах України на одну кімнату припадало 1,3 людини, 54% городян, як і раніше, проживають у перенаселених квартирах, де кількість кімнат менша, ніж кількість домочадців.

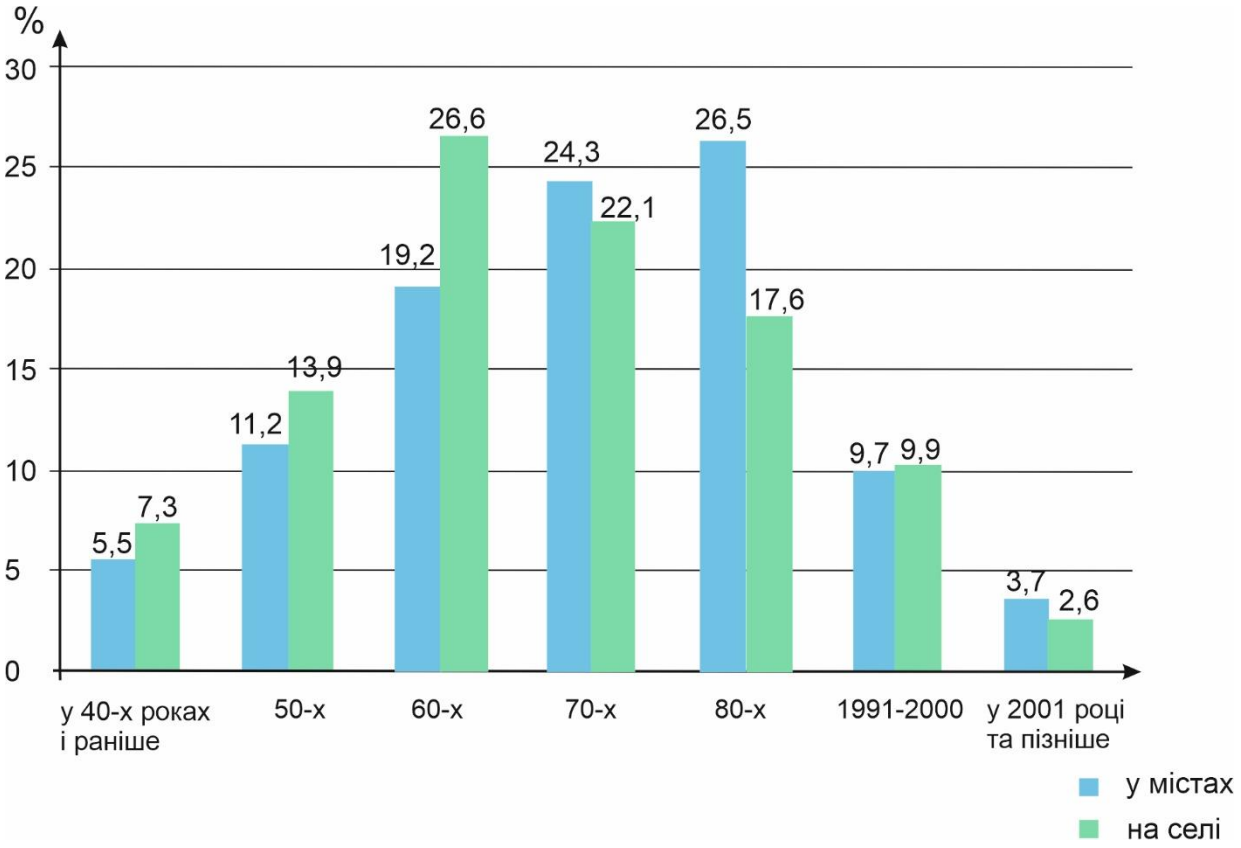

Рисунок 2.8 – Діаграма розподіл міських і сільських домогосподарств за часом будівництва їхнього житла у 2021 році

У 1991 році загальний обсяг житлового фонду в Україні налічував 923 млн кв. м, за 30 років цифра перейшла рубіж у 1 млрд. Зростання - на 10%.

Низька забезпеченість житлом призводить до високої щільності населення: умовний будинок у Києві чи Львові населятиме у 2-2,5 раза більше жителів, ніж такий самий за загальною площею житла будинок у Парижі, Берліні чи Копенгагені. Так житлова обмеженість сприяє високій щільності населення в масштабах району та міста [40].

Обсяг нового будівництва в Україні торік, 2023 року, показав падіння до попереднього, 2022 року, і становив менше ніж 200 тис. кв. м.

В Івано-Франківській області обсяг нового будівництва у 2023 році становив 469 тис. кв. м, що у 2,3 раза перевищує показник попереднього року. Приріст обсягів також зафіксовано в Чернівецькій області - плюс 275,4%, до 225,4 тис. кв. м, Закарпатській - плюс 79,3%, до 256 тис. кв. м, Вінницькій - плюс 77,4%, до 230,6 тис. кв. м. [41].

У Львівській області обсяг нового будівництва скоротився на 14% до попереднього року - до 870,3 тис. кв. м, у Хмельницькій - на 5,3%, до 313,1 тис. кв. м.

Міське середовище вважають повноцінним, якщо воно відповідає потребам населення, забезпечує високоякісні умови життя та всебічний розвиток людини. Якість міського середовища визначається рівнем досягнення суспільних цілей, зокрема, соціальних, економічних, екологічних, естетичних, інклюзивних, безпекових у процесі функціонально-просторової організації забудови міст [42].

2.2 Порівняльний аналіз міського середовища міста Києва

Сучасне місто фокусує перетин складних, неоднозначних, багатовимірних суспільних процесів. Вони проявляються в різних аспектах його функціонування міста. Певною мірою унікальним елементом з точки зору функціонування та розвитку міст, де одночасно акумулюються результати всіх процесів міських трансформацій, є публічний простір. Міські публічні простори привернули до себе увагу соціологів, урбаністів та архітекторів [43 с. 185].

Київ - столиця найбільшої за площею території держави Європи, одне з п'яти її найбільших міст [32 с. 60]. У 1991 році Київ став столицею незалежної України, з 1991 по 2021 рік це два різні міста. За 30 років радянське місто перетворилося на справжній європейський мегаполіс. Окрім гряди скляних хмарочосів незалежність принесла українській столиці присмак безперервного драйву та руху на потужній швидкості. Водночас свобода самовираження та

інвестиції породили цілий вир суперечливих, а часто й відверто комічних архітектурних рішень [44].

Протягом століть Київ був позбавлений статусу столиці незалежної держави. У складі Польщі та Литви він був центром воєводства, у Російській імперії - центром губернії. У 1934 р. Київ став столицею формально незалежної радянської України, хоча не ухвалював важливих рішень. Це стосується і безвідповідального розміщення Чорнобильської АЕС поблизу Києва, на р. Прип'ять, що впадає в Дніпро вище столиці. Усе це негативно вплинуло на масштаб і структуру економіки Києва, призвело до втрати ним гідного місця в системі європейських столиць.

Влада, виходячи зі своїх ідеологічних позицій, прагнула перетворити Київ на один із найбільших промислових центрів Союзу, нівелюючи його інтелектуальний потенціал, своєрідність духовної, наукової та культурної історії. У місті було розміщено не тільки підприємства військово-промислового комплексу, а й екофобні, ресурсомісткі хімічні виробництва, які не відповідають його статусу й ресурсним можливостям, підприємства з виготовлення та ремонту сільськогосподарської та дорожньої техніки тощо. І все ж Київ з його неповторним поєднанням найцінніших природних ландшафтів та історико-культурної спадщини світового значення залишався одним із найкрасивіших міст планети [32 с. 61].

Нині в Києві є понад 50 площ, більшість з яких – це класичні багатофункціональні публічні простори. Перші площі Києва сформувалися за часів Київської Русі як торжища, зокрема, сучасна Контрактова площа (Подільське торговище), Поштова (Літописне торжище). Можна вести мову про дві основні причини, які зумовлювали виникнення площ міста до початку 20 століття. Вони виникали як сакральні простори навколо монастирів і соборів (наприклад, Софіївська, Михайлівська, Троїцька) та як торгові публічні простори, які поєднували рекреаційні та комунікаційні функції (наприклад, Бессарабська, Європейська (кінний торг), Львівська (сінний торг), Перемоги (Єврейський базар), майдан Незалежності).

Загальна площа “зелених” публічних просторів Києва становить 5,5 тис. га, або 6,6% території міста. Перший парк в Києві було закладено Київським митрополитом у 1631 році в Голосієві. У публічні простори використовуються понад 300 скверів міста. На території багатьох скверів розташовуються пам'ятники, фонтани, будинки культури, культові споруди, кінотеатри, спортивно-оздоровчі споруди, заклади ресторанного обслуговування, торговельні комплекси, дитячі майданчики.

Значна кількість площ Києва в 1950-70-х роках сформувалася на перетині транспортних магістралей (Севастопольська, Інтернаціональна, Одеська тощо). Як наслідок, вони не виконували більшості функцій публічних просторів і лише з часом у зв'язку з будівництвом закладів торгівлі та ресторанного обслуговування набули ознак публічних просторів [43 с. 190].

Архітектура Києва сформувалася впродовж тисячоліття шляхом поступового нашарування різноманітних архітектурних стилів, де вишуканість українського бароко XVII-XVIII століть, строкатість історичних стилів рубежу XIX-XX століть, простота стилю конструктивізму, пафосність радянського монументального неокласицизму та функціональність неомодернізму XX століття поєднані у поетапному розвитку міста [45].

З набуттям у 1991 р. Незалежності, перед Україною постало завдання відтворення столиці у взаємодії з аналогічними центрами Європи. У Києві було відкрито посольства багатьох країн світу, представництва важливих міжнародних організацій. Але за іншими напрямами успіхи явно невеликі. Скорочення застарілої промислової складової в структурі економіки міста відбулося не внаслідок цілеспрямованої політики, а через неконкурентоспроможність продукції [32 с. 61].

У перші десять років незалежності киянам, як і всій Україні, було не до будівництва. Цей час ознаменувався радше руйнуванням. Не один і не два амбітних радянських проєкти були заморожені або зовсім занедбані. Будинок культури на Виноградарі, опіковий центр на Троєщині, театральний корпус на

Львівській площі - далеко не повний перелік споруд, будівництво яких припинилося саме на початку 90-х. [44].

За житловою забезпеченістю та іншими показниками комфорту життя населення Київ значно відстає від європейських столиць, включно із сусідами (Будапешт, Варшава, Прага). Наша столиця програє їм і за рівнем зайнятості та зарплат, продуктивністю праці, питомою вагою молоді в структурі зайнятості. Водночас Київ входить до десятки столиць із найвищою вартістю життя.

Критично зношені системи водопостачання, водовідведення, енергопостачання. Вкрай несприятлива екологічна ситуація. У місті вдруге перероблюють тільки 5 % твердих побутових відходів, а решту вивозять на полігони, місткість яких вичерпано. Концентрація небезпечних відходів у столиці в 4 рази перевищує середній по країні показник. Обсяг викидів CO2 на одиницю ВВП значно вищий, ніж у столицях розвинених країн, що свідчить про збережену високу екофобність міського виробництва та його низьку ефективність. Виробництво ВВП на душу населення становить лише 30 % від середнього по ЄС показника.

Панування радянській і в сьогоднішній українській теоретичній думці принципу плюралізму призвело до того, що за майже 50- ти-річний період існування категорії якості життя населення її остаточний зміст залишається невизначеним. Категорією охоплюється достатньо велике коло проблем – від екологічної кризи до можливостей самореалізації особистості [44].

До 2000-х років Київ (рис. 2.9) існував за старим, радянським Генпланом. Саме тому значного будівництва в місті не спостерігалося. На дворі вирувала криза. Проте, щось значне почало з'являтися і в 90-ті, особливо в другій половині десятиліття.

Головний позитив епохи - знаменита серія відроджених храмів, що почалася після 1995-96 років. За радянських часів храми були занедбані - влада не звертала на них увагу зі зрозумілих причин. Зате зі здобуттям незалежності

Києву почали повертати його духовну спадщину, дбайливо відновлюючи головні святині. У 2000 році вже були готові і Успенський собор Лаври, і Михайлівська церква.

Рисунок 2.9 – Крещатик 1955

Наприкінці 90-х міська влада вирішила оновити Хрещатик. Бруківку, якою була вимощена головна вулиця Києва історично, за радянських часів було замінено на звичайний асфальт. Час від часу подекуди з'являлися будівельні паркани, які стояли роками, без жодного натяку на закінчення будівництва. Ця історія тривала навіть до кінця нульових. Тобто ціле десятиліття.

Одним із таких нереалізованих проєктів був так званий Бессарабський квартал, де вже потім, у 2000-х, з'явилася «Арена Сіті» (рис. 2.10). А цілком серйозні наміри побудувати там комплекс з'явилися значно раніше. Паркани та огорожі стояли не один рік.

Рисунок 2.10 – Арена Сіті

Рисунок 2.11 – Будинок із надбудованими поверхами, Хмельницького 30

У 90-ті роки над будинками в центрі почали з'являтися додаткові поверхи, мансарди, що збільшувало поверховість і активізувало декоративність споруд. Дозвіл на це дав тодішній мер Олександр Омельченко. І це стало з'являтися на багатьох будинках у центрі Києва саме в той період. Ці надбудови нібито сприяли покращенню їхнього зовнішнього вигляду і досить дешево обходилися, бо не треба було працювати над ділянкою, важкими конструкціями фундаменту, а старі 4-поверхові будинки - вони на стільки капітальні, що два поверхи, мабуть, і не завадять". Приклад - за оперним театром, на Хмельницького 30 (рис. 2.11).. Саме в 90-ті роки на цьому будинку з'явилася величезна вежа.

Рисунок 2.12 – Монумент Незалежності

За десять років у країну прийшла певна стабільність, люди звикли до капіталізму і впевненіше почали будувати європейську столицю. Реконструкція центральної площі столиці розпочалася лише 2001 року. Зокрема, тут з'явився Монумент Незалежності (рис. 2.12), що став візитною карткою Києва,

та й України загалом, з'явилися нові пам'ятники, скульптури, фонтани, а також підземний торговельний центр «Глобус».

Експерти зазначили, що об'єкти на Майдані виглядають не надто гармонійно та впорядковано, а радше переповнюють ансамбль і створюють хаос. Особливі нарікання були на скляний купол «Глобуса». Голова київської організації Національної спілки архітекторів України Олександр Московчук, який був одним з учасників реконструкції Майдану, розповідає: «Не всі були задоволені такою великою кількістю скла. Але розвиток скляних споруд - дуже складних, коли скло вироблялося не просто площинами, а робили з них конуси, циліндри, купол - це вже було дуже потужним моментом для архітекторів, щоб здійснити свої задуми» [44].

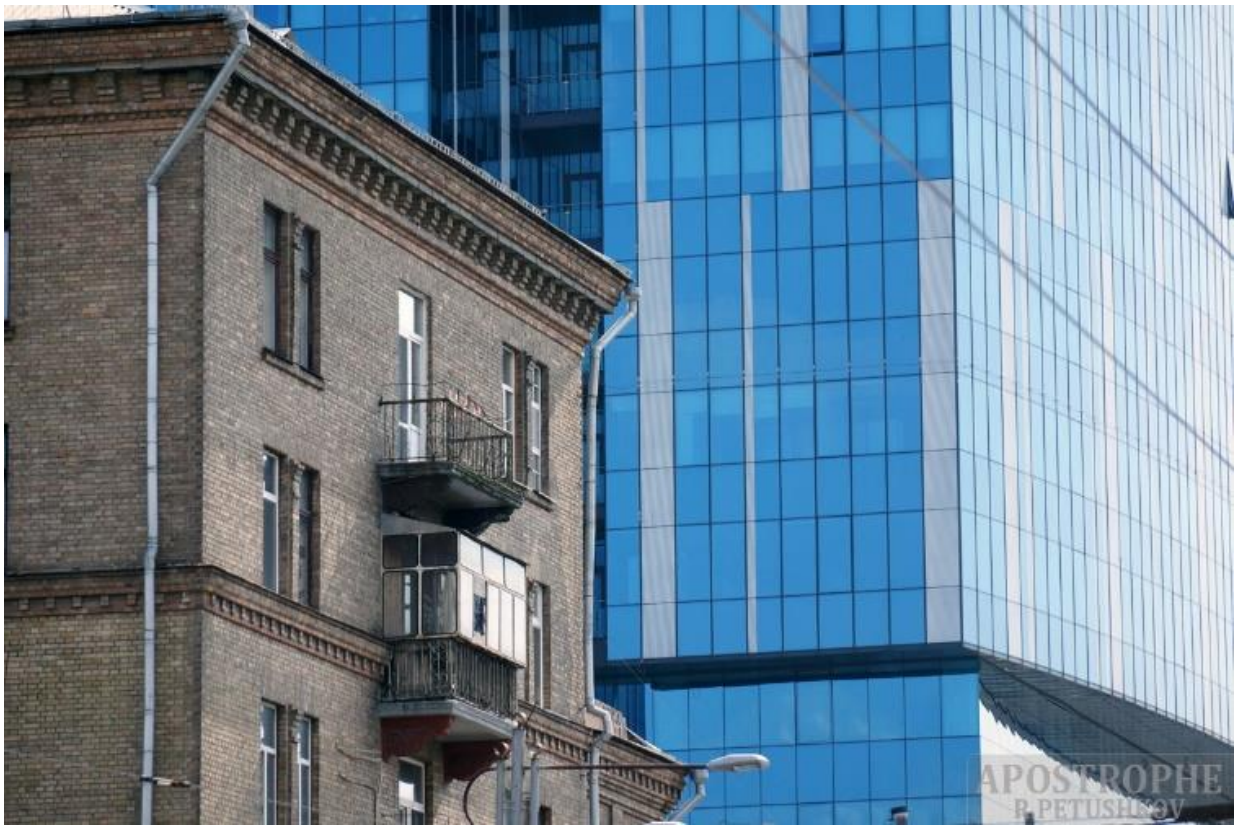

Рисунок 2.13 – вулиця Гетьмана Павла Скоропадского

У центрі Києва розташовано кілька торговельно-розважальних центрів, що функціонують у підземному просторі з метою уникнення зайвого негати-

вного впливу на життєдіяльність мешканців центральної частини міста, з погляду накопичення транспортних засобів та порушення естетики сприйняття простору [43 с. 192].

Особливо негативним для сьогодення і майбутнього столиці є те, що головною рушійною силою змін унікального вигляду міста стали володіти забудовники, стурбовані лише швидким отриманням прибутку (рис. 2.13). Тут проявляється і негативний вплив глобалізації, яка підштовхує до тиражування однакових типів освоєння простору, нівелюючи його національно-культурну самобутність. У результаті в історичному центрі столиці, в тому числі в охоронних зонах пам'яток архітектури світового значення - Софії Київської та Києво-Печерської Лаври, зводять величезні багатоповерхові будівлі, які візуально

Рисунок 2.14 – Житловий комплекс Грушевського 9а

домінують і деформують вигляд міста, створюючи загрози втрати ним яскравої своєрідності як найважливішого ресурсу майбутнього розвитку. Одним із

таких є будинок на Грушевського 9а - громіздка будова, що визирає з печерських пагорбів (рис. 2.14). Будівлі прибудували 9 зайвих поверхів (замість запланованої 13-поверхівки з'явилося аж 22), та й сам зовнішній вигляд не може похвалитися витонченістю та естетизмом. Житловий комплекс побудований у псевдоісторичному стилі і став справжнім кічем 2000-х.

З'явився високий і рівень природно-техногенної небезпеки, через протиправну забудову схилів Дніпра загрозливо активізувалися зсувні явища. Створення намивних ділянок у межах акваторії для будівництва елітних котеджів звузило русло Дніпра та посилило небезпеку повеней. У зоні можливих техногенних аварій особливо небезпечних виробничих об'єктів проживає 2/3 киян.

Усе це разом із незліченною кількістю повсюдно припаркованих автомобілів, як і наявність численних хаотично розташованих кіосків, а також стихійних ринків, руйнує публічний простір як основу міського способу життя, місця неформального спілкування громадян. При цьому спостерігається гостра недостатність паркувальних місць. Так, дефіцит цих місць для великих бізнес-центрів у центрі міста перевищує 75 %. Соціально вразливі групи киян фактично витісняються з центру, бо не можуть користуватися його об'єктами [32 с. 62].

Але головне, що відійшли від типового проектування. Житло почали будувати за індивідуальними проєктами, перейшли від панельних будинків до каркасних, що дає змогу робити вільну архітектуру, різні фасадні рішення. Місто змінилося, бо все насичене новими будівлями. Масова житлова забудова стала індивідуальною, почала показувати можливості нових архітекторів та їхніх рішень.

Нові будинки та комплекси почали стрімко зростати як у центрі, так і на околицях, у кожному районі. Елітним житлом активно забудовувалися Оболонь, Позняки, Харківський масив.

Приблизно тоді з'явилося таке поняття як «житловий комплекс» - кілька багатоквартирних будинків, об'єднаних єдиним архітектурним стилем і спланованою територією, що являє собою територіально-просторову цілісність. У

таких ЖК зазвичай є все, що потрібно людині: парковка, охоронна територія, спортивні майданчики, кафе і салони краси.

Рисунок 2.15 – Мікрорайон Воздвиженка

Саме на початку XXI століття архітекторам стало здаватися, що наслідування стилів, популярних у XIX столітті, додасть шарму історичному обличчю міста. У підсумку виникли будинки і цілі квартали, що нагадують ляльковi. Одним із таких став цілий мікрорайон Воздвиженка, що розташувався біля підніжжя Замкової гори. Химерні будинки (рис. 2.15), що нагадують скоріше філігранні кондитерські вироби, ніж елітний мікрорайон, багато кому подобаються своєю яскравістю і претензійністю. Натомість критики і фахівці не дуже тепло відгукуються про квартал, вбачаючи фальш і несмак у спробі продовжити історичний ансамбль Подолу [44].

Рисунок 2.16 – Посольства Нідерландів на Контрактовій площі

Натомість архітектори хвалять вдалі спроби поєднати сучасну будівлю з ансамблем старовинного міста. Так сталося з будівлею Посольства Нідерландів (рис. 2.16), зведеною 2001 року на Контрактовій площі. Архітектори називають Посольство однією з найкращих сучасних будівель Києва. Вона побудована в стилі мінімалізму з елементами хай-тека. На думку експертів, будівля чудово вписалася в ансамбль Подолу, повторивши дугоподібну форму сусідньої старовинної кам'яниці, і цим самим не витісняє її. Утім дехто вважає саме розташування посольства в цьому місці апріорі неприпустимим.

У 2009 році на Пейзажній алеї встановили дитячий майданчик (рис. 2.17). Тут з'явилися лавки, величезні коти, фонтани у вигляді слонів і зебр, величезний сороконіжка кіт, кумедні фігурки. Інсталяції на «Пейзажці» досі тішать не лише дітей, а й дорослих, які залюбки тут відпочивають і фотографуються на тлі химерних звірів.

Рисунок 2.17 – Пейзажна алея, дитячий майданчик

Один з найбільших в Україні торгових центрів біля станції метро Либідська почав будуватися 2010 року, а відкрився 2012 року під Євро-2012. Вечірньої пори центр дійсно нагадує акваріум, завдяки синьому підсвічуванню та об'ємним скляним панелям. Величезний акваріум з рибами є і всередині ТЦ.

Надалі Київ змінюватиметься ще стрімкішими темпами, вважають експерти. Але сподіваються на те, що будівництво буде все ж таки більш контрольованим, а нові ідеї сучасного покоління архітекторів допоможуть столиці врешті-решт знайти свій стиль [44].

Підвищення ролі простору в ефективному розвитку країн, регіонів і населених пунктів визначається тим, що сам простір розглядають уже не просто як пасивного реципієнта, як вмістилище різноманітних видів діяльності, а як

ареал своєрідної взаємодії природи, людини і виробництва, де пріоритет мають надавати двом першим як сукупність конкурентних переваг і обмежень, що змінюються від місця до місця. Це визначає міру привабливості простору і дає змогу прогнозувати найдоцільніші види і масштаби діяльності на тих чи інших територіях без жорсткої прив'язки до конкретних термінів реалізації та інвесторів.

Можливість такого підходу зумовлюється і докорінними змінами структури економічної діяльності, внаслідок чого інвестиції дедалі більшою мірою тяжіють не до покладів корисних копалин, місць концентрації традиційних видів промисловості, а до ареалів із високою якістю умов життя і трудового потенціалу, соціального капіталу, розвиненою інноваційною, фінансовою, комунальною інфраструктурою. Ці умови визначають територіально диференційований рівень ефективності бізнесу, який є головною рушійною силою розвитку [32 с.63].

Рисунок 2.18 – Інноваційний парк UNIT.City

У 2000-х почалися один за одним відкриватися торговельно-розважальних центрі - локації з магазинами, кав'ярнями, кіно з розвагами. Архітекторам дуже імпонує, зокрема, коли це робиться на базі колишніх промислових ділянок.

Замість того, щоб перенасичувати Київ новими будівлями, варто звернути увагу на функціональність тих, що вже є. Приміром освітній комплекс UNIT.City - перший в Україні інноваційний парк (рис. 2.18), що повстав на місці промзони, як приклад інноваційного середовища, здатного змінюватися під потреби суспільства. Парк розбудовується за міжнародними стандартами smart city, що пріоритезують безпеку, екологію, ощадливе використання енергії, здоров'я резидентів тощо.

Основний принцип архітектури майбутнього - гнучкість. Ми вже маємо багато прикладів, як можна переорієнтувати споруди, змінювати їхню функцію з огляду на їхню відповідну планувальну структуру, в яку вже закладено можливості до змін. І ця гнучкість дає змогу створювати нові тренди, нові функції, змінювати планування і комплекс стає з часом кращим і кращим, - розмірковує архітектор Олександр Московчук [44].

Київ зростає з кожним роком і це нормально. Дедалі більше молодих людей хочуть жити в Києві, і архітектор має відповідати потребам цих людей. Природно, що це призводить до негативних моментів - багатоповерховість, щільність забудови.

Значимість просторових чинників посилюється. Недарма в ухваленому в 2008 р. Радою Європи Маніфесті нової урбаністики зазначено, що для контролю за розвитком міст необхідний посилений контроль за використанням їхньої землі. Простір впливає і на формування поведінки людей, їхніх звичаїв і традицій, на менталітет суспільства.

Усе це визначає зростаючу значущість робіт із планування території, особливо на місцевому рівні - генеральних планів житлових, торговельно-розважальних та інших комплексів. І унікальною особливістю цих видів робіт є

те, що, вони спрямовані безпосередньо на інтереси людини, на задоволення всього її духовних і матеріальних потреб.

Основним завданням генпланів є не визначення переліку об'єктів майбутнього будівництва за окремими секторами господарства та їхнє розміщення, а створення комфортного й безпечного життєвого середовища, що сприяє самореалізації особистості, соціальній згуртованості людей, толерантному ставленню їх один до одного незалежно від расових, національних і культурних відмінностей. Особливо це стосується великих міст.

Найважливішою особливістю роботи з планування територій є те, що вона забезпечує виявлення і взаємоузгодженість інтересів влади, бізнесу та громадян. Соціально відповідальній владі потрібно, щоб у процесі розроблення генплану було виявлено наявні та потенційні конфлікти в розвитку міста, у використанні його земель з метою визначення змісту її оперативної та стратегічної діяльності. Важливо визначити шлях між неблагополучним сьогодні і світлим післязавтра, які критичні ситуації в розвитку міста можуть виникнути на цьому шляху, які та коли треба вжити запобіжних дій.

Бізнесу необхідно, щоб ці роботи допомагали обирати найбільш вигідний і такий, що не суперечить суспільним інтересам, вид і місце розміщення підприємницької діяльності. Цим створюються умови для діалогу з бізнесом. Для громадян важливим є те, що, беручи участь у процедурах обговорення та реалізації генерального плану, особливо якщо висловлені ними зауваження враховуються, вони стають активними учасниками процесу формування свого майбутнього [32 с. 64].

Темпи введення житла в експлуатацію (рис. 2.19) становили в січні-червні 2021 року 512764 кв. м., було прийнято в Києві загальної площі житлових будинків. Індекс будівельної продукції з будівництва будівель у січні-жовтні 2021 року порівняно із січнем-жовтнем 2020 року становив 113,2% (житлових - 131,1%, нежитлових - 98,8%), інженерних споруд - 93,0%.

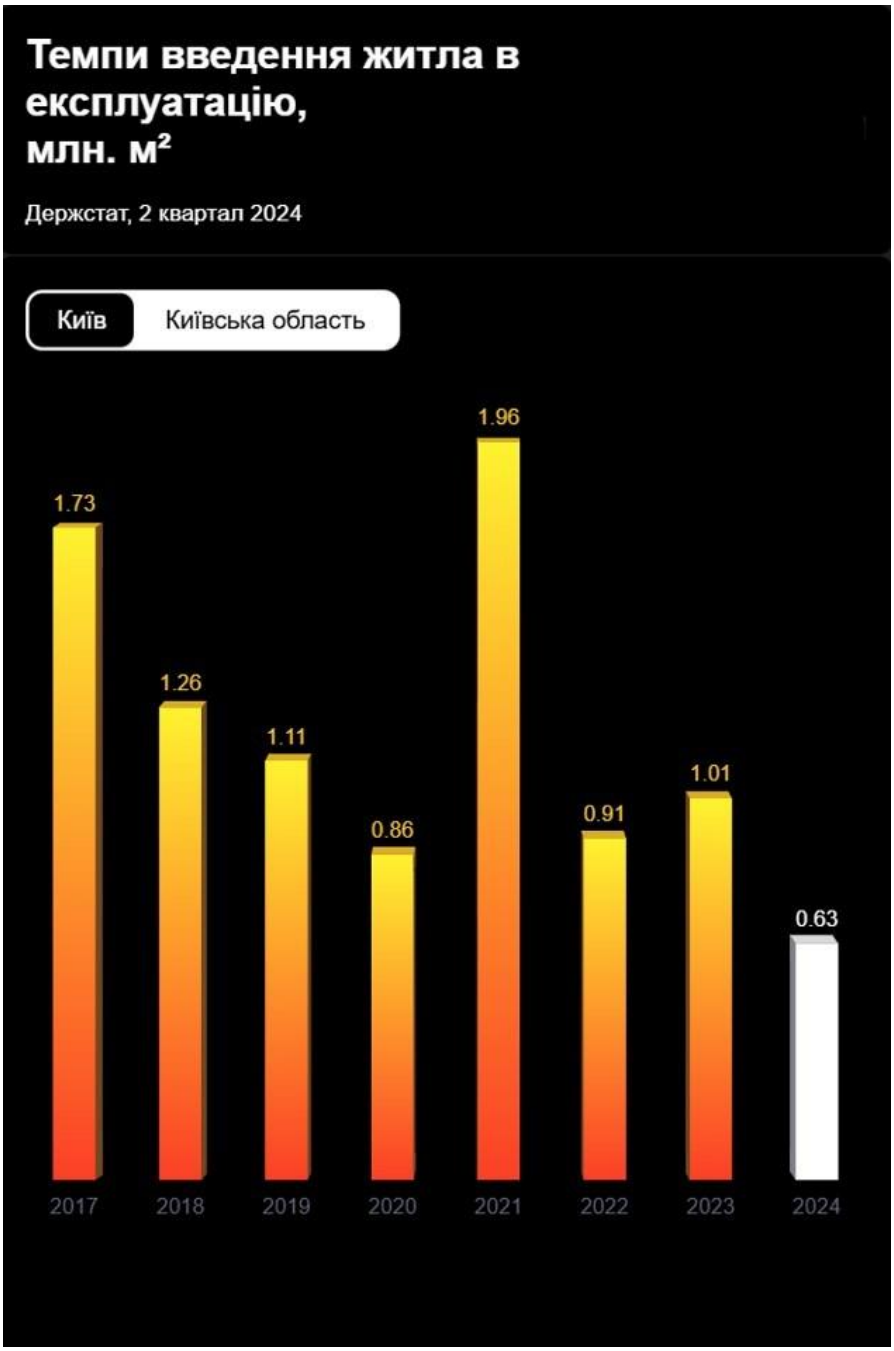

Рисунок 2.19 – Темпи ведення житла в експлуатацію

Нове будівництво становило 37,5% від загального обсягу виробленої будівельної продукції, ремонт (капітальний і поточний) - 33,0%, реконструкція і технічне переозброєння - 29,5%. Про це повідомили в Головному управлінні статистики Києва.

Загальна площа житлових будинків, на які видано дозволи на виконання будівельних робіт (нове будівництво), за підсумками 2023 року скоротилася на 37% порівняно з 2022 роком - до 4,2 млн кв. м.

У 2023 році загальна площа нового будівництва житла скоротилася на 66% до 2022 року - до 299,4 тис. кв. м, у Київській області - на 67%, до 616,1 тис. кв. м.

Про це повідомила Державна служба статистики, передає Інтерфакс-Україна. [41]

Зараз у Києві налічується близько 200 проблемних об'єктів житлового будівництва, введення в експлуатацію яких під великим питанням. З них: 53% - офіційно неідентифіковане житло; 18% - заморожене будівництво; 15% - житло, що вже збудоване; 14% - житло в процесі будівництва", - розповів голова асоціації інвесторів житла, член комісії Київради з питань архітектури, містобудування та землекористування Олег Петровець.

За його словами, зараз щодо багатьох будівництв у Києві виникають питання, які лежать як у правовій, так і фінансовій площині.

Загалом по Києву можна говорити про підвищену будівельну активність. Хоча цих обсягів однаково замало, щоб забезпечити квартирами всіх нужденних. Попит на житло в нашій країні колосальний. Будують активно, а от чи всі добудують - питання. Останнім часом на ринок зайшло багато нових компаній, які досить активно забудовують Київ і область. У Києві за останні місяці відзначено початок продажів близько 10 нових проєктів, тоді як в області - десятки.

2.3 Різні темпи урбанізації на територіях різних країн світу

Процес урбанізації в різних регіонах і країнах світу має свої особливості. Сучасний тип урбанізації в розвинених країнах - це вже не стільки швидкий темп зростання частки міського населення, скільки інтенсивний розвиток процесів субурбанізації та утворення на цій основі нових просторових форм міського населення - міських агломерацій, мегалополісів. Економічно розвинені країни повною мірою відчувають наслідки стихійної урбанізації та некерованого зростання надміст [47].

Порівняльний аналіз демографічних аспектів розвитку процесу урбанізації в різних країнах світу заведено базувати на даних про зростання урбанізованості населення - частки міського або так званого урбанізованого населення. Оскільки критерій виокремлення міських поселень значно різниться за окремими країнами, для отримання зіставних даних до міського населення часто зараховують населення всіх поселень, які досягли певної кількості. У 2002 в поселеннях з числом жителів понад 5000 чол проживало понад 1 / 3 населення земної кулі (на початку 19 ст. - Менше 3%), у поселеннях з людністю понад 20000 чол. - Більше 1 / 4. При використанні національних критеріїв виділення міських поселень динаміка урбанізації населення виглядає наступним чином. У 1800 році частка міського населення у всьому населенні земної кулі становила близько 3%, в 1850 - 6,4%, в 1900 - 19,6%. З 1800 по 2000 вона збільшилася майже в 18 разів (до 51,2%) [48].

Урбанізація як всесвітній процес має загальні риси, характерні для більшості країн, таблиця 2.3. За наявності спільних рис процес урбанізації в різних країнах має свої особливості, які виражаються в рівні та темпах урбанізації:

1) швидкі темпи зростання чисельності міського населення. Зростання міст-гігантів почалося у світі з другої половини XX ст. До 1800 р. понад 90% світового населення мешкали в сільській місцевості, а вже у 2000 роках рівень ур-банізації почав сягати близько 40%. У середньому міське населення щороку збільшується приблизно на 50 млн. осіб. З цього графіка можна зробити висновок, що процеси урбанізації розвиваються дуже стрімко, у Японії в 1900 роках частка міського населення становила 13%, а вже у 2016 році цей показник зріс до 91,46%. Згідно зі статистичними даними ЦРУ, на 2018 рік у Японії в містах проживає 91,6% населення країн;

2) зосередження населення і господарств переважно у великих містах. Це пояснюється характером виробництва, ускладненням його зв’язків із наукою, освітою. Крім того, великі міста повніше задовольняють духовні потреби людей, краще забезпечують достаток і різноманітність товарів і послуг, доступ до інформаційних даних та технологій;

3) «розповзання» міст, розширення території [47].

Таблиця 2.3 – Урбанізація, характерні риси для більшості країн світу

Риси урбанізації	Приклади прояву
1. Швидкий темп зростання міського населення	Друга половина XX століття частка міського населення зросла на 16%, при цьому чисельність міського населення збільшується на 50 млн. осіб.
2. Концентрація населення переважно у великих містах	Початок XX століття у великих містах було понад 360 млн. осіб. До теперішнього часу - понад 2 500 млн. осіб. Чисельність міст-мільйонерів перевищила 200 міст світу мають чисельність населення понад 10 млн.чол.
3. Розширення міської території	Формування агломерацій. Наприклад Мехіко, Сан-Пауло, Делі - Індія, Гуанчжоу - Фошань Китай із чисельністю населення 16-20 млн. чол. Формування мегаполісів Бостона, Нью-Йорка, Філадельфії, Балтимора, Вашингтона, Токіо 45-60 млн. чол.

Таблиця 2.4 - Класифікація країн за рівнем урбанізації, станом на початок 2020 рок

Дуже високий рівень, понад 80%		Високий рівень, від 50% до 80%		Середній рівень, від 20% до 50%		Низький рівень, менше 20%	
Кувейт	100	Палау	79,9	Тайланд	49,9	Непал	19,7
Сінгапур	100	Коста Ріка	79,3	Філіпіни	46,9	Шрі-Ланка	18,5
Бельгія	98,0	Греція	79,1	Єгипет	42,7	Самоа	18,2
Японія	91,6	Німеччина	77,3	Пакистан	36,7	Нігер	16,4
Австралія	86,0	Україна	69,4	Індія	34,0	Ліхтенштейн	14,3
Великобританія	83,4	Польща	60,1	Таджикистан	27,1	Папуа Нова Гвінея	13,2
США	82,3	Словаччина	53,7	Афганістан	25,5	Бурунд	13,0
Канада	81,4	Намібія	50,0	Ефіопія	20,8	Карибські о-ви	9,1

За рівнем урбанізації всі країни світу можна поділити на чотири великі груп таблиця 2.4. Найбільш урбанізованими є регіони, що відрізняються високим рівнем економічного росту. Частка міського населення в Північній Америці становить 86%, Європі – 77%, Латинській Америці – 75%, Східній Азії – 47%, Південній Азії – 35%.

Міське населення світу зросло з 751 мільйона до 4,2 мільярда осіб із 1950 року до 2018 року. Прогнозується збільшення населення планети до 9,8 мільярдів чоловік до 2050 року. За оцінками, у містах будуть жити удвічі більше людей 6,7 мільярда, ніж у сільській місцевості 3,1 мільярда [47].

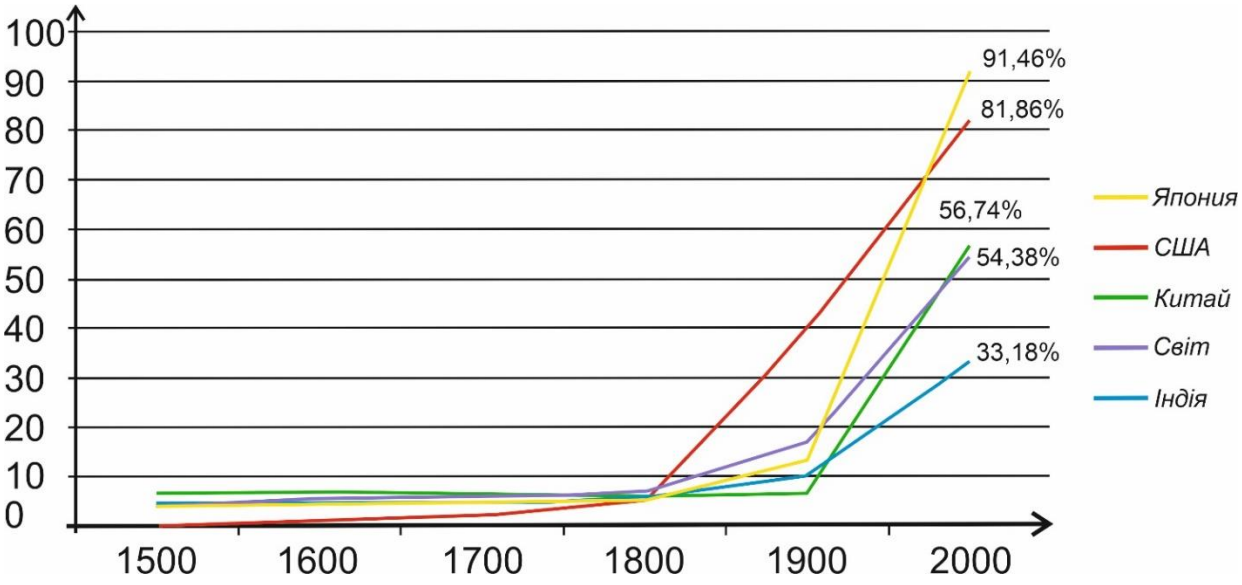

Рисунок 2.20 – Динаміка частки міського населення в провідних країнах та світі з 1500 – 2000 рок

З графіка (рис. 2.20) можна зробити висновок, що процеси урбанізації розвиваються дуже стрімко, в Японії в 1900 роках частка міського населення становила 13%, а вже у 2016 році цей показник зріс до 91,46%. Згідно зі статистичними даними ЦРУ, на 2018 рік у Японії в містах проживає 91,6% населення країн.

Токіо є найбільшим містом світу з агломерацією в 37 мільйонів мешканців, за ним ідуть Нью-Делі з 29 мільйонами, Шанхай з 26 мільйонами, а також Мехіко і Сан-Паулу, кожне з яких має близько 22 мільйонів мешканців.

Сьогодні в Каїрі, Мумбаї, Пекіні та Дацці проживає близько 20 мільйонів жителів. До 2020 року населення Токіо, за прогнозами, почне скорочуватися, тоді як Делі, за прогнозами, продовжить зростати і стане найбільш густонаселеним містом у світі до 2028 року.

До 2030 року у світі, прогнозують, буде 43 мегаполіси з населенням понад 10 мільйонів осіб, більшість з яких будуть розташовані в регіонах, що розвиваються. Однак деякі з найбільш швидкозростаючих міських агломерацій - це міста з населенням менше ніж 1 мільйон осіб, багато з яких розташовані в Азії та Африці. У той час як кожна восьма людина живе в 33 мегаполісах світу, майже половина міських жителів світу проживають у набагато менших поселеннях з населенням менше 500 000 осіб.

У розвинутих країнах рівень урбанізації в середньому становить 72%, а в країнах, що розвиваються,— 32%. Темпи урбанізації багато в чому залежать від її рівня. У наші дні міське населення в країнах, що розвиваються, зростає в 3 рази швидше, ніж у розвинутих. На них тепер припадає 1/6 усього щорічного приросту міських мешканців [49].

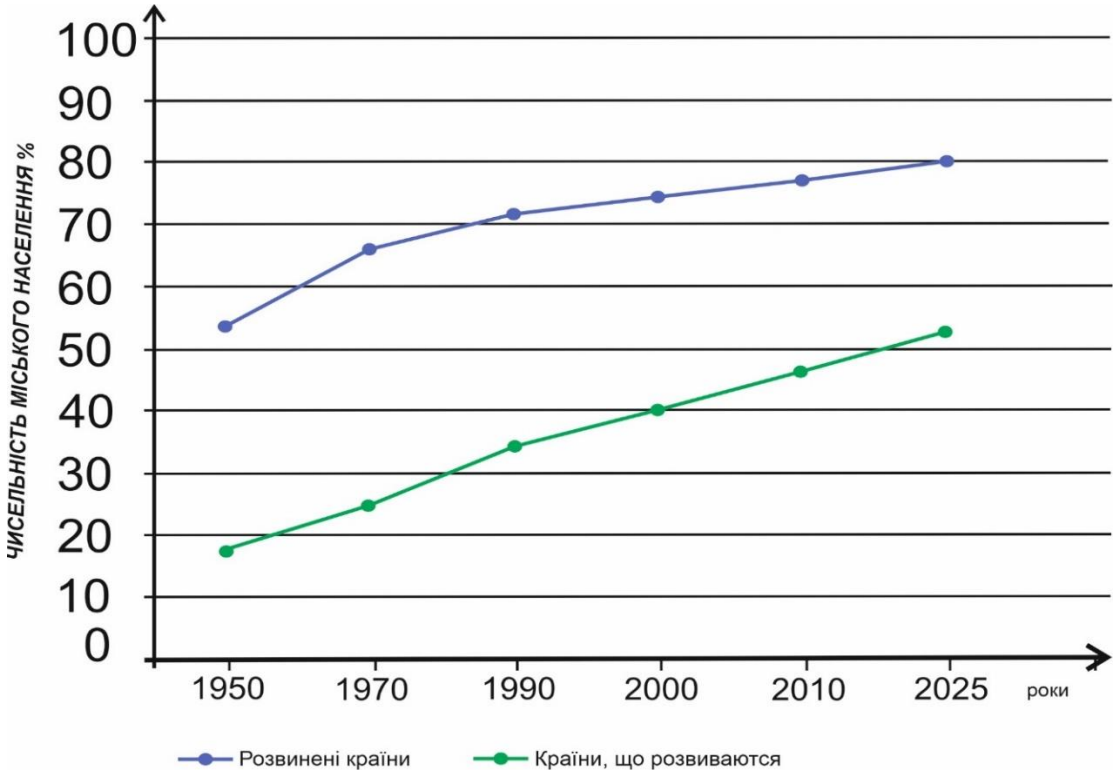

Рисунок 2.21 – Графік швидкості розвитку урбанізаці

Виходячи з (рис. 2.21) можна зробити висновок, що урбанізація у країнах що розвиваються почалася дещо пізніше, але йде дещо швидшими темпами [49].

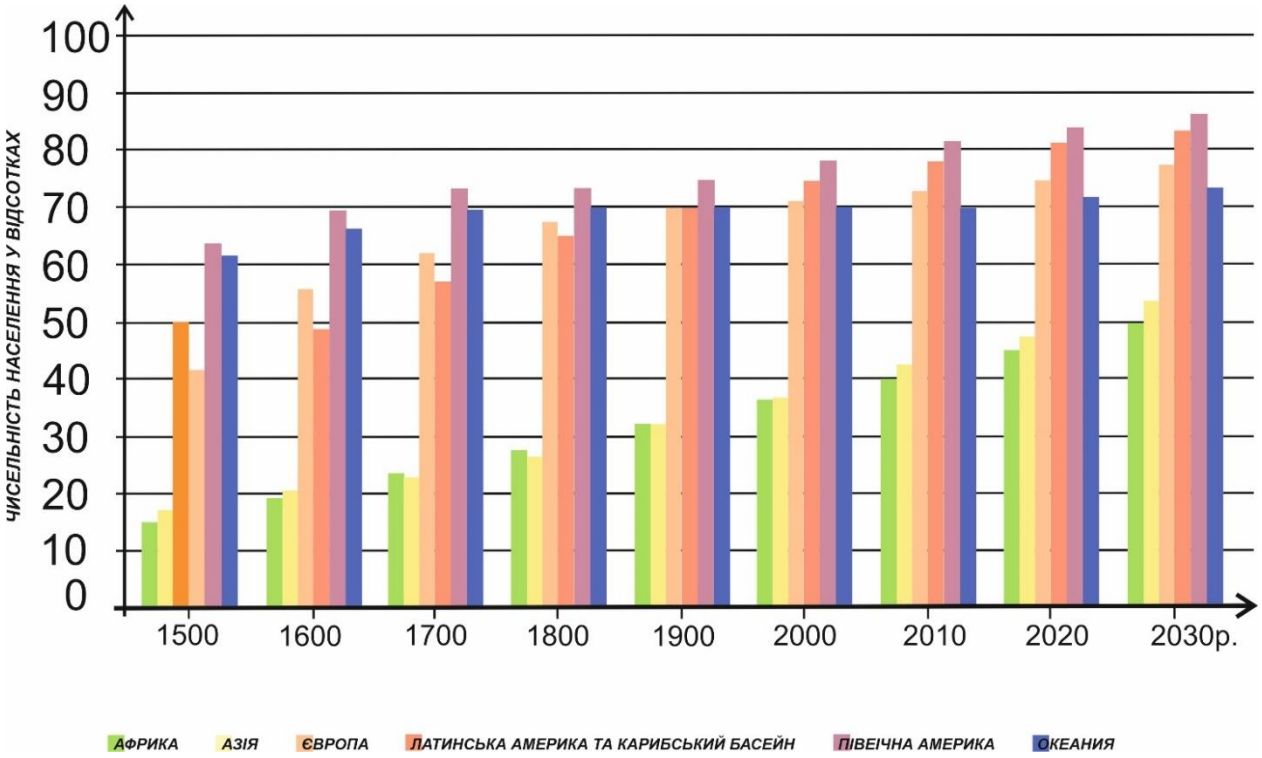

Рисунок 2.22 - Діаграма відсоткові показники чисельності населення

Діаграма відсоткові показники чисельності населення (рис. 2.22) , яке станом на середину року, проживало в містах, з розбивкою за регіонами, 1950-2030 роки.

Періоди і динаміка урбанізації дуже різні, менша динаміка в менш розвинених регіонах, великі відмінності між різними країнами і містами.

У країнах Латинської Америки і Карибського басейну перехід відбувся раніше і швидше. У 2005 році міськими жителями вважалося 77% відсотків населення регіону, а відсоткова частка населення, що проживало в містах чисельністю понад 20 000 осіб, порівняно з країнами Європи була вищою. Країни Латинської Америки пішли шляхом урбанізації, незважаючи на численні політичні заходи, яких вживали безпосередньо з метою протидії зростанню

міст. Загалом, процес урбанізації позитивно позначився на процесі розвитку. Якби з урахуванням у майбутньому перспектив неминучого зростання міст вживали запобіжних заходів, це дало б змогу звести до мінімуму багато негативних наслідків, до яких належать, зокрема, утворення нетрів і своєчасне надання послуг малозабезпеченим.

Показники рівня урбанізації в арабських державах Західної Азії коливаються в межах від дуже високих до низьких. Міста відіграють домінантну роль в економіці більшості цих країн, і в деяких із них міграція із сільської місцевості в міста, як і раніше, відбувається досить активно. У поєднанні з природним приростом населення (тобто, коли кількість народжень перевищує кількість смертей) це обумовлює досить високі показники зростання чисельності міського населення. Держава, як правило, проводить активну антиміграційну політику, внаслідок чого обмежується обсяг житла, що виділяється біднякам, які мешкають у містах, вони часто стають мешканцями неформальних поселень. Якщо планові заходи, пов'язані зі зростанням міст, не здійснюються завчасно, то, як і в інших регіонах, це призводить до збільшення щільності населення та утворення нетрів у таких поселеннях.

В Африці та Азії проживає майже 90% сільського населення світу у 2018 році. В Індії проживає найбільше сільське населення 893 мільйони, за нею слідує Китай 578 мільйонів. https://www.un.org/en/desa/2018-revision-world-urbanization-prospects

Країни Азії та Африки, що мають велику чисельність населення і величезні перспективи в плані зростання міст, у цьому відношенні, безсумнівно, стоять на першому місці. У 2005 році показник рівня урбанізації в Азії становив 40 відсотків, а в Африці - 38 відсотків. Незважаючи на те, що в багатьох країнах існує політична опозиція урбанізації, передбачається, що темпи зростання міст протягом найближчих 25 років залишаться відносно високими, а чисельність населення міст істотно збільшиться як на обох континентах, так і в загальносвітовому масштабі.

Країни Африки, являють собою регіон, що характеризується найменшими показниками урбанізації у світі. Темпи зростання міст останнім часом сповільнилися, що є наслідком нижчих темпів економічного зростання і природного приросту населення, а також зворотної міграції частини населення в сільську місцевість. В окремих частинах регіону урбанізація насамперед зумовлена переміщенням людей, які змушені залишати обжиті місця через посуху, голод, етнічні конфлікти, громадянські заворушення та війни. Останніми роками багато великих міст втратили свої традиційні переваги порівняно із сільськими населеними пунктами у сфері охорони здоров'я та в соціальному плані. Зубожіння міського населення стало однією з найбільш явних проблем, що стоять перед регіоном [50].

Після переїзду в місто люди часто стикаються з такими проблемами, як: - відсутність житла. Внаслідок відсутності будинків переселенці нерідко будують укриття на околиці міста, на землях, що належать державі. Ці землі, як правило, непридатні та небезпечні для проживання. Це береги річок, круті схили та землі з відсутністю необхідної інфраструктури. Нерідко в будинках новоприбулих немає електрики, водопроводу, каналізації та інших комунальних послуг. За останні 50 років кількість жителів бідних районів збільшилася з 35 мільйонів до більш ніж 900 мільйонів. Протягом наступних 30 років вона може подвоїтися. Мешканці таких районів становлять більшість міського населення в Африці та Південній Азії. Тому в міському середовищі потрібно всіма засобами відтворювати природні умови за рахунок озеленення, створення штучних водойм, запобігати забрудненню повітря, водних ресурсів, ґрунтів, покращуючи «життєвий» простір для громадян.

Збільшення кількості міських поселень проходить настільки інтенсивно, що за попередніми оцінками до 2050 року в них буде проживати 6,7 млрд. осіб**.** Сучасні демографічні тенденції сприяють тому, що вже зараз 180 000 осіб щоденно переїжджає до міста. За прогнозами спеціалістів ООН, це призведе до того, що на початку 2050 року в містах проживатимуть 68% усього населення світу [47].

У США в 1960-х (а в 1970-х і в деяких країнах Західної Європи) чітко проявилися процеси територіальної деконцентрації населення. Мається на увазі не тільки переміщення населення з великих міст у їхні приміські зони - процес, що широко розгорнувся ще в 1950-х, а й переважне зростання міст у периферійних районах порівняно з високоурбанізованими. Цей процес отримав назву реурбанізації. Дані по Франції, Швеції, Італії, Канаді підтверджують загальні зміни: населення з міських агломерацій переїжджає до малих і середніх міст унаслідок зміни напряму міграції. У Великій Британії, Нідерландах, Швейцарії, Бельгії, Австрії відбувалося зменшення населення в найбільших містах, причому з центрів міст потоки мігрантів прямували, головним чином, у їхні приміські зони. У багатьох великих міських агломераціях чисельність населення перестала збільшуватися і навіть почала знижуватися (найчастіше за рахунок зменшення чисельності населення міст-центрів) [51].

З кінцем епохи соціалізму більшість країн Центральної, Східної та Південно-Східної Європи приступили до процесу змін і швидко перейшли від планової економіки до ринкової. Це призвело до прискорення децентралізації, приватизації та швидких міських змін. Сьогодні країни Балтії, країни Вишеградської групи та деякі країни Східних Балкан є членами Європейського Союзу. Країни ЄС зобов'язані вжити заходів, прописаних міським порядком денним ЄС, які передбачені, наприклад, в рамках Лейпцизької хартії та дискусій про єдність Території. Доповідь «Стан європейських міст у перехідному періоді 2013» містить загальний критичний аналіз тенденцій та умов, що випливають з 20-річних реформ, описує стан міст та надає рекомендації, що базуються на орієнтації на міські питання в національних та регіональних програмах.

До початку перехідного періоду рівень урбанізації в цій частині Європи вже був відносно високим. Серйозний додатковий вплив на розвиток міст справили зміни економічних і соціальних умов, пов'язані з перехідним періодом, особливо старіння і скорочення чисельності населення. Останніми роками багато городян переселилися в приміські райони з нижчою вартістю землі та житла, що послужило стимулом стихійного розростання міст. Багато

жителів колишніх монофункціональних міст залишили їх у пошуках місць із кращими економічними перспективами у своїй країні та за кордоном.

Розвиток процесу урбанізації тісно пов'язаний з особливостями формування міського населення і зростання міст: природним приростом самого міського населення, перетворенням сільських населених пунктів на міські. Фактично зростання міст відбувається також за рахунок формування більш-менш широких приміських зон в урбанізованих місцевостях. Умови життя населення в цих районах дедалі більше стають схожими на умови життя у великих містах.

2.4 Аналіз міського середовища та об'ємно-просторової архітектури одного з найкращих за рівнем життя міст, на прикладі європейського Відня

Багато країн світу докладають значних зусиль на місцевому рівні, щоб зробити міський простір більш прийнятним з точки зору проживання та екології. Довгострокова перспектива міських районів залежить від здатності органів влади застосовувати ширший підхід до використання площ і вирішувати питання, що стосуються розвитку на місцевому рівні, з їхніми глобальними наслідками. Кожне з цих міст таблиця 2.5, високо оцінили за кількома параметрами: безпека; залученість у світове співтовариство; культура; розвиненість транспортної інфраструктури; хороша екологія; дизайн - навколишнє середовище; умови для бізнесу; законодавство та охорона здоров'я тощо [52].

Інфраструктура міського середовища є важливим чинником для нормального функціонування міста, розвитку економіки та забезпечення комфортних умов проживання для його мешканців. Одним із ключових завдань місцевої влади є розроблення та впровадження комплексних програм управління наявними інфраструктурними об’єктами та будівництво нових відповідно до існуючих потреб [53].

Таблиця 2.5 - Найбільш придатні для життя міста світу 2024 року

1	Відень (Австрія)	
2	Копенгаген (Данія)	
3	Цюріх (Швейцарія)	
4	Мельбурн (Австралія)	
5	Калгарі (Канада)	
6	Женева (Швейцарія)	
7	Сідней (Австралія)	
8	Ванкувер (Канада)	
9	Осака (Японія)	
10	Окленд (Нова Зеландія)	

Австрійська столиця третій рік поспіль отримує звання найкомфортнішого для проживання міста на планеті. У рейтингу Global Liveability Index Відень обійшов Копенгаген і Цюрих, залишивши позаду ще 170 міст. Оцінювання проводилося за безліччю критеріїв у п'яти категоріях. Це охорона здоров'я, культура, навколишнє середовище, освіта та інфраструктура.

Столиця Австрії високо цінується за стабільність, охорону здоров'я, культуру та навколишнє середовище, освіту та інфраструктуру [52].

Відень має чудову репутацію чистого та зеленого міста, якість повітря оцінюють як «хороше», а якість питної води та доступність - як «дуже високі». Рівень шуму та світлового забруднення також вважається «низьким» [54].

За даними статистики, рівень урбанізації в Австрії становить 67 %, 58% проживають у міській, а 41% - у сільській місцевості. Територія країни заселена дуже нерівномірно. Більшість людей проживають у східних районах, що примикають до Відня [55].

Чиновники запровадили в мегаполісі правило: відстань від кожного житлового будинку до найближчої зеленої зони не має перевищувати 250 м. Зелені зони становлять близько 50% відсотків площі Відня. І це не лише парки та сади. Дитячі майданчики та бювети зі смачною питною водою. Багато лісових

масивів у межах міської межі Відня та два заповідники. Таких місць багато по всьому Відню, до них легко дістатися громадським транспортом, велосипедом або навіть пішки. Коротка поїздка на трамваї може привести до місць, які змусять відчути себе в сільській місцевості.

З кінця XIX століття Відень може похвалитися високоякісною питною водою, доступною всім жителям. Вода доставляється підземними водопроводами з гірських областей.

Ефективна система громадського транспорту - одна з візитівок Відня. Особливо вражають швидкі, чисті та з малим інтервалом руху поїзди, трамваї, метро та автобуси. Система працює в режимі 24/7, охоплює практично всі райони міста та передмістя. Віденський громадський транспорт Wiener Linien об'єднує п'ять ліній метро, майже 30 трамвайних ліній і близько 130 автобусних, що охоплюють загальну довжину понад тисячу кілометрів. Усі станції Відня використовують «систему чесності». Це означає відсутність бар'єрів для квитків або офіційних перевірок квитків, як турнікети в українському метро чи кондуктори в тролейбусах.

Крім того, місто приваблює великою кількістю пішохідних і велосипедних доріжок. Станом на початок 2023-го, мережа міста охоплювала понад 1720 км маршрутів із більш ніж 56 тисячами паркувальних місць для двоколісних. Для велосипедистів навіть існує друкована та онлайн карта Відня, а також спеціальний застосунок для орієнтації в місті. Завдяки такій інфраструктурі лише третина містян обирає поїздки на власних автомобілях. А це означає зменшення забруднення повітря та заторів у місті.

Австрійська столиця вміє поважати культуру та пам'ятки архітектури. У місті співіснують сотня музеїв, 250 мистецьких галерей, три оперні театри, 120 музичних і театральних сцен тощо. Здається, неможливо вмістити більше культури в місто з населенням менш як два мільйони людей.

У місті добре поєднується сучасна та історична інфраструктура, що робить життя його мешканців комфортним і приваблює іноземців, а архітектура, що чудово збереглася, стала однією з причин, чому цьогоріч воно очолило

Глобальний індекс зручності. Там особливу увагу приділяють міському плануванню та збереженню історичної спадщини. Тож у місті не побачиш величезних рекламних вивісок на старих будівлях чи перефарбованих стін, які порушують ансамбль архітектурного планування. У місті немає кіосків, що мають безглуздий вигляд, або фасадів із пластиковими балконами.

У Відні заборонено нове будівництво в центрі міста. Єдина можливість для девелоперів пропонувати нові проєкти - це реконструювати старі будинки та адміністративні будівлі.

В історичній частині Відня нове будівництво практично неможливе, оскільки весь центр австрійського міста 2001 року занесли до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, і його зовнішній вигляд охороняє держава. Район центральної частини міста і прилегла до нього кільцева дорога також зареєстровані як культурні цінності, що охороняються, відповідно до Гаазької конвенції (Ensemble Inner City). З 2016 року статус Всесвітньої спадщини перебував під загрозою через запланований проєкт будівництва, 2017 року об'єкт було внесено до переліку об'єктів Світової спадщини, що перебувають у небезпеці. Нове будівництво дозволено тільки на місці об'єктів, зведених у середині минулого століття, - вони не становлять історичної та архітектурної цінності [56].

Оскільки потреба в якісному житлі преміального рівня в центральній частині міста є як серед австрійців, так і іноземців, девелоперам залишається лише реконструкція. Інвестори скуповують квартири у старих будинках у власників, реконструюють під преміальні апартаменти та реалізують їх на ринку. Але найцікавіші та найрентабельніші проєкти для девелоперів та інвесторів - це купівля колишніх адміністративних будівель і перебудова їх на елітні житлові комплекси.

Влада Австрії заохочує прагнення реконструювати старі будівлі відповідно до нових енергозберігаючих технологій. У державі діє спеціальна програма, згідно з якою можна отримати фінансування в розмірі 6 000 євро, а в деяких випадках і 8 000 євро [57].

Рисунок 2.23 - Центральний телеграф 1872 рік

Приміром, у центрі Відня влітку 2016 року розпочнеться реконструкція будівлі Центрального телеграфу (мал. 2.23), яку було зведено ще в XIX столітті за часів Австрійської імперії. Телеграф функціонував у цій історичній будівлі до початку 2000-х років, потім будівля стояла пусткою. Влада Відня провела конкурс із продажу колишнього телеграфу. Новий власник реконструював і перетворити на комплекс елітних апартаментів. Реконструкція займе 16-18 місяців.

На першому поверсі нового елітного комплексу розмістяться офісні, торгові приміщення та ресепшен. Загалом у колишньому телеграфі 39 апартаментів. Останній поверх має високі стелі 7 м, тому забудовник планував розмістити там шість дворівневих апартаментів. Дах також задумали зробити житловим - так створили шість мансард. У підземному поверсі передбачено паркування на 60 машин [58].

Перша світова війна принесла кінець Австро-Угорській імперії 1918 року, а в 1919-му - вже в Австрійській республіці - бургомістром Відня став соціал-демократ Якоб Ройман. Поряд із реформами у сфері освіти та охорони здоров'я, муніципалітет розпочав у 1923 року широку програму будівництва доступного житла, щоб замінити комірчини в дешевих прибуткових будинках, нетрі та бараки на світлі, сухі квартири з водогоном і каналізацією.

Фортеці «Червоного Відня», численні будинки для робітників, збудовані у Відні соціал-демократичними бургомістрами в 1923-1933 роках, це поклали початок її сильній традиції муніципального житла.

Червоний Відень - неофіційна назва столиці Австрії в період між 1918 - 1934 роками, коли соціал-демократи мали більшість у міському парламенті, а містом вперше керували демократи.

До житла додавалася розвинена інфраструктура: до комплексів входили дитячі садки, лазні, пральні, жіночі консультації та поліклініки, спортзали, бібліотеки тощо. У 1933 року в доступному житлі «Червоного Відня» оселилося вже 200 000 містян, причому це були зовсім не «бюджетні» споруди, а привабливі зелені ансамблі, продумано спроєктовані, найчастіше - учнями Отто Вагнера, прикрашені монументальною скульптурою і рельєфами та названі на честь чудових людей, зазвичай - соціалістичних чи близьких до них переконань.

Дизайн завжди був важливою характеристикою віденського домобудівництва. При цьому Червоний Відень відкинув як модерністський рух, так і німецьку модель, віддавши перевагу власній типології, що втілювалася в невеликих будинках, вписаних у міську тканину, з дитячими майданчиками та зеленими патіо.

З кінця 1940-х, коли початковий дефіцит житла був посилений руйнуваннями другої світової війни, віденська влада знову повернулася до ідей житлового будівництва 1920-х. Високоякісне муніципальне житло, зокрема й соціальне, - велика цінність для жителів і керівництва австрійської столиці і на початку XXI століття [59].

Рисунок 2.24 – Відерхофер Хоф 1924-1925 ріка

Відерхофер Хоф (рис. 2.24), один із ранніх комплексів «Червоного Відня», спроєктував Йозеф Франк, який вважав, що розмах і монументальність будинків зовсім не найкращими властивостями для житлової забудови. Відерхоферхоф отримав гладенькі фасади, головні входи у двір із заскленими сходовими вежами відзначені лоджіями. Стриманий, майже класичний вигляд - данина оточенню, щільній забудові XIX століття. Як і в інших об'єктах «Червоного Відня», у Відерхофергофі була інфраструктура: лазні, різноманітні магазини та майстерні. У 1953 році комплекс був надбудований на один поверх і отримав двосхилий дах замість плоского.

Рабенхоф (мал. 2.25) автори Шмід і Айхінгер, комплекс вийшов дуже різноманітним і навіть органічним: різнорівневі двори з'єднують стрілчасті арки та сходи, декор із клінкеру нагадує про ар-деко й експресіонізм, балкони слугують ефектними декоративними акцентами. У комплексі розмістили 38

об'єктів інфраструктури такі як лавки, пральні, дитячий садок, бібліотека тощо. Як і всі подібні споруди, житловий комплекс реставрували і проводили там капітальний ремонт, під час якого до 1987 року додали 66 ліфтів за проєктами чотирьох різних архітекторів, які попередньо виграли відповідний конкурс.

Рисунок 2.25 - Рабенхоф 1925-1928 рік

Карл-Маркс-хоф, архітектор Карл Ен (мал. 2.26) - найвідоміша споруда «Червоного Відня» і одна з ключових визначних пам'яток міста. У його проєкті найяскравіше проявилися архітектурні особливості такого житла для робітників, зокрема - вплив Отто Вагнера. Фасад завдовжки понад кілометр, величезні подвір'я з садами, площами і доріжками, куди виходили лоджії всіх квартир, загальна площа в 156 тис. м^2, 1266 квартир, а головне - монументальне

рішення центральної частини з вежами, флагштоками, напівкруглими арками проходів: усе це вражає уяву й нині, а на момент відкриття мало стати взірцевим простором для нового щасливого життя робітничого класу.

Рисунок 2.26 – Карл-Маркс-хоф 1927–1930 рік

Комплекс, що несе в собі вплив і амстердамської школи, не видається монотонним завдяки продуманому поділу, ритму і забарвленню фасадів. На стіни помістили чотири керамічні фігури-алегорії Йозефа Франца Рідля: «Захист дітей», «Звільнення», «Фізична культура», «Просвітництво». Різноманітна інфраструктура включала стоматологічну клініку, поштове відділення та пральні, в одній з яких зараз відкрито музей.

Архітектор Рудольф Перко, ще один учень Отто Вагнера, спроєктував другий за величиною житловий масив «Червоного Відня», Фрідріх-Енгельс-плац-хоф 1476 квартир (рис. 2.27). Як і в Карл-Маркс-хофі, тут головну роль

відіграє центральний блок з «пілонами», величезними флагштоками, ризалітами і парадним двором; балкони і карнизи підкреслюють монументальність корпусів цього «ідеального міста».

Рисунок 2.27 Фридрих-Энгельс-плац-хоф 1930–1933 рік

Десятиліття потому, коли період «Червоного Відня» 1918–1934 роках доходив кінця, у місті збудували понад 60 тисяч нових помешкань, в яких могли жити 220 тисяч людей [60].

Повоєнна кампанія з відновлення і розширення житлового фонду Відня була також ініційована соціал-демократами. У 1952 року за бургомістра Франца Йонаса стартувала програма «Соціальне містобудування», що передбачала поділ зон докладання праці та житлових районів, реконструкцію наявних житлових кварталів, зокрема - розселення перенаселених ділянок міста. Мінімальна площа нових квартир підвищувалася з 42 до 55 м^2, у всіх них тепер мали бути ванні кімнати.

Рисунок 2.28 - Житловий комплекс на Дюрауергассе і Лібкнехтгассе 1952 рок

Житловий комплекс на Дюрауерґассе (рис. 2.28) архітектори Карл Перутка, Франц Вайсс, Генріх Райтштеттер, 174 квартири - приклад розвитку ідей «Червоного Відня» вже в нових історичних обставинах. Житловий комплекс із підвищеною комфортністю планування, важливу роль відіграє простора, розділена на функціональні ділянки зелена зона в центрі кварталу. Пізніше до комплексу додали ліфти, а його теперішнє яскраве забарвлення створено за проєктом архітекторки Віри Кораб у 2005 року.

У 1949 року у Відні було запроваджено правило «Мистецтво в будівництві», що передбачало обов'язкове виділення невеликої частки бюджету муніципального будинку на його прикрасу. Корпус на Лібкнехтгассе отримав два керамічні рельєфи Едуарда Робичка з рідкісним для декору соціального житла сюжетом [59].

Віденська архітектура повоєнного часу, розпочата з 60-х років минулого століття, розставила в місті нові акценти. У 80-х і 90-х роках почали з'являтися революційні проєкти житлових будинків. А починаючи з 2000 року стали виникати нові архітектурні символи Відня, як, наприклад, Музейний квартал або проект Donau City.

Рисунок 2.29 – Музей квартал, сформований 2001 рок

На початку 2000-х років Музейний квартал (рис. 2.29) стає найбільшим архітектурним проектом десятиліття. Віденський Музейний квартал належить до числа найбільших культурних комплексів світу. На краю центру міста, у колишніх стайнях імператорського двору, на площі 60 000 м² об'єднано об'єкти найрізноманітніших напрямів мистецтва, ресторани, кав'ярні та магазини в постмодерністському поєднанні барокових будівель із сучасною архітектурою. Стиль, що дає змогу відчути міський смак життя - зберігати старе, відкривати нове і насолоджуватися. Відповідно до цього тут, на тлі пишноти музеїв і колекцій, розвивається в усьому розмаїтті строката кулінарна сцена.

А проєкт Donau-City (рис. 2.30) з 1996 року був найбільшим у Відні проєктом міського розвитку. Контури будівель по той бік Дунаю стають дедалі вищими. За минулі роки було споруджено велику кількість веж заввишки понад 100 метрів. Наприкінці 2013 року за проектом відомого архітектора Домініка Перро тут було споруджено найвищу будівлю Австрії - DC Tower 220 метрів. У травні 2014 року хмарочос завоював 2-е місце на престижному архітектурному конкурсі «Emporis Skycraper Award».

Рисунок 2.30 - Офісно-адміністративна будівля Donau-City 2013 рок

Архітектурними хітами столиці також є якірна стоянка лайнера Twin City Liner (рис. 2.31) на Дунайському каналі, архітектори Фаш і Фукс, і розташована навпроти будівля люксового готелю, збудована за проектом архітектора Жана Нувеля.

Відкрите у 2013 році університетське містечко Віденського університету (рис. 2.32), що складається з будівель за проектом таких архітекторів, як Заха Хадід, Пітер Кук і архітектурного бюро BUSarchitektur, є новим центром студентського життя біля Пратера. А в портовому селищі Асперн недалеко від

Рисунок 2.31 - якорная стоянка лайнераTwin City Liner

Рисунок 2.32 - університетське містечко Віденського університету 2013 рок

Відня наразі на площі 2,4 млн. квадратних метрів тривають роботи з будівництва житлового та офісного комплексу, призначеного для 40 000 осіб. Новозбудований Центральний залізничний вокзал на території колишнього

Південного вокзалу з прилеглим до нього районом Зоннвендфіртель теж надзвичайно цікавий з архітектурного погляду.

Австрійська архітектура унікальна своїм неповторним колоритом, що поєднує в собі елементи різних епох і стилів. Саме це розмаїття створює фасцинуючу панораму міст, роблячи їхній вигляд незабутнім.

РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ УРБАНІЗАЦІ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

3.1 Еволюція підходів міжнародного співтовариства щодо формування та реалізації державної політики розвитку

Сукупність загроз, які виникають на урбанізованій території та торкаються усіх сфер суспільного життя обумовлюють пошук нових концепцій розвитку міст та територій, які дозволили б врахувати потреби, інтереси та права людей, забезпечити розвиток та використати потенціал для подолання глобальних, національних та регіональних проблем.

На Порядку денному міського розвитку у світі розглядають питання формування, розбудови та впровадження концепцій, стратегій та адаптації успішних практик із подолання наслідків урбанізації у містах, забезпечення розвитку та безпеки урбанізованих територій, а також створення умов для якісного, комфортного та гармонійного життя суспільства загалом і людини в ньому [1 с. 247].

Великі міжнародні організації вже давно не розглядають свої проекти поза контекстом міст. Європейський союз вбачає безпосередній зв'язок між сталою урбанізацією та перетворенням суспільства і сталим розвитком. У пошуках відповідей на урбаністичні виклики відбувається Асамблея ООН Хабітат, на якій забезпечують орієнтири для стандартів, стратегій та міських інновацій. [62].

Для оптимізації регіональної політики особливе значення має розроблення стратегії просторового розвитку країни, яка дасть системне бачення по-

дальшого розвитку регіонів на тривалу перспективу, і матиме фундаментальний вплив на територіальні системи розселення, господарювання та природокористування сучасної України.

З огляду на те, що проблеми економічного, екологічного, соціального, гуманітарного та інших типів характеру інтенсивніші на урбанізованих територіях і в містах, питання пошуку стратегій і механізмів подолання проблем перебувають у фокусі міжнародної спільноти. Конференції Хабітат відбуваються раз на 20 років і визначають глобальний порядок денний у напрямі та сфері розвитку населених пунктів на різних територіальних рівнях.

Міжнародна Комісія з довкілля та розвитку при ООН ухвалила Концепцію «сталого розвитку», що містить нову модель гуманістичного просування людської спільноти в режимі спільної еволюції з природою. Це пов'язано з необхідністю зміни міського середовища, зі зміною ролі та місця людини в сучасному світі, різноманітністю та швидкою зміною її потреб в організації матеріально-просторового оточення середовища життєдіяльності. Усе це визначає доцільність перегляду наявних підходів до архітектурно-просторової організації середовища міста.

Згідно з основними принципами сталого розвитку міст і формування умов оптимальної життєдіяльності вважаються:

- обмеження територіального розвитку міст, формування компактної структури міст за рахунок раціональної функціонально-правової організації;
- мінімальне споживання усіх видів ресурсів при забезпеченні соціального ефекту (територіальних, енергетичних, фінансових, матеріальних тощо) на основі комплексної оцінки умов розвитку міст;
- ефективне використання міських територій за допомогою інтегрування функцій;
- раціональне функціональне зонування території за пріоритетами (для виробництва і транспорту, мешкання населення, відпочинку тощо);
- максимальний рівень задоволення екологічного стану житлової забудови (інсоляція, провітрювання, озеленення, створення сприятливого мікроклімату);

- створення ефективних методів управління за допомогою законів, правил, містобудівних проектів з одного боку та економічного стимулювання з іншого;

- створення механізму єдиної системи планування і управління містобудівними процесами на рівні країни, регіону, міста, шляхом: перспективного планування і прогнозування; економічного стимулювання; юридичного регулювання; автоматизованого контролю і управління процесами життєдіяльності [69].

Таблиця 3.1 Ключові рекомендації для уряду згідно напряму «Політика та стратегія поселення» Ванкуверського плану дій 1976 рока

Структура плану дій	Ключові рекомендації для урядів
1	2
Ключові рекомендації для урядів Політика та стратегії поселення	
Національна політика врегулювання	Всі країни повинні в терміновому порядку впровадити національну політику щодо населених пунктів, що втілює розподіл населення, пов'язану з ним економічну і соціальну діяльність
Людські поселення та розвиток	Національна політика щодо населених пунктів і навколишнього середовища повинна бути невід'ємною частиною будь-якої національної політики економічного і соціального розвитку
Зміст національної політики людського врегулювання	Національна політика населених пунктів повинна концентруватися на ключових питаннях і передбачати основні напрямки дій
Більш справедливий розподіл	Політика людських поселень повинна забезпечувати розвиток населених пункті шляхом використання більш справедливого розподілу переваг розвитку між регіонами; і забезпечивши вигоди та державні послуги однаково доступними для всіх груп
Стратегії розвитку населених пунктів	Національні стратегії людських поселень повинні бути чіткими, всеосяжними та гнучкими
Розподіл ресурсів	Поліпшення якості життя в населених пунктах повинно мати більш високий пріоритет при розподілі звичайних ресурсів, які повинні бути чітко розподілені між різними компонентами населених пунктів; Це також вимагає планового використання дефіцитних ресурсів і мобілізації нових ресурсів, зокрема людських можливостей
Постійний огляд	Уряди повинні публічно звітувати про постійну оцінку умов людських поселень

Відповідно до «Політики та стратегії населених пунктів» Ванкуверського плану дій, що є частиною Ванкуверської декларації про поселення людей, уряди повинні забезпечити формування та реалізацію державної політики

щодо розвитку територій країни. Приділяючи велику увагу постійному моніторингу процесів формування та реалізації політики як на національному, так і на регіональному рівнях, з метою оцінки їхньої ефективності та перегляду цілей і завдань на майбутнє. Наступний етап плану дій Ванкувера - «Планування врегулювання». Основні рекомендації національним урядам щодо кожного з етапів цієї фази наведено в таблиці 3.1 [63].

Таблиця 3.2 Ключові рекомендації для уряду згідно напряму «Планування поселення» Ванкуверського плану дій 1976 рока

Структура плану	Ключові рекомендації для урядів
1	2
Планування поселення	
Планування поселень у національному контексті	Планування поселень, екологічне планування і розвиток повинні відбуватися у межах економічного і соціального планування на національному, регіональному і місцевому рівнях
Моделі планування корінних народів	Планування поселень має відображати національні, регіональні та місцеві пріоритети та використовувати моделі, засновані на цінностях корінних народів
Наявність ресурсів	Планування поселень має ґрунтуватися на реалістичній оцінці та управлінні ресурсами, які реально та потенційно доступні для розвитку
Сфера національного планування поселень	Планування поселень на національному рівні має бути пов'язане з координацією тих розробок, заходів і ресурсів, які мають загальнодержавне значення. Це, зокрема, загальний розподіл населення, значення розвитку окремих галузей економіки, окремі складові інфраструктури
Регіональне планування для сільських територій	Планування сільських територій має бути спрямоване на стимулювання їх економічних і соціальних інститутів, поліпшення загальних умов життя, подолання недоліків розсіяного населення
Регіональне планування для мегаполісів	Планування для столичних регіонів має бути спрямоване на комплексний підхід до території, на яку впливає мегаполіс, і включати всі основні функції
Сфера місцевого планування	Місцеве планування повинно бути пов'язане з соціальними та економічними факторами, а також розташуванням діяльності та використанням простору в часі
Нові населені пункти	Нові населені пункти повинні плануватися в регіональних рамках для досягнення національних стратегій врегулювання і цілей розвитку

1	2
Удосконалення існуючих населених пунктів	Населені пункти повинні постійно вдосконалюватися - оновлення і відновлення існуючих населених пунктів повинні бути орієнтовані на поліпшення умов життя, функціональних структур і екологічних умов. Процес повинен поважати права і прагнення жителів, особливо суспільно вразливих, і зберігати культурні та соціальні цінності
Розширення міст	Розширення міст має плануватися в регіональних рамках і координуватися з оновленням міст для досягнення відповідного рівня умов життя, як в старих, так і нових районах
Окремі сільські поселення	Планування благоустрою окремих сільських населених пунктів має враховувати сучасну та очікувану структуру сільських професій, а також відповідний розподіл можливостей зайнятості, послуг та об'єктів
Планування сусідства	Планування мікрорайону має приділяти особливу увагу соціальним особливостям, а також наданню умов, послуг та комфорту, необхідних для повсякденного життя мешканців
Тимчасові поселення	Планування тимчасових населених пунктів має передбачати потреби громади, а також інтеграцію таких населених пунктів, де це доречно, у постійну мережу населених пунктів
Планування катастроф	Планування людських поселень повинно уникати відомих небезпек, які можуть призвести до стихійного лиха. Планування реконструкції після природних або техногенних катастроф має використовуватися як можливість підвищення якості всього населеного пункту, його функціонально-просторового характеру та навколишнього середовища
Поточні проблеми мобільних груп	Просторові, соціальні, економічні та культурні потреби мобільних груп повинні отримувати особливу увагу планування на місцевому, а також регіональному та національному рівнях
Процеси планування	Планування в будь-яких масштабах повинно бути триваючим процесом, що вимагає координації, моніторингу, оцінки та перегляду, як для різних рівнів і функцій, так і зворотного зв'язку з постраждалими людьми

Планування таблиця 3.2, ґрунтується на раціональному та ефективному використанні наявних ресурсів, має враховувати особливості населених пунктів, їхню модернізацію та реагувати на заходи державної політики. У Плані дій для урядів держав, за кожним пунктом етапу «Планування», визначено обов'язкові дії, що сприяють збалансованому розвитку. Такі дії охоплюють заходи з розвитку як сільської, так і міської місцевості.

Наступний напрям Ванкуверського плану дій «Житло, інфраструктура та послуги» і його ключові рекомендації для урядів щодо пунктів цього напряму наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 Ключові рекомендації для уряду згідно напряму «Житло, інфраструктура та послуги» Ванкуверського плану дій 1976 рока

Структура плану	Ключові рекомендації для урядів
1	2
Житло, інфраструктура та послуги	
Комплексний підхід до об'єкта «Укриття», інфраструктури та послуг	Укриття, інфраструктура та послуги повинні плануватися комплексно і надаватися в послідовності, що відповідає обставинам
Об'єкт «Укриття», інфраструктура та сервіси як інструменти розвитку	Для задоволення основних потреб людини надання притулку, інфраструктури та послуг має бути спрямоване на досягнення понад усіх цілей національного розвитку
Стандарти для притулку, інфраструктури та послуг	Стандарти щодо притулку, інфраструктури та послуг повинні бути сумісними з місцевими ресурсами, бути еволюційними, реалістичними та достатньо адаптованими до місцевої культури та умов, а також встановлюватися відповідними державними органами
Проектування та технології для притулку, інфраструктури та послуг	Вибір проектів і технологій для притулку, інфраструктури та послуг повинен відображати поточні вимоги, будучи в змозі адаптуватися до майбутніх потреб і найкращим чином використовувати місцеві ресурси та навички та бути здатним до поступового вдосконалення
Енергія	Ефективному використанню енергії і різних її сумішей, слід приділити особливу увагу при виборі конструкцій і технологій для населених пунктів, особливо взаємного розташування робочих місць і житла
Довгострокова вартість притулку, інфраструктури та послуг	При виборі альтернатив для притулку, інфраструктури та послуг слід враховувати їх соціальні, екологічні та економічні витрати та вигоди, включаючи майбутнє управління, технічне обслуговування та експлуатацію, а також капітальні витрати
Національна будівельна галузь	Особливу важливість будівельної галузі повинна визнавати кожна країна, а галузі повинна бути надана політична, фінансова та технічна підтримка, необхідна для досягнення національних та виробничих цілей щодо людських поселень
Будівництво неформальним сектором	Неформальний сектор повинен бути підтриманий у його зусиллях щодо надання притулку, інфраструктури та послуг, особливо для менш вигідних
Національна житлова політика	Національна житлова політика повинна бути спрямована на надання належного притулку та послуг групам з низьким рівнем доходу. Розподіл наявних ресурсів та надання переваг тим, хто найбільше потребує
Допомога в самодопомозі	Основна частина зусиль з житлової політики повинна складатися з програм та інструментів, які активно допомагають людям продовжувати надавати більш якісне житло для себе, індивідуально чи спільно
Водопостачання та утилізація відходів	Вплив на довкілля водопостачання та утилізація відходів безпечне водопостачання та утилізація гігієнічних відходів мають мати пріоритет з метою досягнення вимірних якісних і кількісних цілей, які обслуговують усе населення, до певної дати: цілі мають бути встановлені всіма країнами та мають бути розглянуті майбутньою конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань води

1	2
Інфраструктурна політика	Інфраструктурна політика повинна бути спрямована на досягнення більшої справедливості в наданні послуг та комунальних послуг, доступі до місць роботи та рекреаційних зон, а також на мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище
Поводження з відходами та запобігання забрудненню	У розвитку людських поселень якість навколишнього середовища повинна бути збережена. Забруднення слід запобігати шляхом мінімізації утворення відходів; відходи, яких не уникнути, повинні ефективно управлятися і по можливості перетворюватися на ресурс
Транспорт і зв'язок	Політика щодо транспорту та зв'язку повинна сприяти бажаним моделям розвитку для задоволення потреб більшості населення, забезпечувати розподіл заходів на користь масового транспорту та зменшувати затори та забруднення автотранспортом
Соціальні послуги	Надання охорони здоров'я, харчування, освіти, безпеки, відпочинку та інших основних послуг у всіх частинах країни має бути орієнтоване на потреби громади і отримати ефективний пріоритет у національному плануванні та плануванні розвитку та у розподілі ресурсів
Послуги для сільської місцевості	Уряди повинні розробити нові критерії інтегрованого планування сільських територій, щоб максимально можлива кількість розсіяних і розосереджених сільських поселень могла отримати вигоду від основних послуг
Відпочинок	Національні уряди повинні координувати та співпрацювати з зусиллями місцевих та регіональних органів влади та організацій у плануванні, розробці та реалізації закладів та програм дозвілля та відпочинку, для фізичної, розумової та духовної користі людей
Реорганізація стихійних міських поселень	Уряди повинні зосередитися на наданні послуг та на фізичній та просторовій реорганізації стихійних поселень таким чином, щоб заохочувати громадську ініціативу та пов'язувати «маргінальні» групи з процесом національного розвитку

Житло, інфраструктура та послуги є ключовими елементами безпеки населених пунктів, відповідно якість життя населення, у більшій мірі визначається, доступністю і якістю цих компонентів. За напрямом «Житло, інфраструктура та послуги» у розрізі пунктів у таблиці 3.3 зазначено загальні рекомендації для уряду:

- стандарти для житла, інфраструктури та послуг мають базуватися на потребах та пріоритетах населення відповідної території, забезпечувати безпеку, особливо у тих районах, де є ймовірність стихійних лих, а також враховувати необхідність зменшення або ж уникнення залежності від іноземних ресурсів та сприяти використанню партисипативних практик;

- житло, інфраструктура та послуги є, з одного боку, інструментами задоволення основних потреб людини, а з іншого боку, дають змогу поліпшити

умови життя, досягти соціальної справедливості та створити можливості для розвитку, зокрема, щодо розширення можливостей зайнятості;

- процеси проєктування і технології для житла, інфраструктури та послуг мають відповідати наявним суспільним вимогам, особливо бути вимогливими до потреб інвалідів та особливостей сімейного життя, відповідати рівню розвитку держави, а також ураховувати їхній вплив на навколишнє середовище;

- можливості держави щодо забезпечення суспільства житлом є обмеженими, тому національна житлова політика має концентруватися на задоволенні потреб, насамперед, суспільних груп із низьким рівнем доходу. З цих позицій, житлова політика має включати також заходи щодо розвитку кооперативів з питань житлово-комунального господарства, інфраструктури та послуг.

Слід зазначити, що у Європейському Союзі, раціональна організація простору засобами активної регіональної політики навколо крупних регіональних центрів та їх агломерацій (функціональні міські райони), розглядається як ключовий чинник економічного зростання та підвищення глобальної конкурентоспроможності. Засадничими у міській політиці ЄС стали положення Лейпцизьких принципів 1994 р.):

- розвиток збалансованої і поліцентричної міської системи і нових відносин між містами та сільською місцевістю;

- забезпечення рівності в доступності інфраструктури і знань;

- збалансований розвиток, розумне управління та захист природи й культурної спадщини.

Особливостями ключових механізмів державної політики забезпечення безпеки урбанізованої території шляхом впровадження Стратегії «Стале місто» є:

- економічний механізм передбачає розробку інструментів економічного стимулювання екологічних та соціальних ініціатив в місті;

- інформаційний механізм, основним завданням якого є формування та реалізація інструментів впливу на суспільство задля формування екологічної

та соціальної свідомості, а також забезпечення соціальної відповідальності бізнесу;

- правовий механізм має бути направлений на забезпечення правового поля впровадження власне стратегії «Сталого міста», а також механізмів державної політики щодо її реалізації;

- організаційний механізм має передбачати: 1) трансформацію структури системи управління містом – приведення у відповідність структури місцевого самоврядування та господарства міста до принципів сталого розвитку; 2) організацію моніторингу за реалізацією цілей сталого розвитку – створення відповідних моніторингових служб для контролю за екологічними та соціальними параметрами; 3) формування заходів щодо реалізації завдань стратегії – розробка плану заходів із реалізації стратегії «Стале місто», що передбачає порядок досягнення кожної цілі сталого розвитку.

Вказані складові державної політики забезпечення безпеки урбанізованої території шляхом запровадження стратегії «Стале місто» направлені на гармонізацію інтересів різних учасників суспільних відносин з одного боку та подолання сукупності наслідків урбанізації, що дозволить забезпечити екологічну, економічну, соціальну, продовольчу безпеку урбанізованої території. Реалізації державної політики забезпечення безпеки урбанізованих територій на основі Стратегії «Стале місто» стане можливим за умови комплексного застосування визначених механізмів [1 с. 324].

Слід зазначити, що в Європі під час Нового часу містобудування стало формою вираження нової соціальності, яка народилася в цей час, і тому місто тут демонструє перехід на новий рівень розвитку суспільства.

Стале місто пишається своїми численними красивими парками та скверами. Ці громадські парки, сади, з можливостями для дозвілля та відпочинку, є невід'ємними складовими здорового міста. Місто, яке зберігає та максимізує свої відкриті простори, природні ландшафти та рекреаційні можливості, є більш здоровим та стійким містом. Стійке місто також вимагає впровадження внутрішніх міських садів, міського госпо-

дарства та зелених дахів у всіх проєктах міського дизайну. Збереження зелених насаджень, садів і сільськогосподарських угідь, підтримання зеленого поясу навколо міста і посадка дерев скрізь, оскільки дерева поглинають CO_2, є важливою місією.

Усі стійкі міста прагнуть поліпшення якості повітря, та здоров'я людей, боротьби із забрудненням довкілля, створення потужних мереж громадського простору та сучасних громадських об'єктів, хорошого доступу до основних транспортних послуг. Такою є природа сталих міст [67].

Міське планування може і повинно відігравати важливу роль під час вироблення державної політики та ухвалення рішень. Ефективне управління матиме особливо важливе значення для майбутнього міст. Однак пов'язані з цим проблеми і перспективи планування повинні виходити за рамки поточних потреб. У багатьох країнах, що розвиваються, нинішні міські проблеми - це лише початок. У міру продовження процесу глобалізації масове зростання міст у майбутньому як неминуче, так і необхідне, однак різниця полягатиме в стратегіях, та інноваціях розвитку міста.

3.2 Сучасні стратегії розвитку міст, європейська концепція сталого розвитку

Розвиток міст, незалежно від їхніх масштабів, стають локомотивами розвитку не тільки регіону, а й держави загалом. А якісний план такого зростання є передумовою ухвалення максимально конструктивних рішень з огляду на потреби населення та наявні ресурси.

Державна політика має враховувати сучасні стратегії та концепції розвитку міст, які сформовані та реалізовані в різних країнах світу. Для розробки ефективних механізмів, важливим є виявлення властивостей сучасних стратегій розвитку міст та їх коригування до внутрішньодержавних реалій. Стратегії міст мають бути спрямовані на досягнення консенсусу з питань, які є пріоритетними для міста в найближчому майбутньому [65].

Стратегія «Розумне місто» - це місто, що докладає цілеспрямовані зусилля для новаторського використання інформаційно-комунікаційних технологій із метою підтримки більш відкритого, різноманітного та сталого міського середовища. Це означає, що в розумному місті наявна не тільки інтелектуалізація, а й цифровізація міського господарства. «Основним ініціатором перебудови звичайних міст у «розумні міста» виступає Європейський Союз. У 2009 році Європейським Союзом було затверджено Промислову ініціативу щодо «розумних міст та спільнот» (Smart Cities and Communities Industrial Initiative), яка набрала чинності 21 червня 2011 року. 10 липня 2012 року розпочалася співпраця країнчленів Європейського Союзу у рамках Європейського інноваційного партнерства щодо «розумних міст та спільнот» (the European Innovation Partnership for Smart Cities and Communities), в основі якої лежали принципи Промислової ініціативи ЄС у поєднанні із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

«Сучасні інформаційні технології розумного міста реалізують перехід до міста, що управляється даними, що є результатом цифрової трансформації економіки та повсюдного поширення інтернету. Це означає, що в розумному місті присутня не тільки інтелектуалізація, а й цифровізація міського господарства. Цифрові технології дають можливість безмежного доступу до великого обсягу різноманітної інформації, що дає змогу забезпечувати відкрите інформаційне обслуговування населення на основі масового інформаційного обміну та масових комунікацій. «Цифрову трансформацію міст розглядають як зміну наявних бізнес-моделей функціонування міських служб, створення розумної мобільності, організацію розумного ресурсоспоживання (рис. 3.1).

Інформаційно-комунікаційні технології у сфері житлово-комунального господарства забезпечують надійність і безпеку відповідних міських систем та ефективність використання ресурсів інтелектуальні технології застосовують для підвищення комфортності будівель, для надання їм економічності, екологічності, енергоефективності та інших властивостей [66].

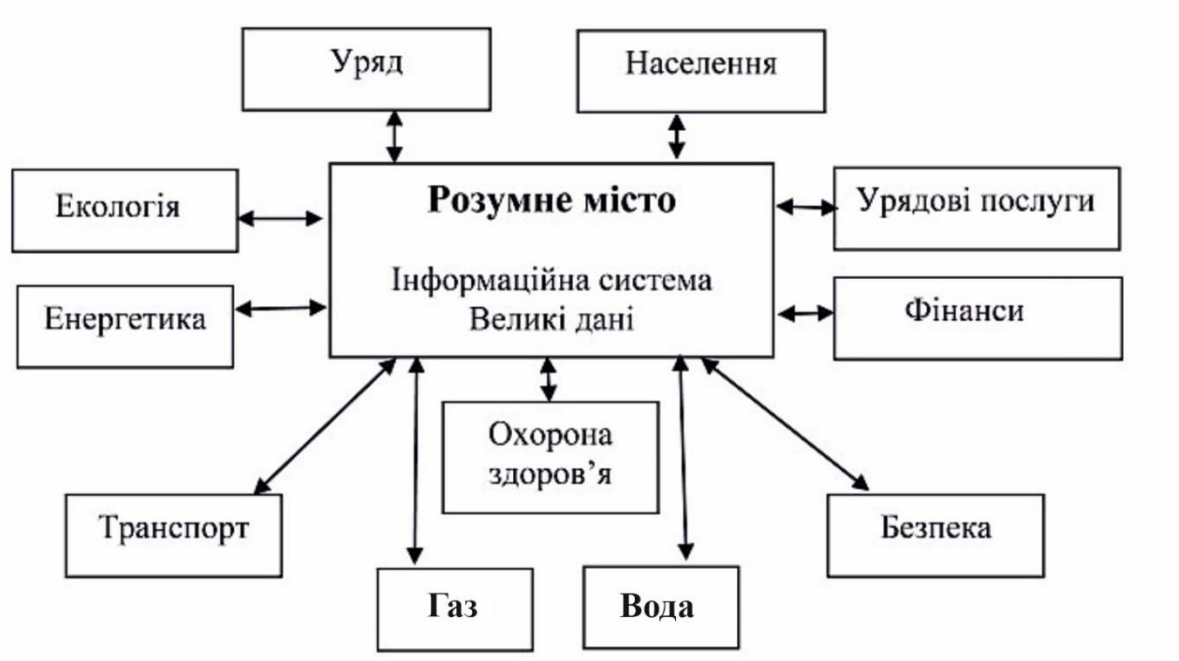

Рисунок 3.1 - Багатокомпонентна модель міста

Пріоритетними напрямами реалізації концепції є: поліпшення міської інфраструктури, якісні комунальні послуги, що передбачає ефективне управління послугами житлово-комунального господарства (енергетика, водопостачання/водовідведення, поводження з відходами, зокрема перероблення твердих побутових відходів та очищення стічних вод, використання та збереження відновлювальних ресурсів); забезпечення комунікації між міськими жителями й останніх з органами публічної влади; пришвидшення та забезпечення якості економічних процесів; забезпечення комфорту мешканців.

Сьогодні більшість населення світу, зокрема міського, використовують інформаційні технології на різному рівні. Це таки як Сінгапур, також титул найрозумнішого міста у світі мають Лондон і Барселона.

Концепція «Розумне місто» дає змогу не лише вирішувати поточні проблеми, але й визначати стратегічні цілі розвитку міста, що буде позитивно впливати на всі сфери життєдіяльності населення.

Основною причиною низького розвитку проектів «Розумне місто» у містах України є дефіцит фінансових ресурсів, оскільки більшість місцевих адміністрацій навіть після впровадження реформи з децентралізації не здатна

забезпечити вирішення всіх проблем. Інноватизація досить часто стосується виключно окремих сфер життєдіяльності, тоді як існує реальна потреба у проведенні системних та поетапних змін. На жаль, перехід до моделі розумних міст обмежується відсутністю технічної бази для створення платформ інформаційних технологій, через невирішені проблеми в галузі стандартизації нових технологій, роботи з великими даними [66].

Стратегія «Креативне місто». «Концепцію «креативного міста» ще наприкінці 1980-х у своїй праці «The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators» представив британський дослідник Чарльз Лендрі. З того часу ця ідея стала глобальним рухом, який втілює нову парадигму міського планування. Чарльз Лендрі стверджує, що культура творчості залежить від критичної маси людей, які зацікавлені у спільній роботі та впровадженні змін.

Креатив - це відмовитися від функцій предмета, які нам здаються звичними, побачити інші можливості, з'єднати те, що, здавалося б, з'єднати не можна. Банальні приклади циркулюють набагато потужніше і швидше посилюються.

Творче середовище - це місце, в якому можна творити потоки ідей. Таким середовищем можуть бути будівлі, вулиці, райони, або регіони.

Лендрі стерджує, чо будь-яке місто складається з, «твердий» и «мьякої» инфраструктура. Перша включає будівлі, дороги, водопостакання і каналізація. А друга включає в себе людей, які творять менталітет міста, який дізнається про можливості та проблеми, про атмосферу міста, про стимули його розвитку та регулювання.

Під терміном «Креативне клас» Лендрі розуміє людей, які отримують дохід, займаючись творчістю: вчені, інженери, художники, музиканти та дизайнери. Щоб привабити креативний клас, місто повинно стимулювати 3 фактори «Т»: технології, талант та толерантність.

Локально-орієнтованим підходом до впровадження креативних стратегій у розвиток міста. Її основні принципи:

- збереження унікальності міста;

- стимулювання творчого потенціалу мешканців;

- збереження культурно-історичної спадщини;

- забезпечення сприятливих умов для життя в місті [70].

Суть концепції креативного міста полягає в тому, що кожне поселення – незалежно в якій країні воно знаходиться – може функціонувати більш творчо та інноваційно» [68]. Поселення може вести свої справи з великою уявою та новаторським настроєм. Для цього повинні бути створені умови, що дозволяють думати, планувати й діяти творчо. Сьогодні дедалі більше європейських міст вдаються до низки креативних стратегічних підходів для економічного розвитку. Підтвердження цьому - тенденція динамічного зростання кількості інноваційних просторів і формування мережі "креативних міст" по всьому світу. Креативні міста - це великі урбаністичні центри, такі як Сан-Франциско, Сіетл, Бостон, Денвер та інші. Його підхід спрямований на те, щоб зробити місто швидкозростаючим і конкурентоспроможним на глобальному рівні, а також привабливим для відвідувачів [70].

Вирішення зазначених проблем можлива через ефективну державну політику забезпечення безпеки урбанізованих територій, що виконує наступні завдання:

- розробка механізмів реалізації державно-управлінських рішень щодо реалізації стратегії «Креативне місто»;

- розширення децентралізації влади для міст, які запроваджують стратегію «Креативне місто»;

- розробка та реалізації системи регулювання діяльності креативної індустрії, інноваційної та наукової діяльності;

- формування системи підтримки розвитку креативної індустрії, наукової та інноваційної діяльності;

- забезпечення інноваційного розвитку міста та формування джерел фінансування інноваційної діяльності.

Правовий механізм державної політики полягає в розвитку таких напрямів: удосконалення системи регулювання креативної індустрії; трансформація права інтелектуальної власності; встановлення вимог до збереження історико-культурної спадщини. В цілому Стратегія «Креативне місто» має забезпечити як безпосередньо певний рівень безпеки урбанізованої території так і генерувати ідеї забезпечення безпеки інших міст та держави в цілому. Реалізація як державної політики в цілому так і стратегії окремого міста залежить від сукупності факторів, від врахування яких залежить ефективність державно-управлінських рішень.

Вітчизняний досвід просторово-економічного та містобудівного розвитку більшості міст характеризується незбалансованістю, вузьким профільним спрямуванням і розвитком традиційних галузей. Перспективним виходом із такого стану речей є заохочення та розвиток креативних індустрій, які в зарубіжній практиці вже десятиріччями визнано потужною рушійною силою для розвитку економіки на національному та регіональному рівнях і дієвим інструментом розв'язання низки ключових територіально-економічних завдань у рамках регіонального розвитку.

Для України, зважаючи на проблематику економічної, культурної, соціальної, гуманітарної складових розвитку та з позицій стану природного середовища, є необхідність у використанні різних стратегій. Так, відповідно для кожного міста, в залежності від диверсифікованих факторів, є можливість обрання місцевими органами влади, найбільш придатної та ефективної для нього стратегії. Державна політика, у свою чергу, має забезпечити даний вибір та його ефективну реалізацію. Для розробки державної політики забезпечення безпеки урбанізованих територій, в контексті реалізації вище вказаних стратегій, ідентифіковано властивості кожної з них.

3.3 Стратегічне планування розвитку міста та аналіз міського простору

Динаміку розвитку сучасного міста характеризують здебільшого зростаючі територіальні потреби та збільшення займаних містом територій, розвиток промисловості, транспортних магістралей, сфери обслуговування, швидке зростання частки населення.

Життєдіяльність кожної людини, соціальних груп і людського співтовариства має протікати у комфортному штучному середовищі, яке вони формують. Якість життя багато в чому визначається характеристиками архітектурно-містобудівної інфраструктури міського середовища. Пошуки шляхів її вдосконалення становлять ядро теоретичних розробок в архітектурі та містобудуванні. Спираючись на актуальний ідейний напрям у культурі - гуманізм, що стверджує як найвищу цінність людину з усіма її потребами, процес гуманізації міського середовища спрямований на досягнення максимального комфорту життєдіяльності в усіх її сферах [15 с. 47].

Містобудування (містобудівна діяльність) згідно визначення, поданого в Законі України «Про основи містобудування» –це цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого саморядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань грома-дян по створенню та підтриманню повноцінного життєвого середовища, яка включає прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову та інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктур [72].

Стратегічне планування розвитку міста — це систематичний процес ухвалення рішень, що сфокусований на потребах громади та має на меті вирішення найбільш актуальних локальних проблем, оптимальне використання конкурентних переваг з урахуванням розумного розподілу наявних ре-

сурсів (часу, коштів, експертного потенціалу, матеріальних благ). Таке планування передбачає покращення рівня добробуту населення та підвищення темпів розвитку конкретного населеного пункту чи регіону. Стратегічне планування сприяє подоланню фрагментарності та диспропорційності економічного, соціального й екологічного розвитку територій, а також посиленню довіри в системі відносин «влада — бізнес — громадянське суспільство». Це стосується не так майбутніх рішень, як майбутнього впливу та наслідків сьогоднішніх рішень.

Без загального розуміння, як має розвиватися місто, коли немає глобальної стратегії розвитку, дуже важко реалізовувати великі значущі проєкти. Тільки стратегія дає змогу відповісти на запитання: якими ресурсами володіє місто, у чому його ідентичність, у якому напрямку розвитку потрібно робити акцент.

Планування розвитку міст не є кардинально новим явищем для України. Проте раніше цей процес передбачав здебільшого формування плану на рік, з вузьким фокусом, на обмеженій території, часто з урахуванням лише поточних невідкладних заходів без послідовних дій на майбутнє.

Починаючи з 1998 року в Україні завдяки суттєвому внеску програм технічної допомоги іноземних урядів і міжнародних організацій (Канади, США, країн ЄС, ПРООН і Ради Європи) було реалізовано низку проектів щодо сприяння саме стратегічному плануванню розвитку міст. Це обумовило активну цікавість із боку територіальних громад і їх участь у процесі стратегічного планування, розуміння причетності широкого кола осіб та інституцій до вирішення суспільних проблем, спільного пошуку необхідних ресурсів задля підвищення добробуту. Водночас у регіональному розвитку стала домінувати орієнтація на децентралізацію влади та партнерство між різними її рівнями й гілками.

Ці зміни — які відповідають найкращим європейським і світовим практикам — було закріплено в нормативно-правових актах і стратегічних планувальних документах: насамперед ідеться про базовий Закон України «Про

засади державної регіональної політики» 2015 рок, і Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року 2014 рок [73].

Аналіз міського простору – це перший етап для формування системного розуміння та створення більш комфортного сучасного міста. Комплексний аналіз міського простору дає змогу вирішити конкретну проблему або реорганізувати міську структуру для її вирішень. Тому саме пошук ефективних якісних та кількісних моделей аналізу міського середовища є актуальною задачею сьогодення. Для повного дослідження цього питання з'являються нові методології та підходи до аналізуміської території.

Сталий розвиток міст з архітектурно-містобудівною інфраструктурою необхідно розглядати в системі «місто - агломерація - природне середовище». Тільки в цій системі можна сформувати гуманне середовище життєдіяльності. У цій системі міська агломерація має унікальні властивості:

- здатність ділитися на підсистеми (інфраструктурність);
- входити в системи вищого порядку (ієрархічність);
- наявністю прямих і зворотних зв'язків із містом;
- безперервність розвитку та видозміни структури;
- структурність, тобто наявність певної організації у взаємозв'язку з містом [15 с. 139].

Територія потребує оцінки її стану, не лише коли потрібні суттєві зміни в просторі для містобудівних потреб. Комплексний аналіз території повинен проводитись з прийнятою періодичністю, бо місто – це динамічна система, яка змінює міське середовище кожен день.

Об'єктом оцінки в містобудівному плануванні є територія з її природними умовами, ресурси і безпосередньо простір, створений цією територією. Критеріями оцінки можуть слугувати містобудівні, інфраструктурні, економічні, екологічні та соціально-культурні показники. У містобудівному плануванні оцінювання міського простору відбувається виходячи з вирішення поставленого завдання. Відповідно до цього існує кілька видів оцінювання території, такі як:

- оцінка за природними ресурсами (передбачає окрему та зведену оцінку компонентів природного середовища по різним видам господарської діяльності);

- оцінка для цілей будівництва (передбачає оцінку кліматичних та природньо-інженерних умов будівництва);

- оцінка санітарно-гігієнічних умов території (проводиться відповідно до вимог охорони природи та санітарно-гігієнічних нормативів);

- комплексна оцінка території (оцінюються усі території з урахуванням усіх містобудівних факторів). Вибір оптимального вектору сталого розвитку територій міста та оцінити стан міського простору можливо лише після комплексної оцінки території за системою показників. Показниками оцінки території міста є:

- економічні: оцінка показників ринку житлової нерухомості, інвестиційного потенціалу та ділової активності міста;

- екологічні: оцінка стану атмосферного повітря, грунтового покриву та біологічного і ландшафтного різноманіття;

- соціально-культурні: оцінка доступності об'єктів соціально-культурного обслуговування населення, естетичного сприйняття та історичної цінності території;

- містобудівні: оцінка рівня благоустрою території, фізичного зносу житлових будинків та оцінка інженерно-геологічних умов;

- інфраструктурні: оцінка рівня розвитку інженерної та транспортної інфраструктури міста, оцінка стану та наявності об'єктів соціальної ін фраструктури [74].

Комплексний аналіз міського середовища повинен відбуватись відповідно до морфології міста, тобто вивчення міста через його сприйняття мешканцями. На початку, необхідно розглянути місто як взаємодію його мешканців з фізичним простором. Саме мешканці цього міста визначають міський простір та його функцію. Це слугує основним показником для подальшого аналізу та виявлення необхідних характеристик щодо простору.

Послідовність та вид робіт для комплексної оцінки території визначається відповідно до завдання та потреб встановлених для цього виду території. Узагальнена послідовність оцінки території населеного пункту, можливо виділити ті, які відображаються в таблиці 3. 4.

Таблиця 3.4 - Послідовність оцінки території населеного пункту

Найменування етапу	Вид робіт
1	2
Вид робіт	Збір інформації, економіко-географічний прогноз, вид території, існуючі функціонально-планувальна структура, види використання та цільове призначення території.
I етап	Визначення об'єктів та суб'єктів оцінки; структуризація результатів аналізу природних умов та ресурсів району, інженерної інфраструктури та господарської діяльності населення.
II етап	Визначення факторів, елементів та їх функцій, які оцінюються
III етап	Встановлення нормативних та природніх показників факторів, які оцінюються
IV етап	Проводиться пофакторна оцінка території, відповідно до нормативних та природніх показників для території.
V етап	Комплексна оцінка території.
VI етап	Визначення перспектив розвитку або рішення виявлених проблем території, яка оцінюється.
VII етап – Результат	Проєктний план, функціональне зонування та перспективна планувальна структура території.

На підготовчому етапі необхідно виконати збір інформації про територію. Головними елементами цього підготовчого аналізу є:

- Характеристика населеного пункту та його місце знаходження в структурі регіону;

- Переважний вид діяльності міста (туристичний, промисловий та інші);

- Розвиненість транспортної мережі у місті або на певній території;

- Наявність або відсутність об’єктів промисловості та виробництва;

- Наявність або відсутність місць тяжіння населення;

- Розвиненість інфраструктури, а саме щодо доступності об'єктів соціально-культурного обслуговування населення;

- Стан навколишнього середовища міста, в контексті екології та впливу на мешканців, необхідно розглянути місто як екосистему та оцінювати міське середовище за сукупністю санітарно-гігієнічних та екологічних вимог.

Актуальним стає застосування феноменологічної концепції проектування, коли середовище набуває властивостей залежно від людини. А отже, архітектура виділяє людині нову роль - повноправного учасника в динамічній структурі вдосконалення формування міського середовища.

Реструктуризацію міського середовища необхідно насамперед здійснювати в аспекті його гуманізації. Гуманізм - стверджує цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток, прояв своїх здібностей і створення середовища відповідно до її потреб. При цьому гуманізм не уявляє людину такою, що стоїть над природою, не обожнює її, навпаки, гуманістична життєва позиція передбачає особливу відповідальність перед людством та етичні наслідки людських рішень [15 с. 57].

Рисунок. 3.2 - Піраміда ієархії Маслоу

Аналіз міського простору може характеризуватися як кількісними, так і якісними показниками. Але ця оцінка має формуватися в контексті побажань певних суспільних груп чи спільноти для якої розглядається цей простір. Тому аналіз середовища міста з виявленими для нього показниками якості можуть суттєво відрізнятися від аналізу міського простору в іншому місті. Також необхідно розглядати міський простір як простір для реалізації всіх рівнів людських потреб відповідно до ієрархії Маслоу, відображеної на рисунку нижче (рис3.2).

Аналізуючи піраміду ієархії потреб людини, визначаються основні параметри середовища, які відображені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 - Основні параметри середовища відповідно до потреб людини

Просторові параметри середовища	**Якісно-середовищні параметри**	**Якісно-модальні параметри**
1	2	3
Відповідають інстинктивному сприйняттю та включають в себе такі поняття, як: захищеність, стійкість, векторність, орієнтирність, причетність і спільність	Відповідають ментальному сприйняттю простору: зручність; благоустрій; акценти, арт-об’єкти	Відповідають візуальному сприйняттю: колір, звук, світло, тактильне відчуття і температурні коливання

На думку дослідника міського простору та його аналізу, а саме Габреля М.М., ефективним аналізом та оцінювання якості змін міського середовища є модель п'ятивимірного простору «ПРОГРЕСС» - «людина-функція-умови-геометрія-час», на базі якого сформовано матрицю основних характеристик міського простору. Взаємодія цих характеристик дає нові множини похідних показників. Із множини цих показників виведено основні дев'ять індикаторів, які узагальнено характеризують якість міського простору та його зміни. Приклад показників показано в таблиці 3.6. Взаємодія цих показників породжує нові похідні показники або окремі взаємодії [75].

Усі ці показники та параметри впливають на сприйняття простору в цілому. Тому комплексний аналіз міського простору має багато критеріїв, показників та параметрів, які мають різні значення для різних територій для розроблення чіткого та повного аналізу оцінки територій міста.

Таблиця 3.6 - Подвійні взаємодії вимірів у містобудівному просторі (Габрель М.М.)

Вимір	Людина L	Функція F	Умова U	Геометрія G	Час T
1	2	3	4	5	6
Людина L	Кількість жителів міста Якісний склад Використання людського потенціалу	Економічна діяльність Якість трудових ресурсів Рівень обслуговування населення	Рівень життя Екологічна безпека Криміногенна безпека	Щільність населення територіальна структура Територіальні конфлікти	Динаміка чисельності населення Вікова структура населення Часові пріоритети
Функція F	Функціональна достатність Зайнятість населення Трудомісткість функцій	Структура економіки Ефективність функцій Рівень технологій	Конкурентоспроможність Ресурсне забезпечення функцій Утилізація	Функціональна структура територій Виробничі площі Ступінь освоєння земель	Продуктивність функцій Динаміка функцій Функціональний розвиток
Умова U	Рівень забезпечення житлом Рівень якості умов Рівень безпеки	Інвестиційний потенціал Ресурсна залежність Техногенні впливи на довкілля	Ресурсний потенціал, Якість ресурсів рівень використання ресурсів	Заповідні території Рекреаційні зони Забруднені території рівень озеленення території	Динаміка умов Інтенсивність споживання і відновлення природних ресурсів
Геометрія G	Площі земель під забудову: житлову, громадську, виробничу	Функціональна структура території Забезпеченість площами Рівень транспортного сполучення	Протяжність кордонів Території особливого режиму	Площа території розташування міста. Показник компактності міста Рівень використання території	Динаміка територіальних змін Тривалість транспортних сполучень Динаміка розвитку транспортної мережі
Час T	Приріст і міграція населення Рівень стратегій розвитку міста	Актуальність функцій Сезонність функцій	Стабільність умов	Територіальна стабільність	Вік міста Історичний потенціал міста Динаміка і перспективи розвитку міста

У зарубіжній практиці планування міського середовища вже давно застосовується аналіз територій міста відповідно до комплексних показників

цього середовища. Повного аналізу та опрацювання результатів прийняття рішень щодо перспектив розвитку даної території не є проблемою. Усі рішення щодо нової організації території та забудови в місті ухвалюються громадою. На основі цих даних, створюються нові методи проектування середовища міста. Приміром, у деяких містах США орієнтуються не тільки на призначення використовуваної територій, а й на форму забудови та архітектурно-композиційну структуру середовища відповідно до потреб цього простору. Якщо простір розглядають тільки для малоповерхової зони, то встановлюють нормативні показники щодо поверховості, наявності паркану, кольору фасаду будівель і відступ від лінії забудови. Простір загального користування в такій забудові має вигляд озелененого тротуару, який має бути підсвічений. Якщо територію розглядають як зону громадської забудови з комерційним використанням, то з'являються нормативні показники за формою забудови вулиці: поверховість і висота будівлі, вигляд фасаду відповідно до забудови, що вже склалася, і багато інших показників. Тобто виокремлюють зони (розрізи вулиць певних функціональних зон) і встановлюють пріоритетні показники щодо проєктування цієї зони. З огляду на аналіз міського простору та побажань мешканців, виконується проєктне кодування територій відповідно до потреб простору та виявлених проблем у ньому [76].

В Україні містобудівний процес - процес планомірного розвитку міста, який перетворився на освоєння під забудову окремих майданчиків. Надмірне переущільнення найбільш привабливих для інвестицій історичних центрів міст призводить до неминучої втрати цієї самої привабливості для потенційних споживачів через зниження екологічних, естетичних, культурологічних якостей середовища, скорочення площ зелених насаджень, ускладнення пересування транспортних засобів, умов паркування тощо. Відповідно, зниження прибутковості від створюваної нерухомості, про що свідчать численні приклади у нас.

В Україні міське середовище потребує створення просторів, що задовольняють потреби різних категорій населення. Утворення об'єктів із новою

функцією у вигляді різноманітних ділових і рекреаційних комплексів, розважально-оздоровчих комплексів на територіях нефункціонуючих промислових підприємств дасть змогу зробити більш гуманною архітектурно-містобудівну інфраструктуру міського середовища. Включення великих промислових зон із нефункціонуючими підприємствами в міську структуру з новими функціями, наприклад із житловою, дасть змогу розв'язати низку соціальних проблем.

Міста постіндустріального періоду розвитку постійно відчувають гостру необхідність підтримання та максимального збільшення природної складової на всіх рівнях міського середовища, в усіх видах його архітектурно-містобудівної інфраструктури.

Однією з ефективних можливостей гуманізації нефункціонуючих промислових об'єктів є створення альтернативних міських просторів з урахуванням наявної містобудівної інфраструктури міста. Це зумовлено тим, що частина промислових комплексів перестали виконувати пряме завдання, а в низці випадків взагалі виявляються зупиненими.

До числа основних передумов гуманізації промислових територій належить:

- низькі еколого-естетичні показники промислових територій, що створюють у міському середовищі зони негативного психологічного впливу на людину;

- необхідність адаптації промислових територій до наявних в Україні соціально-економічних і містобудівних умов зі збереженням виробничої функції або її рефункціоналізацією;

- доцільність проведення заходів з оздоровлення ландшафту промислових територій за допомогою «конверсії» та екореставрації для створення альтернативних міських просторів.

Системно-екологічний підхід у розв'язанні містобудівних завдань передбачає розгляд різних об'єктів містобудівної діяльності як елементів середовища проживання людини. Системний підхід до вдосконалення формування міського середовища спрямований на збереження історичної основи, розвиток

і збагачення його естетичного потенціалу, оптимальне розв'язання сучасних проблем середовища життєдіяльності.

Для поліпшення формування архітектурної та міської інфраструктури в найбільших містах України повинні бути визначені вимоги:

- Соціальні вимоги - це вимоги до архітектурного середовища з погляду його відповідності суспільним потребам і цінностям;

- Екологічні вимоги окреслюють весь комплекс взаємодії штучного і природного середовища. Ця група вимог виявляє формування комфортного середовища для життєдіяльності людини, а також турботу суспільства про охорону навколишнього середовища і дбайливе використання природних ресурсів;

- Ергономічні вимоги забезпечують відповідності архітектурного середовища антропометричним, фізіологічним, психологічним, психофізіологічним, соціально-психологічним і гігієнічним особливостям людини;

- Функціональні вимоги - це вимоги, зумовлені параметрами соціально-економічних процесів, які розгортаються в матеріально-просторовому оточенні людини;

- Естетичні вимоги встановлюють відповідність формальних характеристик архітектурного середовища композиційно-художнім принципам, виробленим у процесі формування художньої культури суспільства;

- Конструктивно-технологічні вимоги - це вимоги до раціонального використання матеріальних засобів забезпечення міцності, стійкості, довговічності елементів архітектурно-містобудівної інфраструктури, пристосованості до умов експлуатації у протистоянні кліматичним, електромагнітним, механічним та іншим негативним впливам;

- Економічні вимоги характеризують ефективність матеріальних витрат на організацію та експлуатацію елементів архітектурно-містобудівної інфраструктури, її оновлення та розвиток [15 с. 57].

Архітектурно-містобудівна інфраструктура має типологічну характеристику з урахуванням функціонального призначення, зумовлену різноманітними процесами життєдіяльності в міському середовищі.

Для цілей гуманізації міського середовища необхідно розглянути основні напрями вдосконалення формування:

- транспортно-пішохідної інфраструктури;
- інфраструктури міського центру;
- інфраструктури житлового середовища;
- інфраструктури промислового середовища;
- інфраструктури ландшафтно-рекреаційних об'єктів.

У найбільших містах України всі типи архітектурно-містобудівної інфраструктури характеризує система відкритих архітектурних просторів із певним предметно-просторовим наповненням.

Удосконалення формування архітектурно-містобудівної інфраструктури з метою гуманізації середовища життєдіяльності необхідно здійснювати в системі її відкритих архітектурних просторів із сукупністю їх інтеграції з урахуванням цілої низки вимог.

Ноосферна концепція формування та реновації відкритих архітектурних просторів з метою гуманізації предметно-просторового середовища міста має насамперед забезпечити органічний зв'язок у системі «місто - людина - природне середовище». З урахуванням принципів феноменологічної та ноосферної концепції необхідно забезпечити формування комфортного предметно-просторового середовища міста. Комфорт міського середовища як показник засобу його гуманізації визначається сукупністю кількох характеристик міського середовища з урахуванням просторових потреб людини.

З метою досягнення інтегрованих показників комфорту в системі відкритих архітектурних просторів міста в узагальненому вигляді необхідно забезпечити їх реновацію з урахуванням фізичних, утилітарних, а також психологічних і духовно-естетичних потреб людини.

Реновація відкритих архітектурних просторів з урахуванням фізичних, утилітарних потреб має передбачати:

- формування екологічно комфортного середовища (інсоляція, аерація, шум тощо);

- збільшення площі озеленених територій;

- створення предметно-просторового середовища з чіткою орієнтацією в просторі;

- забезпечення ізоляції транспортного руху від пішохідного, максимальне використання з цією метою підземного простору і включення розміщення парковок;

- створення необхідної кількості пішохідних вулиць і зон із наявністю місць для прогулянок і відпочинку;

- забезпечення доступності питної води, об'єктів харчування та громадських туалетів.

Реновація відкритих архітектурних просторів з урахуванням психологічних і духовно-естетичних потреб має передбачати:

- цілісність та індивідуальність художнього образу всіх відкритих просторів; їх інновацію відповідно до функціонального призначення;

- збереження об'єктів історико-культурної спадщини, відтворення "духу місця";

- забезпечення естетичної привабливості, зумовлену композиційними характеристиками середовища (масштаб, колір, текстура поверхонь тощо);

- забезпечення безпеки та впізнаваність середовища (наявність домінант, акцентів тощо);

- створення необхідної кількості громадських просторів із передбачуваним ступенем замкнутості;

- максимальне включення в структуру відкритих просторів природних засобів ландшафтного дизайну.

Для цілей гуманізації архітектурно-містобудівної інфраструктури найбільше значення має центр міста з системою відкритих архітектурних просторів, оскільки є найактивнішим урбанізованим ядром з високою відвідуваністю населення.

У найбільших містах України житлова інфраструктура є складною, багаторівневою системою, що займає значну територію міста. У серединній і периферійній зонах найбільших міст України, як правило, розміщуються житлові райони з мікрорайонуванням, збудовані в середині та наприкінці XX ст. Частково в цих зонах розміщується і садибна забудова. Їхня планувальна структура досить різноманітна.

Середовище більшості найбільших міст має низку естетичних проблем: порушення масштабності, невідповідність реальних метричних, візуально-естетичних властивостей вулиць і площ їхньому функціональному використанню, перенасиченість і не структурованість інформаційно-рекламних засобів, негативний світлоколірний колорит тощо. У багатьох містах невиразна архітектура, довгі безликі фасади корпусів і сірі бетонні паркани, що тягнуться вздовж міських магістралей, створюють напружене візуальне середовище і загалом чинять негативний вплив на людей, які ходять пішки і їдуть у громадському та особистому транспорті.

Основне завдання гуманізації цих житлових утворень - це поліпшення показників еколого-естетичних характеристик середовища та вдосконалення функціональної структури. Для сучасного етапу розвитку містобудування характерне повернення в житлове середовище не тільки різноманітних ділових, торговельних комплексів, а й виробничих підприємств.

Райони - спальні, які створювалися в минулому, вже нікого не влаштовують. Необхідна розробка спеціальної програми створення різноманітних об'єктів працевлаштування безпосередньо поруч із житлом. Це мають бути приватні, державні, муніципальні об'єкти. Усі об'єкти працевлаштування передбачити поруч із житлом дуже складно, але нівелювати цю проблему може транспортна доступність цих об'єктів.

у Європі останніми роками, фактично, отримала друге народження ідея будинку-комуни, тобто багатоквартирного будинку, в якому передбачено значну кількість громадських приміщень з різними функціями (спільні рекреаційні, спортивно-оздоровчі, господарсько-побутові приміщення для спільних свят, приміщення для дітей тощо). Такі простори не лише стимулюють суспільне життя та спілкування між мешканцями, а й допомагають у вирішенні цілої низки питань повсякденного життя. Наприклад, наявність спільних приміщень для дітей (ігрові кімнати) дають змогу створювати своєрідні «домашні» дитячі садочки та значно оптимізувати витрати родин за доглядом дітей у робочі дні.

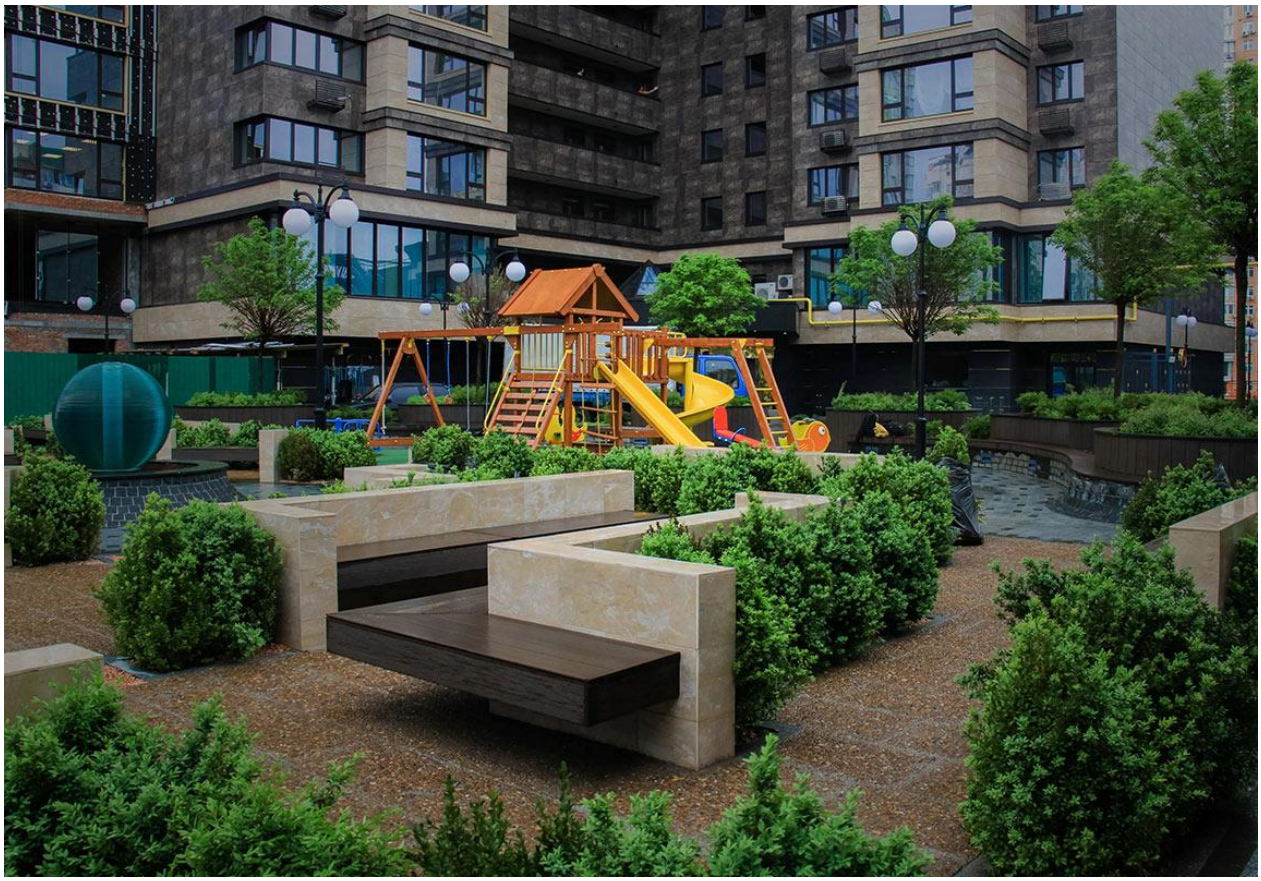

Рисунок. 3.3 – Благоустрій двору

Сучасні багатоповерхові будинки (рис. 3.3), в яких мешкає людина нині, мають необхідні дворики та міждворові простори і розвинену інженерну інфраструктуру, що забезпечує хороші побутові умови, які відповідають усім гігієнічним і санітарним нормам та вимогам, але не сприяють здоровому способу життя. Учені

встановили, що проживання в таких будинках сприяє появі численних захворювань (алергії, депресії тощо), погіршенню стану здоров'я через відірваність від природи, відсутності фізичної праці, загального погіршення екологічних умов.

Ландшафтна архітектура - це не про рослини, оформлення чи декорації. Це потужний інструмент формування фундаменту стратегічного розвитку міста. Європейські приклади розбудови якісного громадського простору показують, що це впливає і на розвиток соціальних зв'язків, і на економічне зростання міста, і на якість життя загалом. Тобто місто від цього отримує набагато більше, ніж просто оформлення простору.

З урахуванням екологічних характеристик архітектурно-ландшафтне середовище житлових комплексів повинно мати нетрадиційні новаторські рішення. Воно має бути насамперед органічно вписане в навколишнє міське середовище з максимальним підпорядкуванням усіх природних елементів середовища. У проєктних рішеннях використовувати рослинність, геопластику, водні пристрої. Доцільно застосовувати шумо-газозахисні озеленення.

Природоорієнтовані рішення, що використовують природні властивості екосистем, з'являються в багатьох містах світу. Вони можуть обмежити вплив кліматичних змін, поліпшити біорізноманіття та підвищити якість довкілля, водночас сприяючи економічній діяльності та соціальному благополуччю. Прикладами природоорієнтованих рішень є зелені дахи та міські парки, що обмежують тепловий стрес, міські лагуни, що зберігають воду та проникні поверхні, рослинність і дощові сади, що використовуються для перехоплення зливової води [77].

3.4 Тренди провідних українських та світових проєктних організацій

Кожна етнічна група має унікальні характеристики, поведінку в повсякденному житті і в історії. Культурний кодекс кожного народу має деякі константи, які впливають на нього завжди: територія і клімат, соціальне життя і соціальна свідомість, тип національного мислення і поведінки. І є змінні - це

фактори, які теж важливі, які теж мають значний вплив, але вони змінюються з часом: філософія, література, естетика, мистецтво і так далі.

Тенденція, яка тільки зароджується в Україні, - працювати з цілісним середовищем. Нині більшість правил, яких дотримувалися в недавньому минулому, не актуальні, бо змінилися матеріали і технології. Кожен архітектурний об'єкт має бути частиною міського середовища. На жаль, мало хто замислювався над цим, внаслідок чого відмінною рисою міського середовища великих міст України стали дискомфорт, неструктуровані елементи і функціональні зони. Життя в місті іноді схоже на боротьбу за виживання. Деякі райони в принципі не пристосовані для перебування пішоходів, іноді відсутній обов'язковий атрибут комфортного міського середовища - тротуари. Безумовно, місто має бути ініціатором розвитку цілісного середовища і в Україні.

У Європі містобудування спочатку відрізнялося від практики створення великих житлових районів на пострадянському просторі. У європейських містах існували муніципальні робочі місця. Пізніше він трансформувався в багатофункціональні комплекси, які зараз є актуальним трендом світової практики. Вони реалізують концепцію Live.Work.Play - життя, робота, грати.

У Києві 2017 р. з'явиться перший в Україні об'єкт, створений згідно з концепцією «Live. Shop. Work. Play». Архітектурна компанія Urban Experts & Leslie Jones завершила роботу над архітектурним проектом з редевелопменту заводських територій у центральній частині Києва (рис 3.4). Цей об'єкт є симбіозом житлових і офісних приміщень бізнес-класу та торговельного центру з великою рекреаційною зоною. Загальна площа об'єкта становить 100 тис. кв. м. Реалізація цього проекту дасть змогу Києву інтегруватися у світові архітектурні тенденції. Концепція «Live. Shop. Work. Play» - створити окремі райони з розвиненою інфраструктурою, що дозволяє забезпечити все необхідне для нормального життя людини.

В останні роки вирішальні фактори вибору житла серед українців змінилися. На купівельну активність впливає не тільки ціна квадратних метрів, але і якість будівельних матеріалів, інфраструктура, транспортна доступність, площа

навколо будинку, дитячі майданчики, парки, торгові центри. Функціональні рішення планування та додаткові послуги важливі для вирішення повсякденних проблем. Підвищений попит на багатофункціональні комплекси у форматі live-work-play.

Рисунок 3.4 – Житловий комплекс

Проєкт 2024 року мікрорайону «Respublika» (рис. 3.5) расположен в Голосеевском районе Киева является одним із найбільших не тільки в Україні, а й у Східній Європі. Фактично, йдеться про будівництво міні-містечка. Девелопер обіцяє побудувати на території мікрорайону школу, дитячий садок, медичний центр і низку інших об'єктів соціальної інфраструктури. У центрі кварталу знаходиться "Publik Centre" - упорядкований громадський простір і зона відпочинку. За американським зразком у ЖК організована «Академія спорту». Данный торгово-развлекательный центр считается одним самых инновационных и крупных в Восточной Европе [78].

Рисунок 3.5 - мікрорайон «Respublika», місто Києва

Комплекс «Valley» (рис. 3.6), площа якого становить 75 000 кв. метрів. Будівля складається з трьох веж заввишки 67, 81 і 100 метрів, у кожній з яких розташовані незвичайні консольні квартири. Крмплекс розрахований на 200 квартир, офіси, магазини та ресторани. Споруди зі скляним фасадом з одного боку та викладеним каменем з іншого нагадують скелі, між якими розташовувалося терасоване плато, що й дало проєкту назву - «Долина». Будівництво майже завершилося, зараз триває озеленення території.

Особливу роль у проєктуванні відіграв ландшафтний архітектор Піт Удолф. Архітектор мріяв, аби «Valley» став маніфестом екологічного міста. На території нової будівлі йому вдалося розмістити понад 13 500 рослин, включаючи чагарники та дерева (рис 3.7). Удолф розробив особливу систему підбору необхідних видів з урахуванням ключових факторів — впливу на них вітру, сонячного світла, температури та врахувавши складність подальшого догляду за ними. Біорізноманіття ландшафту досягається ще й коштом ящиків для птахів та кажанів, а також різними «готелями» для бджіл та комах. Догляд

Рисунок 3.6 - Житловий комплекс «Valley», місто Амстердам

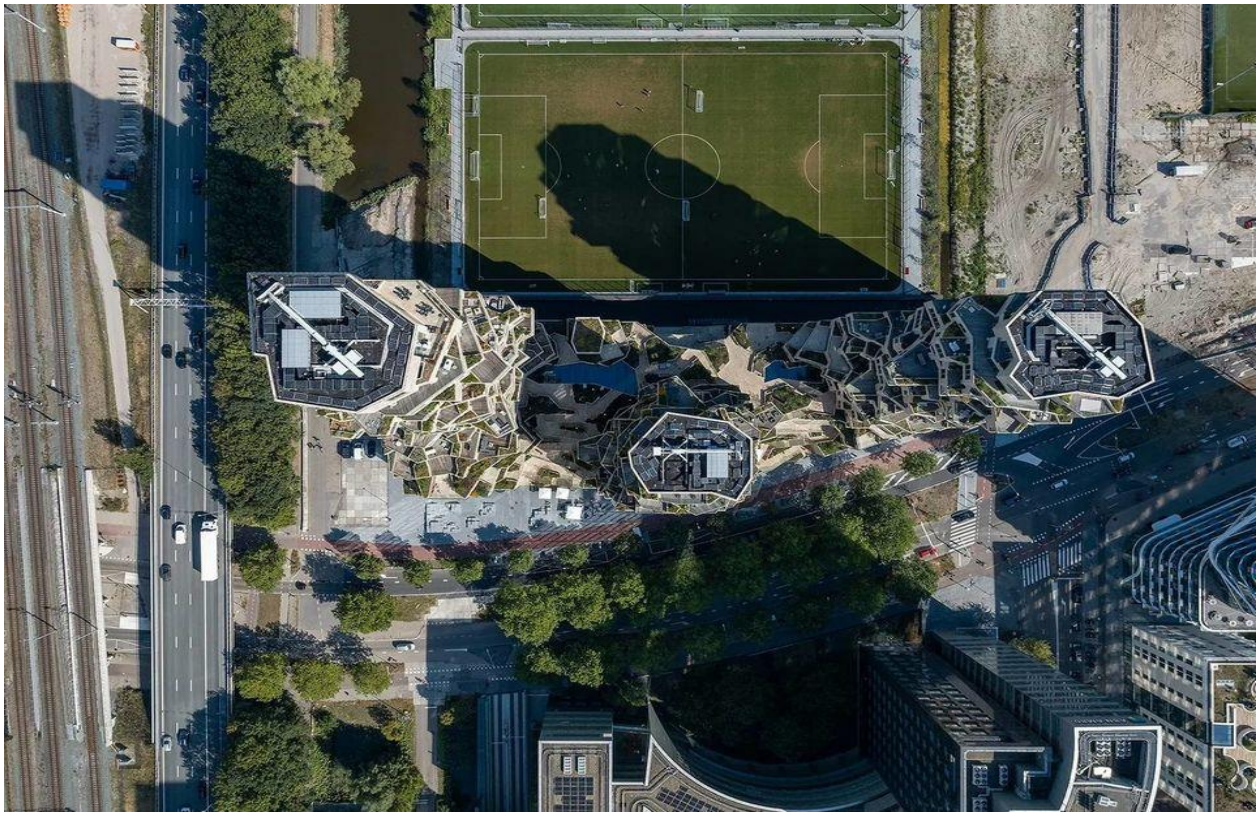

Рисунок 3.7 - Житловий комплекс «Valley», ландшафт

за деревами та рослинами на терасах здійснюється за допомогою автоматичної системи поливу та «фасадних садівників». У міру росту рослин хмарочос ставатиме дедалі зеленішим. Попри те, що будівля облицьована гладким дзеркальним склом, що вписує будинок у контекст ділового центру, зсередини Valley виглядає зовсім інакше. Складається враження, ніби скляний блок розсипався, оголивши скелясті грані, вкриті натуральним каменем та зеленню [79].

Теорія та практика міського планування та розвитку розвиваються та вдосконалюються з кожним десятиліттям. Об'єкти, створені на основі передових досягнень міського розвитку того часу, через кілька десятиліть втрачають свою функціональність, а дисгармонія нових споруд і старої забудови викликає бурхливі суперечки серед громадськості.

Основною причиною виникнення скляної архітектури є красиві види, що відкриваються через паркани, стирання граней між архітектурним внутрішнім простором і природою, естетичне задоволення від форм, ніби плаваючих у стані невагомості, і ряд нових естетичних можливостей формування, які зачаровують архітекторів.

Якщо глобально оцінити поточну тенденцію в напівпрозорій архітектурі сучасної Європи - це тенденція до підвищення екоефективності таких будівель, поліпшення їх енергетичної адаптації до навколишнього клімату, програмування оптимальних кліматичних умов в будівлях. При цьому до встановлення оптимального кліматичного режиму залучається підбір різних матеріалів, конструкцій, об'ємно-планувальних рішень та інженерного обладнання. Істотними факторами в оптимізації енергоефективності є орієнтація будівлі за сторонами світу, форма будівлі, використання спеціальних видів тепловідбивного і тіньового скла, використання в архітектурі будівлі сонцезахисних пристроїв та екранів, організація циркуляції повітря всередині будівлі і в шарах повітря, і, нарешті, інженерне обладнання, зокрема з використанням природної енергії - сонячних батарей, наземної енергії (теплових насосів), вітру і т.д.). Найвідоміший об'єкт архітектора Фостера: вежа «Свіс Ре» і ратуша в Лондоні (рис. 3.8).

Рисунок 3.8 - вежа «Свіс Ре» і ратуша в Лондоні

Вежа «Swis Re» - знаменитий огірок у центрі Лондона - розроблена з урахуванням цілого ряду енергетичних інновацій. Зовнішні 3-вуглецеві склопакети виготовлені з ламінованого скла. Темне скління так званих світлих колодязів складається з зовнішнього тонованого загартованого скла, до якого примикають внутрішні балкони. Завдяки використанню природної вентиляції знижуються витрати на кондиціонування повітря. Гранована зовнішня оболонка орнаментально відокремлює поглинаючі і відбиваючі сегменти скління, створює мальовничий малюнок фасаду будівлі. Подвійна оболонка, розділена спіральними повітряними каналами, інтерпретує енергетичний обмін тіла. У просторі між вікнами подвійного фасаду є сонцезахист перфорованих панелей. Вентильоване повітря циркулює всередині подвійного фасаду. Це зменшує витрати на охолодження та опалення.

Для реалізації оригінальних архітектурних концепцій необхідні відповідні технологічні можливості, застосування новітніх матеріалів. Вентильовані фасади, які стали традиційними, замінюють фасадне скління - класичне,

структурне, напівконструкційне, безкаркасне. Популярні в будівництві збірні конструкції, наприклад, самонесучі стінові панелі, з яких можна «збирати» будинки висотою до 25 поверхів. Сучасний вентильований фасад дозволяє створювати архітектурно виразні житлові та комерційні будівлі. Пам'ятний вентфасад привертає увагу, крім того, сучасні фасади дозволяють значно підвищити енергоефективність будівлі.

В екологічній офісній будівлі (мал. 3.9), побудованій у Вантаа (Фінляндія) у 2017 році, було використано сонячне облицювання Liberta, яке поєднує в собі облицювання вентильованого фасаду зі скляною поверхнею.

Рисунок 3.9 – Екологічна офісна будівля у місто Ванта 2017 рік

Якісне облицювання фасадів енергозберігаючими фасадними рішеннями або вентфасадами на сонячній основі знижує вартість опалення та кондиціонування об'єкта до -30%. Вентильований фасад має масу переваг, завдяки яким більшість будівельних робіт за краще використання вентильованих фасадів.

1) Проста установка і монтаж.

2) Різноманітне і дизайнерське оформлення, яке дозволяє прикрасити будь-який тип будівлі.

3) Невелика вага підсумкової конструкції.

4) Довгий термін служби пристосування, який досягає до 50 років.

5) За даними пристосуванням досить просто здійснювати догляд.

В Україні вентильовані фасади в основному затребувані в сегменті комерційної нерухомості, а також при будівництві престижних об'єктів багатоквартирних будинків.

Сучасні інноваційні 3D-технології і пристрої для їхнього застосування у XXI ст. розвиваються динамічно та охоплюють усе більше аспектів у галузі архітектури при створенні будівель та споруд різноманітного призначення. В останні роки у різних частинах світу значну увагу приділено такому різновиду 3D-технологій, як видрук реальних архітектурних споруд на принтерах, в яких використовується метод поетапного створення по цифровій тривимірній моделі, що заздалегідь запроєктована для відповідного об’єкту архітектури.

Таблиця 3.7 - Об’єкти архітектури, реалізовані у світі за методами 3D-друку

№ з/п	Назва, країна та фірма будівництва об’єкту архітектури	Коротка характеристика об’єкту архітектури.	Візуалізації надрукованих на 3D-принтерах будівель та споруд
1	2	3	4
1	Pod Skyscraper (житлова будівля), м.Токіо (Японія). Розробник-архітектор Хасіф Рафій.	Багатоповерховий житловий комплекс із 3D-принтером, який розташований на верхньому поверсі хмарочосу.	
2	Комплекс котеджних будинків масового будівництва у містах Латинської Америки (Бразилія, Колумбія, Болівія), дизайн-студія Fuseproject. Архітектор Ів Бехар.	Одноповерхові однородинні будинки для бюджетного заселення.	
3	Gaia (будівля з екологічно чистих матеріалів), м. Масса-Ломбарда (Італія), 3D-принтер марки Crane Wasp Автори – архітектурне бюро WASP.	Об’єкт архітектури, створений із відходів переробки рису (солома, рослинне лушпиння).	

1	2	3	4
4	Milestone (житлові будівлі для оренди), м. Ейндговен Нідерланди), Технлогічний університет Ейндговена Архітектурне бюро – Houben & Van Mierlo Architecten.	Будинки “вільної форми та текстури” для організації оренди одноповерхового житла.	
5	Skidmore (виставковий павільйон в ландшафті), м. Скидмор (США). Лабораторія Oak Ridge, архітектурна фірма Skidmore, Owings & Merrill (SOM).	Виставковий павільйон, виготовлений із полімерних матеріалів. Будівля працює за принципом пасивного дому.	
6	Житлова будівля, каркас та інтер’єр якої надрукований на 3D-принтері, м. Сучжоу (Китай), (компанія WinSun, Китай)	Особняк, що роздрукований одночасно з несучим каркасом будівлі, внутрішніми перегородками та влаштованими інженерними мережами.	
7	Офісна будівля, м.Дубаї (ОАЕ), Компанія Apis Cor (США).	Найбільша у світі будівля, створена за допомогою 3D-друку, що надрукована безпосередньо на будівельному майданчику	

Технологія друку на 3D-принтері (рис 3.10) архітектурних елементів і навіть цілих будинків поступово прийшла в Україну. Якщо в Китаї друковані будинки вже поставили на потік, то в Україні поки що на такий експеримент наважуються лише стартапи.

У світовій практиці успішно застосовуються останні розробки в бетонній галузі: склобетон, надувний бетон, бетон в рулонах, мікро і фібробетон. Деякі з цих новинок вже присутні на українському ринку. За рахунок додавання до бетону поліпропіленових, металевих, базальтових або скляних мікроволокон, суттєво збільшуються основні характеристики матеріалу. Можуть з'являтися нові властивості, наприклад, звукоізоляція та теплоізоляція, стійкість до

хімічно активних речовин на зразок лугів та кислот. Або підвищена стійкість до ультрафіолетового випромінювання [80].

Рисунок 3.10 – Архетектурні елементи на 3D-принтері

У світовій практиці успішно застосовуються останні розробки в бетонній галузі: склобетон, надувний бетон, бетон в рулонах, мікро і фібробетон. Деякі з цих новинок вже присутні на українському ринку. За рахунок додавання до бетону поліпропіленових, металевих, базальтових або скляних мікроволокон, суттєво збільшуються основні характеристики матеріалу. Можуть з'являтися нові властивості, наприклад, звукоізоляція та теплоізоляція, стійкість до хімічно активних речовин на зразок лугів та кислот. Або підвищена стійкість до ультрафіолетового випромінювання [80].

Технологія будівництва надувних бетонних будинків, винайдена в 60-х роках, відроджується успішно: її вдосконалений варіант використовується в масовому будівництві в різних країнах світу (рис 3.11). Фахівці Віденського технологічного інституту будують бетонні куполи за допомогою надувних подушок. Будівництво круглих бетонних конструкцій за традиційною технологією з

дерев'яними балками коштує досить дорого і займає багато часу. Новий метод знижує витрати більш ніж наполовину і будує купол всього за кілька годин. Технологія австрійських архітекторів заснована на технології їхнього італійського колеги Данте Біні, який був створений десятки років тому. Тоді з технічних та інших причин вона не поширилася. Перший будинок - Binishell, використовуючи надувний бетон, був побудований в 60-х роках минулого століття в Італії. Його назва дала назву цілій технології будівництва. Донині будинок Бінішелл неушкоджений, хоча й зазнав багатьох землетрусів: будинок стоїть у районі вулкана. Всього в 23 країнах світу з надувного бетону побудовано понад 1600 «бінішеллів», всі вони надзвичайно міцні і довговічні. Така форма даху не тільки дуже міцна і красива - вона може працювати як пасивне джерело тепла. Крім того, дах відмінно зберігає нормальний мікроклімат в кожному інтер'єрі будівлі. Таким чином можна створювати архітектурні об'єкти хитромудрих форм висотою до 40 метрів.

Рисунок 3.11 –Будинок із надувного бетону

Ноу-хау відродив син архітектора - Ніколо Біні. Він переконаний, що оскільки Binishell надзвичайно стійкі навіть до найсерйозніших стихійних лих, ця технологія, ймовірно, буде широко використовуватися при будівництві постійного та доступного житла для людей, переміщених внаслідок стихійних лих, техногенних та природних катастроф, а також біженців. Крім того, надувний бетон ідеально підходить для будівництва сучасних військових баз, навчальних корпусів, спортивних арен та інших подібних об'єктів.

Фібробетон - це інноваційний будівельний композитний матеріал, який тільки недавно використовувався як в приватному, так і в промисловому будівництві. Це цементно-піщаний розчин з армуючими мікрочастинками в складі під назвою фібробласт або волокно. Фібробетон більш міцний і довговічний матеріал, що менше осідає і не розшаровується. Має підвищений опір на згинання та розтягнення. Більш стійкий до механічних пошкоджень, перепадів температур близько 30%, підвищення водостійкості, морозостійкості та впливу інших зовнішніх факторів. Фасада стеклофибробетоном (рис 3.12).

Рисунок 3.12 – Панелі із склофібробетоном

Система «розумний дім» користується популярністю вже давно, оскільки функціональність технології розширюється. Основне призначення такої системи - не просто спростити життя і позбутися рутини мешканців квартири, а зробити житло максимально безпечним і економічним. Економічна ефективність стимулює впровадження енергоефективних технологій та відновлюваних джерел енергії. На сьогоднішній день існує безліч рішень систем «розумний будинок», готові складні системи мають свої переваги, але завдяки високій вартості їх може використовувати далеко не кожен. Застосування варіюється від управління освітленням до системи безпеки, зрошення та контролю вентиляції. Все обмежується тільки фантазією. Важливим критерієм є економіка. Тому що прилади не працюють без необхідності, і ми не повинні пам'ятати за включені світло в гаражі або прибудові.

Рисунок 3.13 – Дитячий садок «LeapKids»

Найпростішу мережу для розумного будинку можна побудувати, протягнувши лише один кабель через всі пристрої, які необхідно експлуатувати та обслуговувати. Вся система інтегрована в локальну мережу, управління і управління всіма системами може здійснюватися з будь-якого комп'ютера, смартфона, планшета, а також віддалено, через Інтернет. Ви завжди будете знати все і зможете керувати всіма системами.

Геліосистеми (сонячні родимки) на дахах нікого не дивують, більш масштабних проектів з використанням відновлюваної енергії ще мало, але вони є. У 2017 році в Києві (рис 3.13) відкрився інноваційний дитячий садок «LeapKids», в будівництві якого використані новітні енергозберігаючі рішення: опалення приміщень і гаряча вода, що забезпечується геотермальними тепловими насосами і сонячними батареями, В саду діє система пасивного охолодження «холодних стель», всі системи управляються спеціалізованою системою диспетчеризації садової будівлі.

Геліосистеми – це сучасні високотехнологічні комплекси, які завдяки поглинанню енергії сонця трансформують тепло для використання його у побуті та промисловості, зокрема, для нагріву води, теплопостачання, гарячого водопостачання, опалення тощо. Також такі системи можна використовувати для забезпечення потреб харчової та хімічної промисловості. Сонячні геліосистеми можуть стати альтернативою бойлерам для бюджетних установ та багатоповерхівок, санаторіїв та готелів, ресторанів та кафе, а також використовуватися у теплих підлогах.

Початкова школа в місті Сунбю стане першою в Данії, що відповідає екостандарту «Північний лебідь» (рис 3.14), завдяки енергоефективності та використанню екологічних матеріалів. Споруда плавно переходить у навколишній ландшафт. Внутрішнє планування гнучке — кімнати та зони можна об’єднувати, відділяти та реорганізувати за потреби [79].

Рисунок 3.14 – школа Сунбю, Данія. Архітектори: Henning, Larsen, Architects

У сфері архітектури часто з’являються терміни «зелена (green/eco) архітектура» та «стала (sustainable) архітектура». Принципи сталої архітектури (сталого розвитку) давно розвинулися у світі. Система LEED почала розроблятися в США як стандарт енергоефективності та екологічності проектів і будівель. Отримання такого сертифіката означає, що «зелені» стандарти відповідають найвищим вимогам (рис 3.15). Все більше громадських будівель і глобальних корпоративних штаб-квартир будуються з використанням так званих зелених будівельних технологій.

Природоорієнтовані рішення надають багато переваг у вирішенні низки проблем, пов’язаних зі сталим розвитком міст. Зокрема, вони допомагають обмежити вплив кліматичних змін, покращити біорізноманіття та підвищити якість навколишнього середовища, одночасно сприяючи економічній діяльності та соціальному добробуту [77].

Сталий розвиток — це комплекс заходів, спрямованих на те, щоб задовольнити сьогоднішні потреби людини, але зберегти довкілля та ресурси. Тобто зробити так, щоб і зараз, і через десятиліття люди могли отримувати те, що для них потрібне і важливе.

Концепція «сталого розвитку» з’явилася у 1980-х. У 1983 році ООН вперше скликала Всесвітню комісію з навколишнього середовища та розвитку для обговорення екопроблем на глобальному рівні — і досі ця тема залишається гострою.

У сучасних звітах дедалі частіше звучить тривожний дедлайн — 2030 рік. Дослідження говорять про те, що якщо за 10 років не з’явиться радикальних кроків для переходу на альтернативні джерела енергії та позбавлення зростання обсягу CO_2 в атмосфері, наслідки кліматичного колапсу стануть незворотними.

На довкілля впливає багато чинників: від активного промислового виробництва та перевантаженої транспортної системи — до вирубування лісів та забруднення морів. За будівельним сектором — 40% забруднення повітря та питної води, змін клімату та обсягу сміття на звалищах. І, звичайно, заплющувати на це очі неможливо.

Рисунок 3.15 – «Зеленій офис»

Тому в архітектурній сфері з’являються суворі норми та сертифікації. Перший стандарт — The Leadership in Energy & Environmental Design (LEED) — розробили ще 1993 року. За ним з’явилося багато нових стандартів сертифікації: британський BREEAM, американський WELL і Fitwel та інші. Архітектура (нехай і не дуже швидко) переходить на зелений тон.

На жаль, Україна досі перебуває на зовнішніх орбітах у цьому питанні. Однак внутрішній ринок тісно пов'язаний з європейським ринком, і ми не будемо позбавлені цієї тенденції. Зелена архітектура належить до створення гнучкої енергоефективної інфраструктури. Основна мета: мінімізувати вплив на довкілля та екосистему. Розробка зеленого дизайну вимагає великої уваги з погляду вибору матеріалів та їхньої функціональності, щоб не виснажувати ті природні ресурси, які є.

Рисунок 3. 16- Модульні будинки

Останнім часом змінилася свідомість суспільства: всі хочуть жити і працювати в екологічному середовищі, а мегаполіси прагнуть "озеленитись" і мінімально впливати на навколишнє середовище. "Зелена" архітектура - це

напрям у проєктуванні будівель, який прагне мінімізувати негативний вплив споруд.

Модульне будівництво - продовжують залишатися перспективним архітектурним трендом. Такий підхід економить час і гроші, знижуючи собівартість будівельних робіт на 15-20%. Побудувати будинок можна і за кілька місяців, адже на будмайданчик привозять уже готові блоки: 70-90%: залишається їх зібрати як конструктор ЛЕГО. Сучасні технології не тільки змінюють наше оточення, а й перетворюють традиційні підходи до будівництва.

Модульне будівництво стає справжньою революцією в індустрії створення приватних будинків малюнок (рис. 3.16)

Цей інноваційний підхід відкриває нові горизонти у швидкості, ефективності та дизайні. Модульне містечко (рис. 3.17) дає змогу в найкоротші терміни забезпечити людей необхідними житловими умовами. Його основою є готові конструктивні елементи: блок-контейнери. Їх перевозять на ділянку і збирають будівлю будь-якої поверховості, конфігурації. Проекти будівель можуть мати різну конфігурацію: розміщення модулів у ряд або один на одного. Серед незаперечних переваг таких будівель вигідна вартість, швидке виготовлення, простота монтажу, оперативність переміщення, можливість тривалого використання. Побудувати і встановити модульне містечко під ключ можна за кілька місяців.

Модульні містечка можна замовити як у вигляді модульних будівель на кшталт гуртожитку, що можуть мати спільний коридор і включають у себе житлові приміщення, санітарні блоки (туалети, душові кімнати), кухні, складські приміщення, побутові кімнати, а також у вигляді окремих блок-контейнерів різного призначення.

Головним плюсом будівництва мобільних блок-контейнерів є економія порівняно з капітальними будівлями. Цілі гуртожитки можна змонтувати для переселенців, людей, які втратили своє житло, студентів навчальних закладів [81].

Рисунок 3.17 - Модульний садок

Тенденція останніх років містобудування полягала в тому, щоб зробити доступними великі площі для громадських місць, прогулянок, активного відпочинку. Коротше кажучи, створити умови для спілкування індивіда. Це була відповідь на галопуючі розважальні технології через телебачення та Інтернет.

Одним з інтегрованих рішень стане більш широке застосування BIM -технології. І в цьому випадку ті компанії, які раніше інвестували в розвиток BIM, безумовно, будуть на чолі вище своїх конкурентів (рис. 3.18).

ОТРИМАННЯ ДОЗВІЛ НА БУДШВНИЦТВО BIM-технології у будівництві	
ЗАРАЗ не використовуються - низька якість виконання робіт - відсутність сучасних рішень в будівництві	**БУДЕ** викоористовуються + підвищення якості контролю робіт + можливість використання сучасних рішень

Рисунок 3.18 – Плюси та мінуси BIM-технології

BIM-технології – це новий підхід до управління цифровою інформацією, що застосовується у будівництві та містобудуванні та передбачає збір і комплексну обробку всієї архітектурно-конструкторської, технологічної, економічної та іншої інформації про об’єкт. Завдяки їх застосуванню можна віртуально відтворити об’єкт ще до початку його будівництва, відслідковувати процеси життєвого циклу будівельного об’єкту – від проектування до його зведення, експлуатації та демонтажу. Такий підхід дає змогу підвищити безпеку та надійність будівель і споруд, здійснювати оперативне керівництво процесами будівництва та контролю якості виконання будівельних робіт, суттєво зменшити ймовірність помилок у проектах, зменшити вартість будівництва та оптимізувати витрати на стадії експлуатації (рис. 3.19).

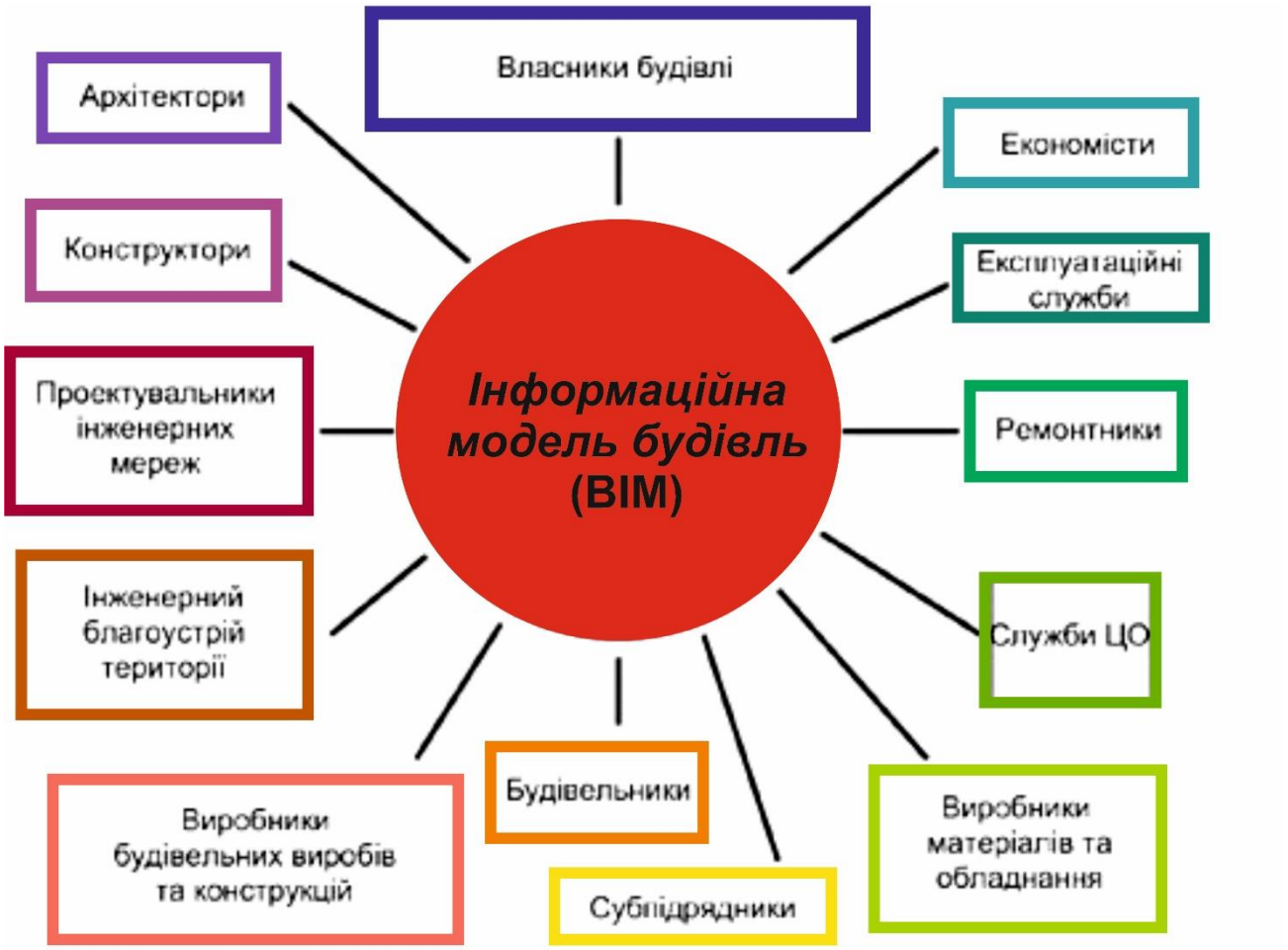

Рисунок 3.19 – Інформоційна модель будівництва BIM

BIM – це набір структурованих і неструктурованих інформаційних контейнерів (наборів даних) в рамках цілісної інформаційної системи, що містять у собі необхідні геометричні, фізичні, функціональні та інші характеристики об'єкта, які є джерелом для документації, що супроводжує життєвий цикл об’єкта (проєктна документація, кошториси, і т.ін.). Зміст будівельної інформаційної моделі є тотожним змісту проєктної документації, розширений додатковими даними. Найчастіше це файли (переважно, але не завжди у власних форматах, що містять власні специфічні дані), зі здатністю вивантаження інформації, з можливістю обміну або підключення у мережі іншими учасниками процесу з метою підвищення ефективності співпраці і взаємодії.

BIM-технології підвищать безпеку будівництва об’єктів, моделюватимуть і прогнозуватимуть потенційні впливи усіх вірогідних факторів на кожному етапі зведення будівлі. BIM-технології (Building Information Model) — це так зване інформаційне моделювання будівельного об’єкту. Інакше кажучи, це віртуальне будівництво об’єкта, яке можливо реалізувати ще задовго до його фактичного завершення. Насправді, такі технології є новітніми методиками конструювання будівель, та передбачають збір і комплексну обробку архітектурно-конструкторської, технологічної, економічної інформації про об’єкт у процесі його проектування. Так, враховуючи усі взаємозв’язки між компонентами цієї інформації, інженери та архітектори можуть розглядати будівлю комплексно – як єдиний об’єкт.

Більшість країн вже включилися до процесу переходу на BIM-технології. Це Великобританія, США, Нідерланди, Сінгапур, Казахстан, та інші країни. Україна також розпочала роботу щодо введення BIM-технологій.

Країни Євросоюзу почали впроваджувати BIM-технології ще у 2013 році. В Україні застосування BIM в проектуванні мало стати обов’язковим з 2019 року. Але всі захопилися передвиборчими кампаніями та ініціативу пустили набезрік.

Останні кілька років було багато розмов про впровадження стандартів BIM-проєктування, навіть на державному рівні, проте зараз це може стати

справді рятувальним кругом для всього ринку. Адже це не тільки більш точний кошторис або пошук і усунення колізій на стадії проєктування. Уся суть BIM (рис. 2.1) у тому, щоб усі учасники процесу діяли синхронно: проєктувальник, служба замовника, підрядники та служба експлуатації. Завдяки такій "спайці" істотно зменшиться кошторис, а також строки реалізації проєкту. Девелопер зуміє отримати максимальну оптимізацію, а отже, стати більш рентабельним. Не кажучи вже про те, що сама BIM-модель буде ефективним інструментом для служби експлуатації будівлі.

BIM є перевіреною технологією, яка вже здобула визнання в архітектурній спільноті. Це інтелектуальний 3D-процес, що значно підвищує ефективність проєкту на всіх етапах: від розробки до координації. BIM автоматизує процес внесення змін у проєкт, позбавляючи від необхідності коригувати численні 2D і 3D простори вручну [82].

За останні кілька років штучний інтелект (ШІ) стрімко набирає попит. Він стає одним з найпопулярніших процесів взаємодії людини. Штучний інтелект має все більший вплив на різні галузі. Він створює передові інструменти та методи для вирішення раніше нерозв'язаних проблем. Це в основному статистичний підхід, який може вивести архітектуру на наступний рівень. Це гарантує відповідність рішень вимогам і точності розрахунків. В результаті можна розробити ефективні рішення для майбутніх проектів, зменшивши навантаження на працівників галузі. ШІ не в змозі автоматизувати сприйнятливість і інтуїцію архітектора, тому що це інструмент, який використовується людьми. Однак, використовуючи розумного помічника, архітектори можуть бути звільнені від рутинних завдань. Це дозволить їм зосередитися на творчому процесі.

Сьогодні штучний інтелект нерозривно пов'язаний з Big Data (Великі дані). В останні роки її обсяг різко зріс. Вони надають більше можливостей для рішень на основі штучного інтелекту в різних галузях промисловості, виробництві та архітектурі. Набори даних сприяють ефективності та надають велику кількість інформації для галузі наукової архітектури. Програмне забезпечення

в цій галузі має складну структуру, використовує комплекс технологій, призначений для найскладніших математичних розрахунків та інших. Програма дозволяє автоматизувати рутинні архітектурні завдання, зменшити навантаження на працівників та зменшити ризик помилок, спричинених людиною.

Штучний інтелект для архітектури став необхідним інструментом у сучасному цифровому світі. Програмне забезпечення з AI дозволяє аналізувати, прогнозувати, моделювати, обчислювати і тестувати введені рішення. Рішення цифрової архітектури дозволяють архітекторам не тільки розвивати своє бачення, але і редагувати, видаляти і вносити корективи в робочий процес. Вони забезпечують життєздатність структур у реальному контексті. Програмне забезпечення архітектури також може використовуватися для налаштування управління робочим процесом. Він також допомагає керувати завданнями, деякі з яких включені, інтегровані або експортуються в іншу програму. Однак спеціалізоване програмне забезпечення для архітектури все ще залишається досить нішевим, оскільки програмне забезпечення має бути досить всеосяжним.

Архітектура - це мистецтво і політ фантазії творця. Штучний інтелект, на жаль чи на щастя, поки що нездатний замінити людину. Тому вірю, що тільки талановиті архітектори та інженери за допомогою сучасного програмного забезпечення та нових технологій у будівництві можуть створювати шедеври, що випереджатимуть свій час на багато років і десятиліть уперед.

ВИСНОВКИ

У даному дослідженні було ідентифіковано наслідки урбанізації та обґрунтовано їхній вплив на розвиток урбанізованих міст та їхнього навколишнього середовища у вигляді об'ємно-просторової архітектури. У результаті дослідження, визначено та охарактеризовано наслідки урбанізації з позицій впливу на міське середовище.

Розглянуто різноманітні праці та статті зарубіжних і українських діячів, які полягають в обґрунтуванні та розв'язанні теоретико-методологічних задач урбанізованих територій у міському середовищі, з дослідження процесів урбанізації та її впливу на місто.

Здійснено порівняльний аналіз урбанізаційних процесів населення в містах, і зокрема аналіз з позицій трансформації поглядів на міський розвиток у різні періоди, та визнання їхнього вирішального значення в майбутньому людства.

Запропоновано різні розв'язання проблем, у рамках міжнародного досвіду за ключовими підходами, розвитку населених пунктів, та вдосконалення процесів міського середовища. Результати проведених досліджень дають змогу отримати такі висновки.

Міста створюють кращі умови життя і діяльності населення завдяки підвищеній концентрації продуктивних сил, інтеграції виробництва та об'єктів соціально-виробничої інфраструктури, беруть участь у реалізації процесу регіонального розвитку.

У постіндустріальну або інформаційну еру зі зростаючою урбанізацією і стрімким зростанням населення у великих і найбільших містах ускладнюється середовище життєдіяльності людини. Якість міського середовища урбанізованого простору безпосередньо відбивається не тільки у функції міста, а й у його «обличчі», що безпосередньо впливає на психологічні проблеми та емоційний стан людини.

У сучасний час міське середовище має відповідати своєю архітектурно-містобудівною інфраструктурою ідеалам гуманізму. Необхідний повноцінний розвиток кожної людини в комфортному міському середовищі, що потребує вдосконалення його формування з використанням певних рекомендацій на підставі проведених досліджень.

Усе це безпосередньо пов'язано з необхідністю реструктуризації та трансформації міського середовища, що призводить до зміни ролі та місця людини в сучасному світі, розмаїття і швидкої зміни її потреб в організації матеріально-просторового оточення середовища життєдіяльності.

У наш час, для успішної організації життєдіяльності населення України та інших урбанізованих територіях важливе значення має розв'язання проблеми взаємодії міст зі складним процесом регіонального розвитку. А врегульовані та систематизовані показники характеристик міського середовища є підґрунтям для поліпшення життя в місті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сергієнко Л.В. С32 Державна політика гарантування безпеки урбанізованих територій [Текст]: монографія / Л.В. Сергієнко – Житомир: ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», 2022. – 432.

2. Буряченко А. Є. Урбанізація в контексті фінансового, демографічного та соціального розвитку // Вчені записки: збірник наук. праць. К.: КНЕУ, 2013. Вип. с. 87.

3. Верменич Я. Урбанізаційні процеси в УРСР як об’єкт дослідження у системі локальної історії // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наук. праць. 2007. Вип. 16 (1), с. 257-258.

4. Гукалова І.В., Омельченко Н.В. Категорія «урбанізація» у понятійній площині соціальної географії та інших наук // Вісник Одеського національного університету. Сер.: Географічні та геологічні науки. 2015. Т. 20, вип. 2 (25), с. 104.

5. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. – Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. – 438 с.

6. Салій І.М. Урбанізація в Україні: соціальний та управлінський аспекти / І.М.Салій. – К.: «Наук. думка», 2005 с. 18.

7. Смірнова О. В. Актуальні проблеми архітектури будівель і споруд: конспект лекцій для студентів 6 курсу за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування, освітня програма підготовки магістрів «Архітектура будівель і споруд» / О. В. Смірнова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. – 62 с.

8. Історична та культурна спадщина найстаріших міст. URL: http://www.nbuv.gov.ua/node/5583.

9. Л. В. Сергієнко «Житомирська політехніка» 2022 р., № 1 Економічні та інфраструктурні наслідки урбонізації та їхній вплив на безпеку урбонізованих територій URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/36.pdf.

10. Право та державне управління УДК 328.184 351 316.77 DOI. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/36.pdf.

11. Зміни міського простору в Україні / Під ред. Л. Г. Руденко. - К.: 2013. - 160 с.

12. Цілі сталого розвитку та Україна https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina.

13. Специфіка та тенденції розвитку сучасного міста в соціалістичному дискусі https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2009/07/25-36__no-3__vol-30__2009__UKR.pdf.

14. Сталий розвиток міст (містобудівний аспект): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Харків, листопад 2017 р. / [редкол.: В.Т.Семенов (відпов. ред.) та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М.Бекетова. –Харків: ХНУМГ ім. О.М.Бекетова, 2017. –239с.

15. Принципи гуманізації архітектурно-містобудівної інфраструктури в найбільших містах України (на прикладі міста Харкова): монографія / Н. Я. Крижанівська, М. О. Вотинов; Харків. нац. ун-т міськ. госп. господарства ім. О. М. Бекетова. - Харків: ХНУМГХ ім. О. М. Бекетова. О. М. Бекетова, 2016. - 186 с.

16. Візуальна навігація в інфраструктурі громадського транспорту міста Харкова. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/drobotova,++15%D0%92%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%83%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0,+%D0%93%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%83%D1%81,+%D0%97%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20(6).pdf.

17. Простір для щастя. Як місто впливає на наше ментальне здоров'я. URL: https://life.liga.net/poyasnennya/article/prostranstvo-dlya-schastya-kak-go-rod-vliyaet-na-nashe-mentalnoe-zdorove.

18. Міське середовище. URL: https://esu.com.ua/article-67955.

19. Типологія (класифікація) поняття «навколишнє середовище». URL: https://studentam.net.ua/content/view/5793/129/.

20. Урбанізація та здоровий спосіб життя: проблеми та пермпективи. URL: https://ir.nmu.org.ua/.

21. «Колір і його вплив на організм людини». URL: https://nau-rok.com.ua/rozrobka-na-temu-kolir-ta-yogo-vpliv-na-organizm-lyudini-182449.html.

22. Формування міського середовища великого міста. URL: http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/250496/248104.

23. Комфорт міського середовища і сталий розвиток. URL: https://stud.com.ua/118113/ekonomika/kom-fortna_miske_seredovische_staliy_rozvitok.

24. Цікаві факти про архітектуру, яка захоплюється красою будівель. URL: https://fact-news.com.ua/ru/interesnye-fakty-ob-arhitekture-uvlekayuschie-svoey-krasotoy-zdaniy/.

25. Міське середовище. URL: https://esu.com.ua/article-67955.

26. ТОП-5 трендів заміського будівництва 2021 року. URL: https://brok.land/news-detail/top-5-trendiv-zamiskogo-budivnictva-2021-roku/.

27. 5 головних архітектурних трендів року. URL: https://vikna.if.ua/cikavo/120756/view.

28. Правила будівництва: 5 тенденцій сучасної архітектури. URL: https://pobudovano.com.ua/news/pravila-budivnitstva-5-tendentsiy-suchasnoi-arkhitekturi.

29. «Хто винен, що у нас з'явилися монстри?» Як будувати, щоб не псувати місто. URL: https://ukrrudprom.com/digest/Kto_vinovat_chto_u_nas_poyavilsya_monstr_Kak_stroit_chtobi_ne_portit_gorod.html?print.

30. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 2010, № 889 URL: https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/e435df8c-2adf-4892-ba5f-d90e70edeb25/content

31. Чи загрожує Україні криза урбанізації? URL: https://zn.ua/internal/uhrozhaet-li-ukraine-krizis-urbanizatsii.html.

32. Зміни міського простору в Україні / Під ред. Л. Г. Руденко. - К.: 2013. - 160 с.

33. Специфіка та тенденції розвитку сучастного міста в соціологічному дискурсі. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2009/07/25-36__no-3__vol-30__2009__UKR.pdf.

34. Особистість і соціальні інститути в урбанізованому суспільстві: місто Дніпро: монографія: в 2 томах / В.В. Кривошеїн, О.Ю. Висоцький, В.В. Ніколенко та ін.; за заг. ред. професора В.В. Кривошеїна. Том 1. Д.: Видавництво. 2018. 289 с.

35. Український географічний журнал - 2013, № 2. Л.Г. Руденко, И.Г. Савчук Україна: змінила міський простір. URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2013_2_48-56.pdf.

36. Україна огляд урбанізації. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/es/787061473856627628/pdf/ACS15060-REVISED-PUBLIC-UKRANIAN-ukr-web-text-cover.pdf.

37. Державна служба статистики України, 2022. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2022/zb_nasel%20_2021.pdf.

38. Де в Україні айтішнику жити добре. Рейтинг міст DOU. URL: https://dou.ua/lenta/articles/ratings-best-cities-2020/.

39. Всеукраїнське муніципальне опитування: рейтинги міст України. URL: https://iri.org.ua/survey.

40. Бесперспективные города Украины. URL: https://argumentua.com/stati/besperspektivnye-goroda-ukrainy.

41. Объемы нового строительства жилья в Украине в 2023 году снизились почти на 40%. 14 марта 2024, Анастасия Дячкина. URL: https://www.epravda.com.ua/rus/news/2024/03/14/711194/.

42. Міське середовище. URL: https://kyivdp.online/miske-seredovyshche/.

43. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія /за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. – Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. – 438 с. ISBN 978-966-136-446-1 с160.

44. 30 років змін: як десятиліття незалежності вплинули на архітектуру Києва. Ярослава Тюпка, 24 серпня 2021 року URL: https://apostrophe.ua/article/kyiv/infra/2021-08-24/30-let-peremen-kak-desyatiletiya-nezavisimosti-povliyali-na-arhitekturu-kieva/41357.

45. Архітектура Києва. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D1%85%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%9A%D0%B8%D1%94%D0%B2%D0%B0.

46. Столичные недострои: как нужно решать проблему. URL: https://kyivvlada.com.ua/texts/stolichnie_nedostroi-_kak_nuzhno_reshat_problemu40521/.

47. Урбанізація як тенденція розвитку суспільства: міжнародний аспект Бакуліна Г.Ю. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/4.pdf.

48. Роль урбанізації в житті суспільства і соціалізації людини. URL: https://studfile.net/preview/2041132/page:49/.

49. Динаміка світового процесу урбанізації. URL: http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-humangeography-ukraine-world/721-dinamika-svitovogo-protsesu-urbanizatsiji.

50. Перегляд перспектив світової урбанізації 2018 року. Департамент з економічних і соціальних питань ООН (ДЭСВ ООН). URL: https://www.un.org/en/desa/2018-revision-world-urbanization-prospects (дата звернення: 16.03.2018).

51. Особливості соціально-економічного розвитку. URL: https://naurok.com.ua/praktichne-zanyattya-osoblivosti-socialno-ekonomichnogo-rozvitku-kra-n-centralno-ta-shidno-vropi-222242.html.

52. Відень знову названо найкомфортнішим для життя містом світу у 2024 році, випередивши ці міста в Європі. Дэвид Улош. URL: https://www-euronews-com.translate.goog/next/2024/07/28/vienna-named-the-worlds-most-liveable-city-again-in-2024-with-europe-dominating-the-top-3?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto (date of access: 28.07.2024).

53. Світовий досвід фінансування розвитку інфраструктури міст. А. Буряченко, Л. Гераймович, 2014 URL: http://iepjournal.com/journals/20/2014_6_Buriachenko_Geraymovych.pdf.

54. Названо топ-10 найпридатніших для життя міст світу. URL: https://www.unian.ua/tourism/news/naykrashchi-mista-svitu-nazvano-top-10-naypridatnishih-dlya-zhittya-mist-svitu-12708201.html.

55. Міжнародне співробітництво Відень (Австрія). URL: https://omr.gov.ua/ua/international/goroda-partneri/vena-avstriya/ (дата звернення: 28.02.2022).

56. Хочу як у Відні: як українським містам досягти рівня найкращих. Ірина Озимок URL: https://nv.ua/opinion/kak-kievu-stat-venoy-luchshie-ukrainskie-goroda-dlya-zhizni-issledovanie-50340664.html (дата звернення: 21.06.2023).

57. Відень. URL: https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C.html.

58. Муніципальне житло: як використовується житлова спадщина Австрії та України. Віта Шнайдер URL: https://cedos.org.ua/researches/municzypalne-zhytlo-yak-vykorystovuyetsya-zhytlova-spadshhyna-avstriyi-ta-ukrayiny/ (дата звернення: 23.02.2022).

59. Червоний Відень. (Не)реальні прогресивні зміни». Святослав Пахолків URL: https://sdplatform.org.ua/searchprogressive/progvienna.

60. Як Відень став столицею якісного соціального житла? Стасюк Ірина URL: https://hmarochos.kiev.ua/2023/09/06/yak-viden-stav-stolyczeyu-yakisnogo-soczialnogo-zhytla/ (дата звернення: 06.09.2023).

61. Безпекові фактори вплив на стратегію розвитку урбанізованих територій. Сергієнко Л.В. Державний університет «Житомирська політехніка» URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/25.pdf.

62. «Стійка урбанізація» - Перша Асамблея ООН Хабітат URL: https://uisgda.com/ua/ustojchivaya-urbanizaciya-pervaya-assambleya-oon-habitat.html (дата звернення: 03.06.2019).

63. Цілі сталого розвитку. Міністерство економіки України URL: https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=938d9df1-5e8d-48cc-a007-be5bc60123b8&tag=TSiliStalogoRozvitku.

64. Нова програма розвитку міст. URL: https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-Ukrainian.pdf.

65. Стратегії розвитку міста: Удосконалення підходів. приклад Київ. Авторки: Юлія Назаренко, Олена Сирбу. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/stattya-strategiyi-rozvytku-mist.pdf.

66. Єршова О.Л., Бажан Л.І. Розумне місто – концепція, моделі, технології, стандартизація. Статистика України. 2020. № 2-3. С. 68-77.

67. Екологічна інженерія (сталий розвиток та збереження). Книга: Основи екологічної науки (СК-12). Стале місто. URL: https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%86%D0%BD%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 26. 09. 2022).

68. Жук Ю.І. Креативне місто: концепція та перспективи її впровадження в малих містах Львівської області. URL: https://www.academia.edu/12271520/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8_%D1%97%D1%97_%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2_%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%85_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%85_

%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96.

69. Стратегія забезпечення сталого розвитку міст. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%91%D0%A6%D0%86%202%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%202023%20%D1%80/page9.html.

70. А.А. Шевцова КРЕАТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТ: СУТЬ ПОНЯТТЯ ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО РОЗУМІННЯ. Інститут географії Національної академії наук України, Київ URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2014_2_39-43.pdf.

71. Стратегічне планування розвитку громади. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/mod5web.pdf.

72. Про основи містобудування. Відомості Верховної Ради України 1992, № 52, ст.683 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text (дата звернення: 31.03.2023).

73. Разробка стратегій розвитку міст в Україниі: інструкція та огляд практик. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/pleddg_strategic_planning.pdf.

74. Лобанова О.П. Комплексна оцінка земель населених пунктів як основна умова їх ефективного використання. /О.П. Лобанова //Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство», вип. No14. – МДУ: Мукачево, 2018. - С. 652-656.

75. Габрель М.М. Показники та методи оцінки змін якості міського простору. /М.М. Габрель, Т.М. Габрель //Містобудування та територіальне планування, вип. №49. – К.: КНУБА, 2013. - С.140-149.

76. Аналіз міського простору – це перший етап для формування сучасного міста. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/227829-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-518573-1-10-20210328%20(2).pdf.

77. Міста природа та інновації, нові напрямки в розвитку. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Urban-Nature-Compendium-UKR.pdf.

78. Топ 10 найкращих комплексів у житлових у Києві URL: https://inventure.com.ua/analytics/articles/top-10-luchshih-zhk-kieva.

79. «Хмарочосі» URL: https://hmarochos.kiev.ua/2022/01/05/12-na-jochikuvanishyh-budivel-2022-roku-za-versiyeyu-dezeen-foto/.

80. Шляхи застосування технологій 3D-друку у створенні сучасних об’єктів архітектури. Іванов-Костецький С., Гуменник І., Воронкова І., 2022. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/may/27954/9.pdf.

81. Проектування та будівництво модульних містечок на замовлення під ключ. URL: https://modulex.ua/proekty/modulnyy-sadik-700-m2/.

82. Топ-8 нових тенденцій в архітектурі: формуємо майбутнє. URL: https://propertytimes.com.ua/trends/top8_novih_tendentsiy_v_arhitekturi_formuemo_maybutne.